

”Stolliga fruntimmer, den ena tokigare än den andra”

- om bilden av kristendomen i svenska kriminalromaner

Annette Haaland

Religionsvetenskap | Vårterminen 2023

Masteruppsats 30 hp

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier

Handledare: Per Faxneld

Abstract

The aim of this study is to investigate discourses related to Christianity in Swedish crime fiction. In doing this the top-selling books each year between 2004 and 2021 are examined. Furthermore, the purpose is to explore whether the identified discourses can be related to attitudes towards Christianity in Swedish society. The investigation is done using Norman Fairclough's three-dimensional model for Critical Discourse Analysis. The result shows that the top-selling Swedish crime novels, written so far in the 21st century, mostly have a prejudiced attitude towards Christianity and are characterized by a general discourse of suspicion concerning this worldview. This is to some extent connected to conventions of the genre and the fact that there is a lack of nuance in what types of Christian practices that are described. It is however also notable that there is a similar discourse of suspicion towards Christianity in Swedish society.

Keywords: religion; Christianity; crime fiction; literature; novels; discourse analysis; secularization; secular; sociology of religion.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDANDE KAPITEL	1
1:1 Inledning	1
1:2 Syfte och frågeställning	2
1:3 Bakgrund	3
1:3:1 Sverige och kristendomen	3
1:3:2 Sverige och kriminallitteraturen	8
1:4 Tidigare forskning	9
1:6 Teori och metod	14
1:6:1 Kritisk diskursanalys	14
1:6:2 Faircloughs modell	15
1:6:3 Diskurser och mikrodiskurser	19
1:6:4 Val av teori och metod	20
1:7 Reflexiv forskning, del 1	20
2 ANALYS OCH REDOVISNING AV DISKURSER	22
2:1 Solstorm	22
2:1:1 Och det vart afton och det vart morgon, den första dagen	22
2:1:2 Paradispojken	25
2:1:3 Jäkla skrytbygge	25
2:1:4 Halleluja m.m.	26
2:1:5 Din lilla skit	27
2:1:6 Många lydiga kvinnor som städar gratis för Gud	27
2:1:7 Hon orkade inte med några dårar	28
2:2 De tio mikrodiskurser som förekommer mest i materialet	29
2:2:1 Knäppskalle-diskursen	29
2:2:2 Den goda prästen.	38
2:2:3 Synd och straff-diskursen	40
2:2:4 Kristendomen är tråkig och livsförnekande	42
2:2:5 Hyckleri-diskursen	44
2:2:6 Manipulations-diskursen	46
2:2:7 Den frånvarande Guden	49
2:2:8 Kristendomen är kvinnoförtryckande	51
2:2:9 Gud är en lögn	52
2:2:10 Att ha en relation till Gud kan vara givande	54
2:3 Övriga mikrodiskurser	57
2:4 Guds tjänare - präster och pastorer	57
2:4:1 Prästerna	58
2:4:2 Pastorerna	61

2:5 Bibeln	61
2:6 Sammanfattning - mikrodiskurser och bilden av kristendomen	65
2:7 Vilka större diskurser kring kristendomen kan urskiljas i detta?	66
3. DISKURSIV PRAKTIK: KRIMINALROMANEN SOM GENRE	69
3:1 Genremönster och tongivande föreställningar i samhället	69
3:2 En konservativ genre som föredrar normaliteten	70
3:3 Bibeln i deckaren	72
3:4 Mer religionskritik	73
3:5 Det som beskrivs är ytterligheter	73
3:6 Deckarens förhållande till moderniteten	74
3:7 Sammanfattning och reflektion - diskursiv praktik	75
3:6 Stereotypisering	77
4. SOCIAL PRAKTIK - SVENSKARNAS ATTITYD TILL KRISTENDOMEN	78
4:1 Det gudlösa folket	78
4:2 Religion i svensk dagspress	79
4:3 Willander och Sveriges religiösa landskap	80
4:4 Samhället, moderniteten och kristendomen	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4:5 Sekulariseringsteorierna, en gång till	82
4:6 Barbarotti - den subjektiva vändningen och det postsekulära	83
4:7 De goda prästerna	85
4:8 Vår syn på religion speglas i populärkulturen och formas av populärkulturen	85
5. AVSLUTANDE KAPITEL - SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	87
5:1 Vilka diskurser kring kristendomen kan urskiljas i de bäst säljande svenska kriminalromanerna, utgivna under 2000-talet.	87
5:2 Kriminalromanen som genre	88
5:3 I vilken utsträckning motsvarar diskurser i materialet diskurser kring kristendomen i det svenska samhället?	89

5:4 Sammanfattande slutsats	90
5:5 Reflexiv forskning, del 2	91
5:6 Avslutningsvis	92
Källförteckning	93
Primärkällor	93
Sekundärkällor	94
Bilaga 1	100

”Stolliga fruntimmer, den ena tokigare än den andra”¹ - om bilden av kristendomen i svenska kriminalromaner

1. Inledande kapitel

1:1 Inledning

Som trettiofemårig, utsjasad mor till tre små barn hände det sig att jag hade lyxen att vara ensam hemma en hel helg. Tiden tillbringades med att läsa en bok. Det var min första kriminalroman. Efter det har det blivit ganska många. Jag har också blivit författare och skrivit kriminalromaner själv. Ytterligare något som jag har ägnat mig åt är teologi och religionsvetenskap. Dessa omständigheter har fått mig att utveckla det intresse som ligger till grund för följande undersökning, nämligen vilken bild av kristendomen man får i svenska kriminalromaner. I deckare kan man inte helt sällan stöta på sektliknande församlingar och manipulativa ledare som utgör underliggande orsaker till brotten. Religiösa knäppskallar, inspirerade av dunkla bibelord, är också relativt vanliga. Min upplevelse är att kristendomen ofta ställs i dålig dager och används på ett lättvindigt sätt för att skapa intrig. För mig ligger det nära till hands att fråga huruvida den bild av kristendomen som jag tycker mig se i kriminalromanerna säger något om den attityd till kristendomen som finns i det svenska samhället.

Här uppstår frågan vilka slutsatser man kan dra av romaner? De är ju fiktiva skapelser som inte utger sig för att vara på riktigt. Det ligger väl dessutom i en kriminalromans natur att fokusera på de mer otrevliga sidorna av samhället, därav den negativa bilden. Jo, visst. Samtidigt uppfattar jag det som rimligt att framställningen av kristendomen i kriminalromaner skulle kunna spegla något av den syn som finns i samhället. Författare har oftast ett slags fingertoppskänsla för vad som är gångbart eller möjligt att skriva, vad folk kan tänka sig att läsa och vad folk verkligen inte köper, annars skulle deras böcker inte bli utgivna. I alla fall gäller det mer kommersiellt inriktade romaner. Detta skulle kunna tala för att kriminalromaner kan säga något om svenskarnas förhållningssätt till kristendomen.

---

¹ Citatet är hämtat från Leif G. W. Perssons bok, *Den som dödar draken*, nr 6 på Svensk Bokhandels årstopplista, 2008.

Sverige får anses som ett speciellt land i förhållande till religion då det betraktas som ett av världens mest sekulariserade länder, detta efter att i många hundra år haft en statligt föreskriven religion, kristendomen.² Då sekulariseringen tog fart präglades samhället av inställningen att religion automatiskt skulle minska i betydelse allt eftersom samhället moderniserades och påverkades av ett rationellt vetenskapligt kunskapssystem.³ Det har hävdats att denna inställning ledde till att religion onödigt förklarades och osynliggjordes.⁴ Under de senaste decennierna har det noterats att religion återigen har fått utrymme i samhällsdebatten. Det talas också om det postsekulära samhället.⁵ De postsekulära yttringarna i Sverige präglas emellertid inte av en omfattande återgång till kristendomen. Däremot finns det ett intresse för en mera icke-konfessionell och individualiserad andlighet.⁶ En stor del av det ökade utrymmet handlar också om islam, som uppmärksammas, inte minst i media. Forskning visar att islam ofta omnämns i samband med konflikter och kvinnoförtryck. Negativt laddade händelser har större nyhetsvärde, något som inte bara gäller islam, men faktum kvarstår att det är en negativ bild som förmedlas.⁷

Eftersom religionens ökade synlighet i stor uträkning handlar om islam förefaller det mig som att mycket av forskarnas intresse, naturligt nog, riktats mot just islam. Det är därför angeläget att ägna ytterligare uppmärksamhet åt hur kristendomen framställs, i detta fall i kriminallitteraturen.

Det är värt att påpeka att författarna till romanerna förmodligen inte har haft som huvudfokus att ge en viss bild av kristendomen. Deras mål har nog framförallt varit att berätta en bra och spännande historia, något man knappast kan klandras för. Men det behöver inte innebära att man som författare är opåverkad av diskurser eller undgår att reproducera dem.

1:2 Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att undersöka vilka diskurser kring kristendomen som kan urskiljas i svenska kriminalromaner. Jag vill också se i vilken utsträckning det går att hitta samband mellan den attityd som uttrycks i romanerna och diskurser kring kristendomen i dagens svenska

² Erika Willander, "Religiositet och sekularisering", i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 65–67.

³ Lövheim & Nordin, *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 16.

⁴ Joel Halldorf, *Gud: Återkomsten*, Libris förlag, 2018, s. 15–16, 39.

⁵ Lövheim & Nordin, 2015, s. 17.

⁶ Willander, 2015, s. 67.

⁷ M. Lövheim & T. Axelsson & M. Axner, "Religion och medier" i: Mia Lövheim & Magdalena Nordin (red): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö: Gleerups, 2015, s. 145–148.

samhälle. Med dagens svenska samhälle avser jag den sekulariserade majoriteten⁸, väl medveten om att det finns olika grupper i samhället.

Min frågeställning är följande:

1. Vilka diskurser kring kristendomen kan urskiljas i de bäst säljande svenska kriminalromanerna, utgivna under 2000-talet?
2. I vilken utsträckning motsvarar de diskurser som identifieras i materialet diskurser som förekommer i det svenska samhället, närmare bestämt hos den sekulariserade majoriteten?

Helen Sword, författare av böcker om akademiskt skrivande, säger: ”Alla forskningsprojekt består av berättelser - forskarens berättelse, forskarämnets berättelse, enskilda subjekt och deltagares berättelser, samt bakgrundsberättelsen.”⁹

Förestående text är berättelsen om kristendomens väl och ve i svenska kriminalromaner.

1:3 Bakgrund

1:3:1 Sverige och kristendomen

Modernitet och sekularisering

Sverige räknas, som sagt, som ett av världens mest sekulariserade länder. Därför kommer en beskrivning av Sverige och kristendomen att handla om sekularisering. Denna är i sig en del av den tidsepok i västvärlden som vi kallar moderniteten, ”det livsrum som har fostrat oss och aldrig upphör att omsluta oss” som professor Torsten Pettersson uttrycker det i början av 2000-talet. Moderniteten består av en mängd olika men samtidigt förekommande tendenser. Flera av dessa kan spåras tillbaka till upplysningen men det är under 1800-talet de verkligen tar fart. Utöver sekularisering kan utmärkande drag för moderniteten sägas vara tekniska framsteg, industrialisering och urbanisering, en naturvetenskaplig världsbild, rationalitet, en allmän utvecklingsoptimism, kapitalism, jämlikhetssträvanden, demokratisering och folkbildning, samt individualisering.¹⁰

⁸ Begreppet ”den sekulariserade majoriteten” används av David Thurfjell i boken *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*, Stockholm: Molin & Sorgenfrei förlag, 2015, s. 28–29.

⁹ Helen Sword, *Stylish Academic Writing*, Harvard University Press, 2012, s. 88.

¹⁰ Torsten Pettersson, ”Vad är modernitet” i: *Modernitetens ansikten*, (red.): Bråkenhielm & Pettersson, Nya Doxa, 2001, s. 28–38.

Då relationen mellan modernitet och kristendom har diskuterats har man ofta tagit fasta på just sekularisering.¹¹ Att sekularisering har ägt rum är man ense om, men den bild av Sveriges sekularisering som framträder är beroende av hur undersökningarna görs och vilka frågor som ställs. Begreppet är även komplext eftersom det handlar om olika nivåer i samhället. Religionssociologen Karel Dobbelaere menar att sekularisering äger rum på makro-, meso- och mikronivå. Makronivån handlar om hur det ser ut på den övergripande samhällsnivån, hur religion förhåller sig till politik, juridik och utbildningsinstitutioner.¹² I Sverige är den process som ledde till Svenska kyrkans skiljande från staten ett exempel på sekularisering på makronivå. De starka band som har funnits mellan kyrka och stat i Sverige grundades redan för tusen år sedan då Olof Skötkonung kristnades. Vi hade sedan, under många hundra år, ett lutherskt enhetssamhälle där präster var med och ledde staten, där ingen fick stå utanför kyrkan och där gudstjänsten även var den sociala mötesplatsen. En av anledningarna till att sekulariseringen på makronivå inleddes var industrialiseringen. Då bröts det bondesamhälle upp där allting hade kretsat runt kyrkan. Industrialiseringen ledde till differentiering. Istället för att kyrkan hade det övergripande ansvaret för väldigt mycket delades samhällsfunktionerna upp i olika sektorer där kyrkan inte nödvändigtvis fanns med. Kyrkan och kristendomen förlorade sakta sin centrala position. Det dröjde dock ända till 1951 innan man fritt fick välja religion i Sverige. Idag är Svenska kyrkan en fristående organisation med frivilligt medlemskap. Sverige är en sekulär stat.¹³

På mesonivå handlar sekulariseringen om religiösa organisationers roll, vad de gör i samhället men även hur de organiseras.¹⁴ Att Sverige är en sekulär stat är inte nödvändigtvis detsamma som att samhället är sekulärt. Religiösa organisationer verkar i samhället.¹⁵ I Sverige har det under åren rått en växlande inställning till religiösa och andra ideella organisationers bidrag. Då den svenska välfärden byggdes upp fanns inställningen att stat och kommun skulle vara de som producerade välfärden. Andra aktörer sågs som mindre viktiga komplement. Detta ledde till att den ideella sektorn fick en mer undanskymd roll än i andra

---

¹¹ Joel Halldorf, *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*, avhandling, Uppsala Universitet, 2012, s 29, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:503946/FULLTEXT01.pdf> [hämtad 2023-03-29].

¹² Lövheim & Nordin, 2015, s. 20–23.

¹³ Pettersson & Leis-Peters, "Religion i Sverige: Kontinuitet och förändring", i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s 37–43.

¹⁴ Lövheim & Nordin, 2015, s. 20–27.

¹⁵ Lindberg & Axner, "Religion och politik", i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 123.

länder. Sedan 1990-talet finns dock ett ökat intresse för den ideella sektorns tjänster.¹⁶ Idag utför religiösa organisationer en mängd uppgifter som att bedriva ungdomsverksamhet, omsorg om gamla, krishantering, verksamhet för flyktingar, personliga samtal och kulturella aktiviteter, exempelvis körer.

Något som är intressant gällande religiösa organisationer är också att 55,2 % av svenskarna, år 2020, fortfarande är medlemmar i Svenska kyrkan.¹⁷ Man har försökt komma underfund med varför så många väljer att vara medlemmar samtidigt som de säger att de inte tror på Gud. Flera teorier menar att det är ett uttryck för nationell identitet.¹⁸

Sekulariseringsteorier

Innan jag talar om mikronivån vill jag säga något ytterligare om komplexiteten hos begreppet sekularisering. De teorier som finns har olika sammansättning så att vissa vill beskriva och andra även förklara. Ytterligare andra ser sekularisering som ett eftersträvansvärt mål för samhällets utveckling. Då sekularisering blir ideologi talar man om *sekularism*.¹⁹ Den så kallade *sekulariseringshypotesen* som länge var tongivande menade att moderniseringen av ett samhälle automatiskt kommer att leda till religionens försvinnande. Tesen hämtade inspiration ur Auguste Comtes idé om mänsklighetens tre utvecklingsstadier, där det sista utmärks av att människan använder vetenskap och empiri för att förklara sin tillvaro. I detta stadie kommer religion att förlora sitt inflytande, menade Comte.²⁰ Sekulariseringhypotesen utvecklades av prominenta sociologer, exempelvis Max Weber, under början av 1900-talet²¹ och Peter Berger, på 60-talet²², vilka under denna period tycktes eniga om dess grundantaganden. Idag är teorin omstridd.²³ Religionssociologen Steve Bruce är en av dem som håller fast vid den och menar att sekulariseringen är oåterkallelig, ”a one way street”²⁴ medan José Casanova påpekar att de flesta religionssociologer skyndsamt har övergivit

¹⁶ Leis-Peters, Middlemiss Lé Mon & Nordin, ”Religiösa organisationer och civilsamhället”, i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 110–111.

¹⁷ Svenska kyrkan, Kyrkomötet, Samhälls- och kulturutskottets betänkande 2021:2, <https://www.svenskakyrkan.se/filer/587615/Bet%C3%A4nkande%20SK%202021%2002%20Minskat%20antal%20medlemmar.pdf> [hämtad 2023-03-29].

¹⁸ David Thurfjell, *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*, Stockholm: Molin & Sorgenfrei förlag, 2015, s. 20–23.

¹⁹ Lövheim & Nordin, 2015, s. 27.

²⁰ Mike Gane, *Auguste Comte*, Routledge, 2006, s. 1ff.

²¹ Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Dover Publications Inc, 2003. *The sociology of religion*, Beacon Press, 1993.

²² Peter L. Berger, *The sacred canopy: elements of a sociological theory of religion*, Doubleday, 1969.

²³ Lövheim & Nordin, 2015, s. 16–17.

²⁴ Steve Bruce, *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 55.

teorin, på samma okritiska sätt som de en gång omfamnade den. Casanova är kritisk till teorin men menar att den stämmer på en punkt, den att religionens roll minskar i och med differentieringen av samhällsfunktioner. Det är därmed inte sagt att detta med nödvändighet leder till marginalisering och privatisering av religion. Det som hände på 1980-talet, vilket föregick Casanovas inflytelserika bok *Public Religions in the Modern World*, publicerad 1994, var att religiösa traditioner som spåtts en dyster framtid revitaliserades och antog offentliga roller. Exempel på detta är kyrkans roll i den polska fackföreningen Solidaritet, den islamiska revolutionen i Iran, katolska kyrkans stöd till sandinisterna och den amerikanska högerens politiska makt. Casanova kallar detta ”the deprivatization of religion”.²⁵

Charles Taylor menar att sekulariseringen mer handlar om religionens förändrade villkor än dess försvinnande. Idag finns det, både för troende och icke troende, en mängd val att göra. Ingenting är självklart så som det var förr då vi levde i mindre pluralistiska samhällen.²⁶

En annan sekulariseringsteori, *deprivationsteorin*, handlar om att man är religiös för att kompensera för någon typ av brist i sitt liv.²⁷ Man kanske är fattig, sjuk eller orättvist behandlad och använder religionen för att få hopp och tröst. Ytterligare en teori är, *Rational Choice Theory* eller *utbudsteorin*, som menar att länder som har ett stort religiöst utbud har fler religiösa än länder som inte har det.²⁸ En förespråkare av denna teori är Rodney Stark. Religion fungerar enligt honom som en ekonomisk marknad där utbudet styr människors religiösa beteende mer än efterfrågan. Stark menar för övrigt att det religiösa deltagandet förr i tiden inte var så stort som man har gjort gällande.²⁹ Därmed försvinner en av utgångspunkterna för de klassiska sekulariseringsteorierna. Stark, som fokuserar på individens religion, menar att världen aldrig har varit mer religiös än idag och att det är naturligt på en marknad att mindre populära religiösa rörelser ersätts av mer populära rörelser.³⁰

Religion på mikronivå

Det har satts frågetecken vid om Sverige verkligen är ett så sekulariserat land som det ser ut att vara i internationella mätningar. Frågorna har bland annat väckts då man har studerat religiositet på individnivå, alltså mikronivå. Sociologen Erika Willander visar att mätandet av

²⁵ José Casanova, *Public Religions in the Modern World*, Chicago: The University of Chicago Press, 1994, s. 3–11.

²⁶ Charles Taylor, *A Secular Age* (2007), First Harvard University Press, 2018, s. 1–21.

²⁷ Thurfjell, 2015, s. 33.

²⁸ Lövheim & Nordin, 2015, s. 16–17.

²⁹ Rodney Stark, *The Triumph of Faith*, USA: ISI Books, 2015, s. 41–44.

³⁰ Stark, 2015, s. 1–2.

religiositet på individnivå ofta har rört sig om så kallad *kyrkoorienterad religion*. Typiska frågor i en sådan undersökning handlar om hur ofta de tillfrågade går på gudstjänst och i vilken utsträckning de accepterar vissa trossatser.³¹ Siffrorna vid sådana frågor blir låga för svenskarnas del. Enligt den omfattande undersökningen European Values Study var antalet svenskar som gick på gudstjänst minst en gång i veckan, år 2017, 5,23%. Frågar man däremot samma individer om de tror på någon form av makt eller kraft, en fråga som mäter individorienterad religion, blir siffrorna betydligt högre. 42,96%. Om man till det lägger de 9,47 % som tror på en personlig Gud framstår inte svenskarna som lika sekulariserade.³² Willander framhåller att det blir missvisande att använda kyrkoorienterad religion som ett generellt mått för religiositet. Hon menar att svenskarnas religiositet delvis tar sig ett annat uttryck, ett uttryck som innebär ”att se sig själv som icke-religiös, men inte som ateist, med en tro på något och med starka åsikter om att tro är något som individen själv väljer och som inte medför att den troende behöver delta i gudstjänst varje vecka.”³³

Att det skulle finnas en entydig rörelse bort från religion ifrågasätts också av dem som talar om ett *postsekulärt* samhälle. Här menar man att sekulariseringen har drivits så långt att behovet av religion har kommit tillbaka. Andra hävdar att religionen inte kan sägas ha kommit tillbaka, eftersom den aldrig har försvunnit.³⁴ En som talar om det postsekulära samhället är Joel Halldorf, professor i kyrkohistoria. I sin bok *Gud: Återkomsten* skriver han: ”Att svenskar inte identifierar sig med kyrkor och ogärna kallar sig ”kristna” betyder alltså inte att man saknar religiösa föreställningar eller till och med någon form av religiös identitet.”³⁵ Religiositeten i Sverige är dock individuell, vag och icke-konfessionell, menar Halldorf. Han påpekar också att den Guds återkomst som åberopas i titeln på hans bok inte handlar om att etniska svenskar omvänder sig i stor skala och börjar gå i kyrkan. Traditionell religion tappar fortfarande mark. Det handlar snarare om religionens nya synlighet, bland annat genom migration samt genom att religion får större utrymme i media.³⁶

Jag har här gjort en snabbskiss över svenskarnas förhållande till kristendomen, med fokus på sekularisering. Vi kommer att fördjupa oss ytterligare i ämnet under arbetets gång.

---

³¹ Willander, 2015, s. 53–63.

³² European Values Study, 2017, <https://www.atlasofeuropeanvalues.eu/maptool.html> [hämtad 2023-02-06].

³³ Willander, 2015, s. 67.

³⁴ Lövheim & Nordin, 2015, s. 17.

³⁵ Halldorf, 2018, s. 27.

³⁶ Halldorf, 2018, s. 27–30, 67.

1:3:2 Sverige och kriminallitteraturen

Det som ofta brukar benämnas som den allra första deckaren är *Morden på rue Morgue*, skriven av Edgar Allan Poe och utgiven 1841. Här använder detektiven Auguste Dupin sitt glasklara intellekt till att på logisk väg resonera sig fram till vad som har hänt, och lösa mordgåtan. Deckare började skrivas under en tid som präglades av ett vetenskapligt intresse. Genren springer huvudsakligen ur moderniteten och dess rationella ideal. Alltsedan Auguste Dupin har det funnits en förkärlek för logiskt grundade tankemodeller och det vetenskapligt bevisbara. Detta även om man ibland kan se att även intuition, magkänsla och andra mindre vetenskapliga metoder används.³⁷

I Sverige har det skrivits deckare sedan slutet av 1800-talet. 1893 kom romanen *Stockholms-detectiven*, skriven av Prins Pierre (pseudonym för Fredrik Lindholm), som kan sägas vara den första berättelsen där ett brott och dess uppklarande står i centrum. Huvudperson är Stockholmspolisens Fridolf Hammar. Hammar skiljer sig från detektiver som Auguste Dupin och Sherlock Holmes, med sina nästan övermänskliga förmågor, då hans efterforskningar är mer realistiskt skildrade. Boken innehåller i själva verket en mängd pikar mot 1800-talets romantiserade bild av detektiver.³⁸

Man brukar dock säga att den moderna svenska deckaren började med Stieg Trenter. Hans romaner, varav den första gavs ut 1943, kan betraktas som pusseldeckare men har också drag av den amerikanska, hårdkokta genren. Trenters romaner utmärks även av realism i den bemärkelsen att man får möta vanliga människor snarare än mästerdetektiver och internationella storskurkar. Handlingen handlar om människors vardag.³⁹

Det är emellertid på 60-talet, då polisromanen slår igenom, som Sverige grundlägger sitt rykte att producera realistiska och samhällskritiska deckare. I polisromaner hittar man ofta orsaken till brottet i samhällsstrukturen, och brottslingarna framställs som offer för denna.⁴⁰ Den psykologiska aspekten av brottslingens motiv är central. I Sverige kom polisromanen till en början att representeras av Maj Sjöwall och Per Wahlöö som blev stilbildande för många författare. Andra som skrivit polisromaner är exempelvis Leif G. W. Persson, Håkan Nesser, Henning Mankell och Åke Edvardsson. Den realistiska polisromanen blev den viktigaste deckartypen i Sverige. Sjöwall-Wahlöö menade själva att deras motiv att skriva var just

³⁷ Kerstin Bergman & Sara Kärrholm, *Kriminallitteratur*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 204–205.

³⁸ Bergman & Kärrholm, 2011, s. 34–35.

³⁹ Bergman & Kärrholm, 2011, s. 34–39.

⁴⁰ Bergman & Kärrholm, 2011, s. 24–25.

samhällskritiken. På senare år har man dock ifrågasatt om den är så framträdande som det har hävdats.⁴¹

2000-talets deckarlandskap i Sverige har utmärkts av att de kvinnliga författarna träder in på scenen. Här brukar Liza Marklund betraktas som föregångare. Det blir fler kvinnliga huvudkaraktärer och böckerna skildrar den moderna kvinnans vardagsliv, exempelvis svårigheten att få ansvaret för familj och jobb att gå ihop. Kerstin , deckarforskare, docent i litteraturvetenskap och ledamot av Svenska Deckarakademin, menar att en annan trend under 2000-talet är att de samhällskritiska dragen har tonats ner och att de mindre samhällskritiska deckarna befäster medelklassens värderingar.⁴²

1:4 Tidigare forskning

Denna undersökning är av tvärvetenskaplig natur då den rör både religionsvetenskap och litteraturvetenskap. Av den litteraturvetenskapliga forskning som ägnat intresse åt svenska kriminalromaner finns framför allt två projekt som är intressanta. Det ena har utförts av Karl Berglund, docent i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet. Hans avhandling handlar om den svenska deckarvågen i början av 2000-talet och inriktar sig på de mest framgångsrika romanerna. I den tredje delen, *Död och dagishämtningar* fokuserar han på vilka slags mördare, mordmotiv, offer, mordmetoder och detektiver som dominerar i den undersökta litteraturen. Han har bland annat ett avsnitt om religiösa mordmotiv.⁴³ Berglunds ärende är också att problematisera bilden av svenska deckare som samhällskritiska. Han för resonemang kring deckargenrens konventioner samt dess relation till verkligheten som är relevanta för min undersökning.⁴⁴

Den andra undersökningen som, på vissa sätt, berör mitt ämne, är utförd av den danska litteratur- och medieforskaren Kim Toft Hansen och har resulterat i boken *Mord og Metafysik: Det absolutte, det guddommelige og det overnaturlige i krimien*. Toft Hansen undersöker religionens förekomst i skandinavisk kriminallitteratur och påpekar även att det är ett stort forskningsfält som hittills inte är särskilt analyserat.⁴⁵ Han redogör för religiösa teman i kriminalromaner och hur man kan se en ökning av sådana teman, något som

⁴¹ Bergman & Kärrholm, 2011, s. 41–43.

⁴² Bergman & Kärrholm, 2011, s. 47.

⁴³ Karl Berglund, *Död och dagishämtningar*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, 2017, s. 46.

⁴⁴ Berglund, 2017, s. 21–22.

⁴⁵ Kim Toft Hansen, *Mord og Metafysik: Det absolutte, det guddommelige og det overnaturlige i krimien*, Aalborg universitetsforlag, 2012, s. 23.

föranleder honom att tala om *postsekulär krimifiktio*.⁴⁶ Här diskuterar han även modernitetens och det postmodernas inverkan på kriminallitteraturen.

Intressanta iakttagelser kring religion i skandinavisk kriminallitteratur har därtill gjorts av Toft Hansens kollega, professor Gunhild Agger, även hon media- och litteraturforskare som bland annat har studerat användningen av Bibeln i boktitlar.⁴⁷

Ingen av ovan angivna forskare har emellertid koncentrerat sig på vilken bild man får av kristendomen samt vilka diskurser som förekommer kring denna. Mig veterligen har det aldrig gjorts någon analys av diskurser kring kristendomen i svenska kriminalromaner.

Av de religionsvetenskapliga forskningsprojekt som bedrivits kring religionens roll i Sverige är de som handlar om hur religion framställs särskilt intressanta för min undersökning. Mia Lövheim, professor i religionssociologi vid Uppsala universitet, har i flera projekt studerat hur religion representeras i svensk dagspress. Hon konstaterar bland annat att religion ses som konfliktskapande och bakåtsträvande och ofta omtalas med en sarkastisk eller ironisk ton.⁴⁸ Lövheims forskning handlar om religion, generellt. Ytterligare något som är intressant för min undersökning är sådan forskning som fokuserar på just kristendomen, i synnerhet kristendomen i Sverige. Ett sådant projekt är det som har genomförts av David Thurfjell och Ann af Burén där de undersöker inställningen till religion hos den ”sektariserade majoritetens svenskar”.⁴⁹ Projektet resulterade bland annat i två böcker. Den ena är Thurfjells bok *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*. I boken diskuteras inte bara kristendomen, men en ansenlig del av den är ägnad åt att beskriva och förklara svenskarnas inställning till just kristendomen.

Den andra boken är af Buréns *Living Simultaneity: on religion among semi-secular Swedes*. af Burén fokuserar på personer som befinner sig någonstans emellan polerna religiöst och sekulärt. Men snarare än att utgöra en fast punkt på en skala kan man säga att dessa människor befinner sig på flera ställen samtidigt.⁵⁰ Innehållet i respondenternas föreställningar är motsägelsefullt, något som bland annat visar sig då de tillfrågade talar om sina religiösa identiteter.⁵¹ De menar sig ha flera religiösa identiteter samtidigt och de ändrar

⁴⁶ Toft Hansen, 2012, s. 298.

⁴⁷ Gunhild Agger, ”Globale fortellinger i den skandinaviske krimi: Myter, historie, kristendom og moralfilosofi”, *Akademisk kvarter*, vol 02, 2011.

⁴⁸ Mia Lövheim, ”Religion, Mediatization, and ‘Complementary Learning Processes’ in Swedish Editorials”, *Journal of Religion in Europe*, 10, 2017, s. 374–380.

⁴⁹ Thurfjell, 2015, s. 28–29.

⁵⁰ Ann af Burén, ”Living Simultaneity: On religion among semi-secular Swedes”, PhD Thesis, Södertörn University, 2015, s. 13–18,

<http://sh.divaportal.org/smash/get/diva2:800530/FULLTEXT01.pdf> [hämtad 2021-10-01].

⁵¹ af Burén, 2015, s. 134.

sig gällande sina identiteter mellan första och andra intervjun. Detta tycks bero på att de, då de identifierar sig med en religion, tänker på en viss aspekt av begreppet religion (t.ex. att följa en viss tradition som att fira jul) och då de talar om nästa religion tänker på en annan aspekt av begreppet religion (t.ex. att känna inre frid genom zenmeditation). Olika aspekter aktiveras i olika situationer.⁵²

Relevant är också Erika Willanders forskning. Willander är religionssociolog vid Umeå universitet och har forskat om hur Sveriges religiösa landskap ser ut. Hon redogör för detta i rapporten ”Sveriges religiösa landskap – samhörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet.”⁵³

Något som har dykt upp som en relevant fråga i denna undersökning är hur kristendomen förhåller sig till moderniteten. En som har ägnat sig åt detta, och som ger en mer nyanserad bild än den man vanligtvis får, är Joel Halldorf som bland annat intresserar sig för saken i sin avhandling *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*.⁵⁴

Slutligen är den australiska religionsvetaren Carole M. Cusack av intresse. Hon har ägnat sig åt deckargenrens behandling av det hon kallar *nya religiösa rörelser* och menar att dessa alltsedan Conan Doyles *A Study in Scarlet* (1887) har försett kriminalförfattare med uppslag gällande avvikande och anti-socialt beteende. Minoritetsreligioner blir demoniserade i kriminallitteraturen, hävdar Cusack.⁵⁵ Här är en kommentar om begrepp på sin plats. *Nya religiösa rörelser* är ett begrepp som idag ofta används istället för *sekt*. Begreppet *sekt* har använts, och används, både inom religionssociologin och i dagligt tal. Ett av flera religionssociologiska försök att definiera en sekt är de typiska drag som sociologen Roy Wallis identifierade vid sina undersökningar av Scientologikyrkan. Han menar att en sekt utmärks av a) att den är frivillig, man fattar ett aktivt beslut att bli medlem i gruppen, b) att det krävs något för att bli invigd (exempelvis en viss ritual eller en viss bekräftad kunskap), c) att man kontinuerligt måste leva upp till vissa etiska och ideologiska krav för att få fortsätta vara med, d) att medlemmarna ser sig som en andlig elit, där sektledaren är ’profeten’, e) att gruppen på ett eller annat sätt står i konflikt med det omgivande samhället, f)

⁵² af Burén, 2015, s. 153–156.

⁵³ Erika Willander, *Sveriges religiösa landskap – samhörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet*, SST:s skriftserie; nr 8, Stockholm, 2019, s. 15.

⁵⁴ Halldorf, 2012. Halldorf skriver även om det i artikeln ”Den evangelikala väckelsen och moderniteten”, *Theofilos*, vol 5, nr 1, 2013.

⁵⁵ Carole M. Cusack, ”Scarlet and Black: Non-Mainstream Religion as ‘Other’ in Detective Fiction”, i: Carole M. Cusack (red.): *The Buddha of Suburbia: Proceedings of the Eighth Australian and International Religion, Literature and the Arts Conference 2004*, s. 159. <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/1252> [hämtad 2023-01-23].

att alla är 'präster' och har samma rätt till sanningen, g) att man har en hög kontroll på att medlemmarna följer regler och ideal, g) att den är totalitär, medlemmarna är underkastade gruppen och ledaren.⁵⁶

Då man inom sociologin använder begreppet sekt är det ett försök att beskriva en viss typ av rörelse, inte att fälla ett negativt omdöme om den. Den folkliga användningen av ordet är något annorlunda då den är negativt laddad och mindre definierad så att sekt ofta används synonymt med osann eller bedräglig och dålig religion. Denna betydelse av sekt har fått stort genomslag, något som lett till att många forskare idag undviker att använda begreppet.⁵⁷

1:5 Material och avgränsningar

Avsikten i denna studie är att undersöka svenska kriminalromaner utgivna på 2000-talet. Inför denna uppgift uppstod snart ett behov av att avgränsa sig. För att göra undersökningen hanterlig kommer de romaner som studeras att vara bästsäljande romaner. Med detta finns ytterligare en poäng då det verkar rimligt att anta att bästsäljande romaner är skrivna på ett sätt som tilltalar människor. De handlar om sådant som folk kan tänka sig att läsa, något som jag återkommer till.

För att ta ställning till vilka romaner som bör ses som bästsäljare har tidningen Svensk Bokhandels årstopplistor använts. Dessa redogör för de böcker som har sålt bäst i Sverige under respektive år.⁵⁸ Skönlitterära böcker anges inte efter genre på dessa listor, utan blandat. Man skiljer däremot på inbunden skönlitteratur, facklitteratur, barn- och ungdomslitteratur, pocketböcker, ljudböcker och e-böcker. Av dessa är listorna för inbunden bok, pocketbok och ljudbok intressanta för undersökningen. Listor för ljudböcker börjar dyka upp först 2009. Från och med 2009 rör det sig alltså om tre listor per år som kommer att granskas. Före 2009 är det två listor per år. E-böckerna är utelämnade då jag gör bedömningen att den försäljningen utgör en väldigt liten del av den totala försäljningen. Det vanliga är att de tjugo bäst säljande böckerna redovisas på varje lista, men somliga år redovisas de tio bäst säljande på varje lista.

Här uppstod ytterligare behov av att avgränsa uppgiften. De böcker som har valts ut för granskning är därför de fyra mest säljande svenska kriminalromanerna på varje lista, 2004–

⁵⁶ Karl-Erik Nylund, *Att leka med elden: sekternas värld*, Sellin, 2004, s. 43–44.

⁵⁷ Frisk & Nilsson & Åkerbäck, s. 7,12–16. Och James R. Lewis, *Cults*, Taylor & Francis Group, 2014, s.1, 4–5.

⁵⁸ *Svensk Bokhandel*, "Topplistor", <https://www.svb.se/topplists> [hämtad 2022-08-25].

2021. Undantagna är historiska kriminalromaner då de kan tänkas ha mindre att säga om dagens bild av kristendomen. Anledningen till årtalet 2004 är att det är så långt tillbaka i tiden som listorna sträcker sig. Det är i viss utsträckning samma titlar som förekommer på de olika listorna, något som har fått till följd att det inte alltid har valts fyra böcker från varje lista. Min bedömning är att detta upplägg borde lägga en god grund för att få en bild av hur kristendomen porträtteras i svenska kriminalromaner utgivna på 2000-talet.

En sammanställning av de fyra mest säljande svenska kriminalromanerna på nämnda listor 2004–2021 resulterar i etthundraåtta romaner.⁵⁹ Uppgiften blev sedan att utröna vilka av dessa böcker som på något sätt berör kristendomen. Detta skedde genom att söka på ord relaterade till kristendomen, nämligen följande ord: *Gud, bön, bibel, kristen, troende, religion, präst, pastor, predikant, kyrka*. Min avsikt har varit att alla de böcker som på något sätt kan sägas beröra kristendomen ska tas med i den vidare undersökningen. Av de böcker där ovanstående sökord förekommer har ändå några valts bort. Detta kan till exempel handla om att man åker förbi en *kyrka*, eller att någon säger *herregud* (vilket folk gör väldigt mycket i kriminalromaner). Efter att ha dragit en sådan gräns kvarstod sextioen böcker. I vilken utsträckning de berör kristendomen varierar, från en sådan bok som Åsa Larssons *Solstorm*, där nästan hela boken handlar om kristendomen, till böcker som bara berör kristendomen i en mening.

De sextioen böcker som har analyserats vidare är följande:

Tove Alsterdal: *Rotvälta*.

Stefan Ahnhem: *Offer utan ansikte*.

Buthler & Öhrlund: *Uppgörelsen*.

Anders de la Motte: *Slutet på sommaren*.

Mattias Edvardsson: *En helt vanlig familj*.

Jan Guillou: *Tjuvarnas marknad, Madame Terror*.

Hjort & Rosenfeldt: *De underkända*.

Catharina Ingelman-Sundberg: *Kaffe med rån*.

Mari Jungstedt: *Den dubbla tystnaden, Du går inte ensam, Det förlovade landet*.

Mons Kallentoft: *Midvinterblod, Vårlik, Eldjägarna*.

Lars Kepler: *Eldvittnet, Stalker, Spegelmannen*

Jens Lapidus: *Livet de luxe, VIP-rummet* .

---

⁵⁹ Se bilaga 1.

Stieg Larsson: *Flickan som lekte med elden, Män som hatar kvinnor, Luftslottet som sprängdes.*

Åsa Larsson: *Solstorm, Det blod som spillts, Till offer åt Molok, Fädernas missgärningar.*

Camilla Läckberg: *Stenhuggaren, Predikanten, Olycksfågeln, Isprinsessan, Tyskungen, Sjöjungfrun, Fyrvaktaren, Häxan, Lejontämjaren.*

Läckberg & Fexeus: *Box.*

Henning Mankell: *Kennedys hjärna, Kinesen, Den orolige mannen.*

Liza Marklund: *Den röda vargen, Nobels testamente, Du gamla du fria, Järnblod.*

Marklund & Patterson: *Postcard killers.*

Håkan Nesser: *Skuggorna och regnet, De ensamma, Eugen Kallmans ögon.*

Kristina Olsson: *Paradisoffer.*

Leif G.W. Persson: *Linda som i Lindamordet, Faller fritt som i en dröm, Den döende detektiven, Den sanna historien om Pinocchios näsa, Bombmakaren och hans kvinna, Kan man dö två gånger.*

Malin Persson Giolito: *Störst av allt.*

Sofie Sarenbrant: *Tiggaren.*

Viveca Sten: *I stundens hetta, I fel sällskap, Dalskuggan.*

Dag Öhrlund: *Se till mig som liten är.*

För att få tillgång till böckerna till en rimlig kostnad, samt även kunna söka på vissa ord, visade sig Storytel vara lösningen. Där får man tillgång till både ljudbok och e-bok. Av denna anledning kommer källhänvisningarna till romanerna till största delen vara tidsangivelser till ljudböcker.

1:6 Teori och metod

1:6:1 Kritisk diskursanalys

Den teori och metod som kommer att användas i denna undersökning är Norman Faircloughs tredimensionella modell av kritisk diskursanalys. En enkel förklaring av begreppet *diskurs* är att en diskurs är ett sätt att tala och tänka om en viss aspekt av tillvaron. Kritisk diskursanalys vilar på socialkonstruktivistisk grund. Vivien Burr påpekar att vår kunskap om världen är något vi konstruerar oss emellan genom vår dagliga interaktion i vardagen, och att språket är

en viktig faktor.⁶⁰ På det viset är en diskurs inte något som *finns* utan något som ständigt blir till, det är en handling. Språket är inte ett passivt verktyg för att uttrycka tankar och känslor utan formar vår bild av verkligheten. Foucault menar att orden och kategoriseringarna av vår tillvaro är godtyckliga och att det inte finns någon tingens inneboende ordning bakom begreppen. De är kontingenta. Våra kategoriseringar är med och skapar en delvis falsk ordning som han beskriver som ett rutnät som styr hur människan kommer att förstå sin tillvaro och vad som blir möjligt att tänka.⁶¹ Detta är centralt i diskursanalysen.

I kritisk diskursanalys menar man att diskurser formar vår verklighetsuppfattning. De är *konstituerande*. Man menar också att en enskild diskurs alltid kommer att vara ett resultat av andra diskurser och sociala praktiker. Den är *konstituerad*. Det försiggår en diskursiv kamp mellan olika diskurser där vissa har mer makt än andra. I detta sammanhang används begreppet *hegemoni*, vilket kan beskrivas som ”en bestämd synpunkts herravälde”.⁶² Begreppet har sitt ursprung hos Gramsci och tas i anspråk av Laclau & Mouffes då de utvecklar diskursteorin, men används på ett liknande sätt av Fairclough.⁶³ De diskurser som har mest makt är de som vi är så vana vid att vi tar dem för givna. Dessa benämns *hegemoniska diskurser*. Kritisk diskursanalys intresserar sig för den diskursiva kampen, vilka som vinner och förlorar på den. Metoden har en politisk agenda i den bemärkelsen att man vill synliggöra förtryck.⁶⁴

1:6:2 Faircloughs modell

I sitt utarbetande av den kritiska diskursanalysen vill Fairclough förena språklig analys med social analys. Han förordar att analysen inriktar sig på följande tre dimensioner: (1) text, (2) diskursiv praktik och (3) social praktik.⁶⁵ Detta enligt nedanstående modell:

---

⁶⁰ Vivien Burr, "What is social constructionism?", in: Vivien Burr, *Social Constructionism*. London: Routledge, 2003.

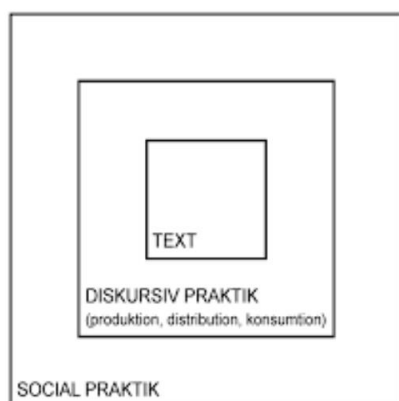
⁶¹ Michel Foucault, *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*, New York: Pantheon Books, 1970. s. xvff, s. xx.

⁶² Marianne Winther Jorgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, 2000, s. 13.

⁶³ Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press, 1992, s. 91ff.

⁶⁴ Fairclough, 1992, s. 3,4, 64–65.

⁶⁵ Fairclough, 1992, s. 4, 62.

Figur 1: Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys.⁶⁶

Kortfattat kan man säga att dimensionen *text* handlar om textanalys. *Diskursiv praktik* handlar om hur det sammanhang ser ut där texten blir till och konsumeras. *Social praktik* handlar om det större sociala sammanhang som omgärdar de andra två dimensionerna.

Text

Fairclough har satt samman en verktygslåda med begrepp som har visat sig vara användbara vid kritisk diskursanalys. Följande är några av dessa begrepp.

Transitivitet

Transitivitet handlar om vem i en sats som utför en handling och vem som blir föremål för en handling. Med andra ord kan man säga att det handlar om händelsers förbindelse med subjekt och objekt. Här skiljer man på aktiva och passiva satser.⁶⁷ En aktiv sats har en uttalad *agent*. I en passiv sats utelämnar man ofta agenten. Genom att laborera med aktiva och passiva satser kan man betona eller tona ner agentens roll och ansvar.

Modalitet

Modalitet uttrycker på vilket sätt en talare står i relation till sitt eget påstående. Ett uttalande där talaren instämmer till fullo med sitt eget påstående sägs ha hög *affinitet*.⁶⁸ Uttalandet *Jag kommer på festen* har högre affinitet än *Jag kommer nog på festen*. Modalitet kan uttryckas genom modala hjälpverb eller modala adverb. Man kan också använda tempus där enkel presens uttrycker hög affinitet. Då man modererar en sats och ger den lägre affinitet genom

⁶⁶ Fairclough, 1992, s. 73

⁶⁷ Fairclough, 1992, s. 177–185.

⁶⁸ Fairclough, 1992, s. 158ff.

att stoppa in småord som *liksom* eller *lite* brukar man tala om en *hedge*. Ytterligare sätt att påverka modaliteten är genom sin intonation eller genom att tala på ett tveksamt sätt.⁶⁹

Det talas också om *subjektiv modalitet* och *objektiv modalitet*. Subjektiv modalitet används där det är uttalat vem som säger något, exempelvis: *Jag tycker att det är svårt att ta dem på allvar*. Objektiv modalitet skulle i detta fall kunna vara: *Det är svårt att ta dem på allvar*, där det är underförstått vem som tycker detta. Fairclough påpekar att användandet av objektiv modalitet ofta signalerar någon form av maktutövande. Han påpekar även att låg affinitet inte nödvändigtvis behöver signalera låg övertygelse utan kan vara ett uttryck för talarens brist på makt och tvivel på att få medhåll.⁷⁰

I samband med modalitet är det också värt att uppmärksamma *ironi*. Fairclough talar om ironi då han diskuterar intertextualitet. Han beskriver ironi som ett yttrande vars avsikt är att uttrycka en negativ attityd till ett tidigare yttrande.⁷¹ Fairclough säger dock inget om ironi i samband med modalitet, något som vore på sin plats då ironi används för att uttrycka ett visst avståndstagande till det benämnda.⁷² Sålunda kommer även ironi att ingå i detta arbetes analys av modalitet.

Ord

Religionsvetaren Marcus Moberg, gör oss uppmärksamma på Gordon Lynchs analysmetod, där man bland annat uppmuntras att fundera på vilka associationer särskilda ord och fraser väcker. Det är också givande att uppmärksamma om vissa ord eller fraser återkommer ofta.⁷³

I diskursanalysen tänker man inte att den mening ett ord har är för evigt given, utan att det försiggår en ständig förhandling om centrala ords betydelse. Det gäller att få bli den som definierar ordet och fyller det med sitt eget (ideologiska) innehåll.⁷⁴

Motsatspar

Idén att analysera motsatspar bygger på Ferdinand Saussures teori att ett ord får sin betydelse genom sin relation till andra ord i språkssystemet. Ett ord definieras i relation till vad det inte

⁶⁹ Fairclough, 1992, s. 158ff.

⁷⁰ Fairclough, 1992, s. 158–159.

⁷¹ Fairclough, 1992, s. 123.

⁷² Forskarna Sperber & Wilson menar exempelvis att ironi är värderande och har som sitt primära syfte att förlöjliga. Sperber, Dan & Wilson, Deirdre, *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986, s. 241.

⁷³ Marcus Moberg, "First-, second-, and third-level discourse analytic approaches in the study of religion: moving from meta-theoretical reflection to implementation in practice", *Religion* 43:1, 2013, s. 11–12.

⁷⁴ Fairclough, 1992, s. 77.

är.⁷⁵ Ordet *ledsen* får exempelvis sin betydelse av att det betyder något annat än *glad*, eller *arg* eller *likgiltig*. Motsattpar kan röra sig om ord, men också, exempelvis, karaktärer och det de associeras med i sammanhanget. De motsatser och skillnader som en text uttrycker säger något viktigt om textens fokus, vad som står på spel och vilken bild av världen som texten försöker konstruera.⁷⁶

Metaforer

Metaforer är intressanta ur ett diskursanalytiskt perspektiv. ”When we signify things through one metaphor rather than another, we are constructing our reality in one way rather than another”, menar Fairclough.⁷⁷ Metaforer säger något om hur en viss språkgemenskap tolkar världen och har också förmågan att styra människors tankar i en viss riktning. Det försiggår ofta en diskursiv kamp om metaforer.

Narrativ

Eftersom förhandenvarande undersökning handlar om att analysera berättelser är även själva handlingen intressant att beakta. Det verkar rimligt att den bild en viss bok ger av kristendomen påverkas av hur händelseförloppet utvecklar sig. Om en karaktär som framställs som kristen, exempelvis, mördar någon eller, alternativt, räddar någon, kommer det att påverka vilken bild man får av kristendomen. I samband med detta kommer jag att använda begreppet narrativ.

Diskursiv praktik

Diskursiv praktik handlar om hur det sammanhang ser ut där texten blir till och konsumeras. En tidning produceras och konsumeras exempelvis i en annan miljö och under andra förutsättningar än en kokbok eller en roman.⁷⁸

Inom ramen för den diskursiva praktiken talar Fairclough om *intertextualitet* och *interdiskursivitet*, vilket handlar om på vilket sätt textförfattaren, men även mottagaren, bygger på redan existerande texter, genrer och diskurser.⁷⁹ Fairclough intresserar sig för textens förhållande till konventioner, såsom exempelvis genrer, och menar att

⁷⁵ Gordon Lynch, *Understanding Theology and Popular Culture*, Blackwell Publishing, 2005, s. 140.

⁷⁶ Lynch, 2005, s. 140ff.

⁷⁷ Fairclough, 1992, s. 194.

⁷⁸ Fairclough, 1992, s. 78.

⁷⁹ Fairclough, 1992, s. 84ff.

diskursordningar har en dominerande ställning i förhållande till enskilda diskurser.⁸⁰ En avgörande faktor vid analysen är alltså vilken genre texten tillhör. I den föreliggande undersökningen får den diskursiva praktiken sin karaktär av att det rör sig om kommersiell litteratur och genren kriminalromaner. Innehållet måste ses i relation till detta.

Social praktik

Social praktik handlar om det större sociala sammanhang som omgärdar de andra två dimensionerna. Hur påverkar detta sammanhang texten och hur påverkar texten sammanhanget? Den sociala praktiken ingår i ett nät av diskurser, en diskursordning. I diskursanalysen intresserar man sig för den diskursordningen och huruvida den reproduceras eller utmanas.⁸¹

Den sociala praktiken omfattar sådant som ekonomi, kultur, politik och ideologi, faktorer som innehåller diskurser men som, enligt Fairclough, även handlar om annat än diskurser.⁸² Analysen av den sociala praktiken bör därför kompletteras med sociologisk teori och/eller kulturteori.⁸³

1:6:3 Diskurser och mikrodiskurser

I mitt material finns en rad olika sätt att tänka och tala om kristendomen. Vissa utgör större och övergripande tankemönster. Andra utgör en mindre del i större tankemönster. Jag väljer att benämna de sistnämnda *mikrodiskurser*.⁸⁴ *Mikro* därför att de är en del av större tankemönster och *diskurser* därför att de var för sig utgör återkommande sätt att betrakta och tala om kristendomen, sätt som kan tänkas både uttrycka och påverka vår verklighetsbild. På det viset är även dessa mikrodiskurser en del i den diskursiva kampen.

---

⁸⁰ Fairclough, 1992, s. 124.

⁸¹ Fairclough, 1992, s. 237.

⁸² Fairclough, 1992, s. 66.

⁸³ Winther Jorgensen & Phillips, 2000, s. 75, 90.

⁸⁴ Begreppet *mikrodiskurser* används bland annat av Tomas Axelson, professor i religionsvetenskap, då han diskuterar hur människor bearbetar livsfrågor genom att se film: Thomas Axelson, *Förtätade filmögonblick: Filmengagemang och moraliska mikrodiskurser*, Högskolan i Dalarna, 2008, s. 23, http://web5.du.se/PageFiles/100370/1/_F%C3%B6rt%C3%A4tade%20film%C3%B6gonblick%20Revision%20juni2014.pdf, [hämtad 2023-06-20].

1:6:4 Val av teori och metod

Kritisk diskursanalys är en lämplig metod för denna undersökning då den är textorienterad och har goda redskap för språkanalys. Med redskap för språkanalys avser jag Faircloughs verktygslåda, vilken har redovisats ovan. Dessa verktyg kommer att vara till nytta då jag undersöker hur bilden av kristendomen konstrueras. Kritisk diskursanalys betonar också det dialektiska förhållandet mellan text och det samhälle där texten uppstår, detta genom sitt fokus på diskursiv och social praktik. Min avsikt är just att sätta texten i relation till samhället. Vidare påpekar Fairclough att den kritiska diskursanalysen har som mål att sätta fingret på en social orätt.⁸⁵ Det är passande eftersom frågeställningen i den här uppsatsen är sprungen ur en upplevelse av att kristendomen framställs på ett fördomsfullt sätt. Då jag utför undersökningen är jag emellertid medveten om att denna hypotes likaväl kan bli ifrågasatt som bekräftad.

1:7 Reflexiv forskning, del 1

Under positivismens tid, framför allt inom naturvetenskapen, upplevdes forskning som en verksamhet i stånd att uppnå objektiva resultat. Idag finns det inom forskarsamhället en medvetenhet om att ingen forskning kan vara helt förutsättningslös och värderingsfri. Det skulle därför vara oärligt att ge sken av detta. Istället bör man som forskare öppet redovisa och reflektera över sin egen inblandning i kunskapsprocessen.⁸⁶ Detta benämns reflekterande eller reflexiv forskning.

Ett fält där man tidigt uppmärksammade behovet av reflexivitet är etnologin. Reflexiv forskning innebär enligt Billy Ehn och Barbro Klein, båda etnologer, att forskaren är en del av det som studeras. Detta betyder att man lämnar den strikta uppdelningen mellan subjekt och objekt. Reflexivitet betyder att tänka kring sitt eget tänkande samt att ”förstå sin egen förståelse”.⁸⁷ Fältarbetet benämns rentav som en ”psykoanalytisk erfarenhet”.⁸⁸

Ehn & Klein menar att en bristande förståelse för sina egna reaktioner riskerar att förvränga observationsmaterialet.⁸⁹

⁸⁵ Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis*, Harlow: Longman, 2010, s. 231, 235.

⁸⁶ Mats Alvesson & Kaj Sköldberg, *Tolkning och reflektion*, Lund: Studentlitteratur, 2017, s. 20.

⁸⁷ Billy Ehn & Barbro Klein, *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*, Carlssons bokförlag, Stockholm, 2007, s. 9–12.

⁸⁸ Ehn & Klein, 2007, s. 27.

⁸⁹ Ehn & Klein, 2007, s. 14.

Framväxten av reflexiv forskning innebär att det man hittar i sin forskning betraktas som *tolkningsresultat* snarare än fakta som står i en entydig relation till tillvaron. Allting är i viss mån föremål för tolkning. Detta får till följd att själva tolkningsprocessen ägnas större uppmärksamhet i forskningsarbetet. Man reflekterar över sådant som forskarens person men även teoretiska antaganden och språkets och förförståelsens betydelse.⁹⁰

Av ett visst intresse i den här uppsatsen är att fundera på huruvida min egen specifika bakgrund, där kristendomen har varit en stor del av min identitet, kan tänkas utöva ett inflytande på forskningens resultat. Det är också värt att beakta i vilken mån själva metoden, kritisk diskursanalys, kan tänkas påverka utfallet av undersökningen. Eftersom kritisk diskursanalys ofta utgår ifrån att man vill visa på ett orätt maktförhållande finns risken att man hittar det man letar efter. Båda dessa frågor kommer att diskuteras längre fram.

---

⁹⁰ Alvesson & Sköldberg, 2017, s. 20.

2 Analys och redovisning av diskurser

2:1 Solstorm

Boken *Solstorm* av Åsa Larsson är den bok i materialet som allra mest handlar om kristendomen. I *Solstorm* finns en rad mikrodiskurser, relaterade till kristendomen, som återkommer i resten av undersökningen. Det är också den bok av de utvalda som utgavs först, nämligen 2003. År 2004 fanns den med på årstopplistan över pocketböcker. Bokens huvudperson är Rebecka Martinsson, jurist i Stockholm, men uppväxt utanför Kiruna och tidigare medlem i församlingen Kraftkällan, där en av pastorerna hittas mördad.

2:1:1 Och det vart afton och det vart morgon, den första dagen

Kristendomen är närvarande redan i inledningsscenen eftersom brottet har begåtts i en kyrka. Överskriften till avsnittet är: "Och det vart afton och det vart morgon, den första dagen", ett citat från skapelseberättelsen i Bibeln.

När Viktor Strandgård dör är det faktiskt inte första gången. Han ligger på rygg i Kraftkällans kyrka och ser upp genom de enorma takfönstren. Det är som om ingenting finns mellan honom själv och den mörk vinterhimlen ovanför.

Närmare än så här kan man inte komma, tänker han. När man färdats till kyrkan på berget vid världens ände, då är himlen så nära att man nästan kan sträcka ut handen och röra vid den.

Norrskenet ringlar sig som en drake genom natten utanför. [...]

Han är i sanning vacker som en ikon där han ligger. Det mörka blodet som en gloria runt hans långa, ljusa luciahår. Nu känner han inte längre sina ben. Han blir dåsig. Han har inte ont.

Märkligt nog är det sin förra död han tänker på där han ligger och ser in i drakens öga. Den gången kom han cyklande mitt i vårvintern nerför den långa backen mot korsningen Adolf Hedinsvägen och Hjalmar Lundbohmsvägen. Glad och frälst och med gitarren på ryggen. Han minns hur cykelhjulen hjälplöst gled på isen när han förtvivlat försökte bromsa. Hur han såg henne komma från höger, kvinnan i den röda Fiat Unon. Hur de såg på varandra, insikten i den andres öga, nu händer det, isrutschkana mot döden.

Med den bilden på näthinnan dör Viktor Strandgård för andra gången i sitt liv. Steg närmar sig, men dem hör han inte. Hans ögon behöver inte en gång till se den blanka kniven. Som ett skal ligger hans kropp kvar på kyrkogolvet och genomborras. Igen och igen. Och draken återupptar

oberörd sin vandring över himlavalvet.⁹¹

Vi möter alltså kristendomen redan från början. Viktor Strandgård ligger blodig och dör på golvet i kyrkan. Det används även ord som associeras till kristendomen, såsom bibelcitat samt ”frälst” och ”ikon”.

Så tidigt som i första meningen förstår vi att Viktor är speciell: ”När Viktor Strandgård dör är det faktiskt inte första gången.” Detta behöver inte innebära något dåligt. Det faktum att han håller på att dö och att man, i andra meningen, blir informerad om att han ligger på rygg i en kyrka, gör emellertid att man inser att det är något besynnerligt med situationen, om än inte nödvändigtvis med just Viktor.

Viktiga metaforer/liknelser är de som beskriver Viktor. Blodet runt hans huvud beskrivs som en gloria, vi får veta att han har luciahår och är vacker som en ikon. Detta ger associationer till helighet. Ikoners uppgift är att vara förmedlare av det heliga. Att ha en gloria är något som tillskrivs helgon och Lucia var ett helgon. Det tycks finnas något oskuldsfullt över Viktor och hans skönhet.

I texten finns en dikotomi mellan himmel och jord där Viktor är nära himlen. (Han har till och med varit där visar det sig senare.) ”Närmare än så här kan man inte komma”, tänker han, då han döende betraktar natthimlen genom kyrkans stora takfönster. Kyrkan ligger på ett berg, något som har en central plats i många religioner, då man tänker att berg är ställen där man är extra nära det heliga. Viktor framställs som en gränsperson mellan himmel och jord.

Angående transitivitet och agens finns det inte särskilt många passiva satser men Viktor framställs ändå som relativt passiv. Han *ser*, *betraktar* och *tänker*, men han initierar inget av det som händer, vilket inte är så underligt då han har ett minst sagt begränsat handlingsutrymme där han ligger, dödligt sårad. Det finns dock ett exempel på en passiv sats, där Viktor ”genomborras” av kniven. Allt detta förstärker intrycket av honom som ett offer. Det är lätt att associera hela scenen med blodet, och den döende mannen liggande på en central plats i kyrkan, till ett rituellt offer, kanske ett offerlamm. Offer har med religion att göra. I kristendomen har offret en central plats. Jesus är offerlammet, något som vi bland annat påminns om i nattvarden där vi, enligt de liturgiska formuleringarna, äter Kristi kropp och dricker hans blod. Detta kan uppfattas som både bisarrt och irrationellt.

Viktors död beskrivs dock egentligen som vacker. Han själv är vacker. Han har inte ont. Han känner sig nära himlen, och betraktar ett mäktigt norrsken då han dör. Ingen tydlig

---

⁹¹ Åsa Larsson, *Solstorm*, Albert Bonniers förlag, 2003, s. 7, 8.

skugga faller över Viktors personlighet i denna inledande scen. Detta förutom det faktum att man förstår att han är mördad, vilket onekligen är suspekt.

I avsnittet finns förutom redan nämnda motsatspar ett till som är intressant och det är skuld-oskuld. Viktor framställs som oskuldsfull, men det finns uppenbarligen någon som är skyldig. Detta är ju ett grundtema i kriminalromaner, kring vilket hela dramaturgin byggs upp. Det faktum att mordet har skett i en kyrka öppnar för möjligheten att misstänka att församlingen är inblandad på något sätt. Skuld-oskuld är för övrigt också centrala begrepp i kristendomen.

Viktor beskrivs som ”glad och frälst och med gitarren på ryggen”. Om jag, enligt Gordon Lynchs metod, får fortsätta associera uppfattar jag inte att det finns några negativa associationer till att vara glad eller att ha en gitarr. Att ”frälst” i texten associeras till ”glad” och ”gitarr” ger en positiv bild, medan man kan funderar på ordet i sig. De flesta skulle nog reagera på olika sätt om en vän eller släkting berättade ”jag har köpt en gitarr” eller om den berättade ”jag har blivit frälst”. Enligt min bedömning, förknippas *frälst* lätt med överdrivet känslösamma och suggererande sammanhang. Att ordet används i texten kan ge intryck av att Viktor tillhör ett sådant sammanhang.

I detta inledande textavsnitt finns det inte någon starkt uttalad diskurs rörande kristendomen, men den finns som en underton. Ord och begrepp som associeras med kristendomen är bland annat offer, blod, mord, suggestion och (potentiell) skuld. Man skulle i och för sig också kunna hävda att kristendomen, utifrån beskrivningen av Viktor, kan associeras till oskuld och skönhet. Frågan är emellertid om inte även detta kan väcka misstankar. Viktors oskuldsfulla framtoning kan betraktas med en viss skepsis då vi ibland har en tendens att misstro det som verkar lite för bra för att vara sant. Kristna sammanhang med sin relativt stränga sexualmoral kan väcka misstankar om dubbelmoral. Att vara väldigt vacker kan också uppfattas som en varningssignal. Det är inte bra att vara för vacker, tänker vi eventuellt. Risken för frestelser ökar. Kanske det är ännu mindre lämpligt när man är pastor. Skönhet är för övrigt något som kan användas i manipulativa syften.

Min bedömning är att författaren, redan i inledningsscenen, på ett subtilt sätt använder negativa föreställningar om kristendomen för att antyda potentiella orsaker till det begångna brottet. Dessa är följande:

- kristna miljöer är känslösamma och känslostyrda
- det förekommer en hel del dubbelmoral bland kristna
- kristendomen har primitiva inslag, exempelvis offer

- den kristna tron är irrationell
- kristna miljöer är manipulativa

2:1:2 Paradispojken

På de närmast följande sidorna förekommer inget längre textavsnitt som relaterar till kristendomen, men vi får veta att Viktor kallas ”Paradispojken” i folkmun då han vid sin första död, enligt honom själv, fick besöka himlen.⁹² Benämningen Paradispojken är intressant att fundera på utifrån *modalitet*. Det är folk utanför kyrkan som kallar Viktor för detta, inte de i församlingen. Paradispojken har en ironisk biton som markerar ett visst avstånd. Man reserverar sig för det som begreppet står för, det vill säga att Viktor skulle ha varit i himlen. Att ha haft en nära döden-upplevelse framställs därmed som tvivelaktigt och konstigt och tron på Gud och det övernaturliga som irrationell.

2:1:3 Jäkla skrytbygge

I kapitel två är det intressant att fundera över polisinspektör Anna-Maria Mellas reflektioner kring församlingens kyrkobyggnad, Kristallkyrkan:

Jäkla skrytbygge, tänkte hon medan hon stretade uppför backen. Den där skitrika församlingen borde skänka lite av alla stålar till Rädda Barnen istället. Men det är väl roligare att sjunga gospel i en häftig kyrka än att gräva brunnar i Afrika.”⁹³

Här uppenbarar sig ytterligare ett sätt att tänka och tala om kristendomen, tydligt artikulerat. Anna-Maria Mella uttrycker en misstro mot hur kyrkan hanterar pengar. Misstron i detta fall handlar om hur kyrkan använder sina pengar. Anna-Maria drar slutsatsen att eftersom församlingen har byggt en så tjusig kyrka är de ointresserade av att hjälpa människor i nöd.

Misstron mot hur kyrkan hanterar pengar kan också utvidgas till att handla om hur kyrkan får in sina pengar. Är medlemmarna kanske tvingade att skänka till kyrkan? Finns det något slags manipulation bakom detta?

Resten av boken bekräftar i stort sett det som antyds i inledningen. Inte minst temat kring pengar får stort utrymme. Pastorerna har dyra kostymer. Församlingen har kommersiella

⁹² Larsson, *Solstorm*, s. 13.

⁹³ Larsson, *Solstorm*, s. 17.

intressen och har bland annat tjänat mycket på Viktors bok om besöket i himlen. För övrigt förväntas man som medlem att utföra en hel del arbete utan betalning.

Det finns också en skildring av hur det går till när kollekten tas upp i gudstjänsten:

Om du bara har tänkt ge en tia, slå in den i en hundralapp! ropade
pastor Gunnar Isaksson.⁹⁴

Det visar sig senare att det har förekommit ekonomiska oegentligheter i församlingen och att det är en av anledningarna till de våldsdåd som inträffar.

2:1:4 Halleluja m.m.

Något som också bekräftar genom boken är att det rör sig om en känslös och manipulativ miljö. Gudstjänsterna har en exalterad stämning och det finns beräknande individer. En av dessa är pastorn Thomas Söderberg. Söderberg är ung, snygg och vet exakt hur han ska bete sig för att vinna folks förtroende, något han använder sig av för att få ungdomar till församlingen. Han binder dem till sig på ett gränslöst sätt. Han har till exempel sagt till ungdomarna i bibelstudiegruppen att han har en svaghet när det gäller sex, något som verkar väldigt onödigt att berätta om det inte är just det man är ute efter. Han är för övrigt gift. Under ett personligt samtal med Rebecka kysser han henne och det slutar med att de har sex på skrivbordet i samtalsrummet. Efteråt får han henne att känna att det är hennes fel:

Han ser på henne med uttryckslös blick och ruskar på huvudet. Sedan ställer han sig med ryggen mot henne och ser ut genom fönstret. Rebecka glider ner från skrivbordet. Hon drar upp strumporna och rättar till kjolen. Thomas Söderbergs rygg är som en vägg.

- Förlåt, säger hon med liten röst. Det var inte min mening.

- Var snäll och gå, säger han skrovligt. Bara gå härifrån.⁹⁵

Söderberg utnyttjar unga flickor som sedan måste be om ursäkt. Här blir det tydligt att det försiggår manipulation.

---

⁹⁴ Larsson, *Solstorm*, s. 179.

⁹⁵ Larsson, *Solstorm*, s. 182.

2:1:5 Din lilla skit

Din lilla skit, tänkte han. Du har inte tillräckligt med retorisk begåvning för att tala från en arena. [...] Men jag kan inte låta din otillräcklighet stå i vägen för mig.⁹⁶

Detta är pastor Söderbergs tankar om en av de andra pastorerna. Han tänker det samtidigt som han säger något vänligt. Det framgår att församlingsmedlemmarna i stor utsträckning bara låtsas tycka om varandra. Ingen verkar riktigt nöjd. Församlingen är en kontrollerande plats där folk döljer sina frustrationer och antipatier under en falsk yta av godhet. Ett slags hyckleri, alltså. Detta ger en bild av att den kristna tanken om gemenskap och kärlek inte fungerar, utan snarare uppmuntrar hyckleri.

Söderbergs sexuella framfart är också ett grovt exempel på dubbelmoral. Det framkommer dessutom, så småningom, att den vackre och oskuldsfulle Viktor Strandberg tros ha förgripit sig på sin systers barn. Vi får veta att pastorerna konfronterade Viktor med detta, men att han vägrade att yttra sig om saken och samtidigt hotade med att offentliggöra de ekonomiska oegentligheter som ledningen gjort sig skyldig till. För att dölja bedrägeriet, samt Viktors eventuella brott, är ledningen villig att låta döda både Viktor och andra. Med andra ord, det förekommer en hel del dubbelmoral.

2:1:6 Många lydiga kvinnor som städar gratis för Gud

Något som inte antyds i själva inledningen men som blir tydligt i resten av boken är att församlingen Kraftkällan inte är särskilt inriktad på jämställdhet. Det är exempelvis kvinnorna som städar i kyrkan. Polisen Anna-Maria Mella tänker: ”Tur att de har många lydiga kvinnor som städar gratis för Gud.”⁹⁷ Pastorerna och äldstebröderna (styrelsen) är alla män.

Det finns ett antal förtryckta kvinnor i församlingen. Viktor Strandgårds far är en obehagligt dominerande man vars fru tycks överleva genom att stänga av sig själv. Pastorerna resonerar också på ett sätt om kvinnors klädsel och utseende som kan uppfattas som kvinnoförtryckande.

---

⁹⁶ Larsson, *Solstorm*, s. 73.

⁹⁷ Larsson, *Solstorm*, s. 69–70.

- Jag skulle önska att du pratade med Sanna om hennes klädsel, säger Thomas Söderberg till Rebecka. [...]
- Jag har försökt försvara hon sig. Jag har sagt att åt henne att hon måste tänka på hur hon klär sig. Att hon inte ska ha så urringade tröjor.⁹⁸

2:1:7 Hon orkade inte med några dårar

Kraftkällan är en karismatisk församling, vilket i sammanhanget innebär att de har ett stort fokus på den heliga anden. Då folk blir uppfyllda av den heliga anden kan det hända att de talar i tungor, får profetiska budskap eller övermannas av Guds kraft så att de faller till marken. Detta är något som riskerar att upplevas som underligt och överdrivet känslösamt för någon som inte är van vid det. I församlingen tror man också att tillvaron är en andlig kamp mellan Gud och djävulen. Som utomstående, och läsare av boken, kan man helt enkelt uppleva dessa kristna som lite, eller mycket, tokiga. I *Solstorm* finns ganska många sådana scener. Ett exempel är när poliserna är i Kristallkyrkan för att ställa frågor om mordet på Viktor. Utanför kyrkan blir de tilltalade av en kvinna:

- Jag hörde att ni frågade om han hade några fiender. [...]
- Det hade han. [...] Jag känner själv hur jag är ansatt. [...]
- Ansatt, frågade Anna-Maria
- Av demoner, sa kvinnan. De vill få mig att börja röka igen.
- Jag var besatt av en tobaksdemon förut, men Viktor Strandgård lade händerna på mig och befriade mig.
- Anna-Maria Mella såg uppgivet på henne. Hon orkade inte med några dårar.⁹⁹

En karaktär i boken som nog av de flesta skulle betraktas som djupt störd är Curt Bäckström, en ung man i församlingen som är kär i Viktors syster, Sanna. Curt inspireras av Bibeln. Han läser den om nätterna, talar i tungor och upplever hur Gud visar honom olika bibelverser. Han får mer och mer underliga föreställningar där han tror att han är utvald. Sedermera visar det sig att Curt är en före detta psykiatripatient som avtjänat straff för mord och att det var han som stack ihjäl Viktor Strandgård, stack ut hans ögon och högg av hans händer. Under utredningen konstaterar polisen att mordets utförande påminner om bibelverserna i

---

⁹⁸ Larsson, *Solstorm*, s. 115.

⁹⁹ Larsson, *Solstorm*, s. 72.

Markusevangeliet, kapitel nio, där det står: ”Om din hand förleder dig, så hugg av den. Det är bättre för dig att gå in i livet stympad än att ha bägge händerna i behåll och hamna i helvetet, i den eld som aldrig slocknar. [...] Om ditt öga förleder dig, så riv ut det. Det är bättre för dig att gå in i Guds rike enögd än att ha bägge ögonen i behåll och kastas i helvetet.”¹⁰⁰

Här får man intryck av att Curt Bäckström har inspirerats av dessa verser och att Bibeln är en bok som kan leda till en förvriden verklighetsuppfattning och till våld.

Sammanfattningsvis kan man säga att kristendomen är mycket central i *Solstorm* och det sätt att leva ut den som skildras i romanen är en avgörande orsak till det destruktiva som händer. Den bild man får av kristendomen är odelat negativ.

2:2 De tio mikrodiskurser som förekommer mest i materialet

Jag har ovan redovisat den bok i mitt material som tydligast berör kristendomen. I boken finns en rad sätt att tänka och tala om kristendomen som återkommer i resten av undersökningen. Fortsättningsvis kommer jag att beskriva de tio mikrodiskurser, relaterade till kristendomen, som jag har identifierat som mest förekommande i materialet. Jag kommer även att berätta vilka böcker som innehåller dessa diskurser och ge exempel. Diskurserna går delvis in i varandra och det kan finnas mer än en diskurs i en och samma bok.

2:2:1 Knäppskalle-diskursen

Den vanligast förekommande mikrodiskursen i materialet har fått benämningen *knäppskalle-diskursen*. Detta sätt att se på och tala om kristendomen har redan berörts i analysen av *Solstorm*. Den förekommer i elva av böckerna och i dessa framställs kristna som lite, eller mycket, knäppa. Med knäpp menar jag att de flesta skulle uppfatta att det, i större eller mindre utsträckning, har slagit slint i huvudet på vederbörande. Anledningen till att man upplever det på det viset skulle jag säga är att knäppskallen inte följer majoritetssamhällets logik. Man kan visserligen tycka att alla som mördar någon är knäppa och att ännu fler böcker i undersökningen i så fall skulle passa in i det här temat, men vissa mördare är tydligt drivna av motiv som exempelvis pengar eller att hemlighålla något och har, till skillnad från knäppskallarna, en urskiljbar logik som i större utsträckning ingår i det vanliga människor kan leva sig in i.

¹⁰⁰ Markusevangeliet 9:43-48, *Bibeln 2000*, bibeln.se.

Två av böckerna har en humoristisk ingång, *Skuggorna och regnet* av Håkan Nesser och *Kan man dö två gånger* av Leif G. W. Persson. Här är det ingen med kristna förtecken som mördar någon men de framställs ändå som lite tokiga. I *Skuggorna och regnet* får barnen i klass två en ny lärarinna, den religiösa fröken Fintling. De sjunger psalmer och ber böner. Fintling blir sedan hysterisk därför att ett av barnen, den excentriske Viktor, uppträder på roliga timmen med att sjunga psalmen ”Du klara sol” baklänges:

Hon stod vid orgeln och var alldeles vit i ansiktet. Hade bitit ihop käkarna så att munnen inte var större än ett rakblad. [...]

- Tyst, skrek hon. Tyst med er! Nu är det sannerligen nog.

Jag slutade andas, det gjorde nog allihop.

- Knäpp händerna och låtom oss bedja, beordrade Fintling.

Och så bad vi Gud som haver.

Ingen förstod varför.

Inte förrän hon förklarade att Viktor hade hädat. Man fick inte sjunga Guds ord baklänges. I själva verket var det något av de värsta man kunde företa sig. Om man gjorde det så betydde det att man tyckte bättre om Djävulen än om Gud. [...] Det kunde locka fram häxor och demoner och i värsta fall Djävulen själv, om han inte var upptagen av annat vid tillfället.

Vid det här laget var hon präktigt röd i ansiktet. Vi satt och höll oss i bänkklocken och vågade inte röra oss.¹⁰¹

Det hela framställs som en komisk händelse som vittnar om en viss vidskeplighet, ett exempel på hur tokigt det kan bli när folk tar det där med kristendomen på alltför stort allvar. Episoden är en mild version av knäppskalle-diskursen. Det är onekligen roligt beskrivet, men samtidigt är beskrivningen av det hela en aning nedlåtande mot dem som faktiskt tror på djävulen.

Ett färgstarkt inslag i samma stad är familjen Psalmodin. Fadern är pastor i församlingen ”Kristi Lekamen och Inri Blods Brödraskap”, förkortat KLIBB. Familjen har elva söner och en dotter, Sara, som sedermera blir mördad. Familjen framställs som udda och en aning fanatisk, då målet är att vinna nya anhängare. När mamman dör spårar allting ur. Familjemedlemmarna lyckas inte riktigt hålla sig på den smala vägen längre. Pastorn börjar suppa och blir ihop med en blonderad spådam. Kristendomen framställs som löjeväckande. Det är återigen en mildare variant av knäppskalle-diskursen. Man kan också undra hur djupt tron sitter när pastorn så pass lättvindigt byter sida.

¹⁰¹ Håkan Nesser, *Skuggorna och regnet*, Stockholm: Norstedts, 2006, Ljudbok, 01:23:30.

I *Kan man dö två gånger*, möter vi den drastiska och ganska människofientliga kommissarien Bäckström. Bäckström och hans utredningsgrupp får en ny åklagare, vid namn Hwass, som de verkligen inte gillar. De gör upp en plan för hur de ska lyckas bli av med henne. Ett led i detta är att de ska få Bäckström att framstå som opålitlig och smått galen genom att han låtsas vara djupt religiös. Följande är en del av en konversation mellan Hwass och Bäckström:

- Jag tror att det kommer att lösa sig, sa Bäckström och såg förvånat på henne. Självklart kommer det att lösa sig. Förr eller senare, sa Bäckström, samtidigt som hans blick letade sig upp mot taket i rummet där de satt och han knäppte sina händer över magen. Förr eller senare kommer Vår Herre att ge oss de råd och den vägledning som vi här nere så innerligt väl behöver för att vi ska se sanningen och ljuset.

Efter denna förhoppning hade det blivit ett kort möte.¹⁰²

Bäckströms högtravande och trosvissa sätt att uttrycka sig, i samvaron med Hwass, samt hans spelade förvisning om att Gud ska hjälpa dem att lösa fallet, väcker verkligen Hwass motvilja och misstankar. Alltsammans skapar en komisk effekt.

Samtidigt kan man konstatera att det, i verkliga livet, finns många religiösa, framför allt lite äldre, som uttrycker sig precis om Bäckström och som dessutom tror att Gud ska hjälpa dem, detta utan att vara galna. Boken kan alltså sägas driva med dessa människor och ha roligt på deras bekostnad då den framställer det som att människor med dessa åsikter är lite tokiga.

Effekten av Bäckströms kommentarer förstärks emellertid också av att han talar om dessa saker i sammanhang där det anses mindre passande, såsom på jobbet. Dessutom går hans fromma utläggningar inte ihop med hans personlighet för övrigt. Det passar verkligen inte Bäckström att vara religiös, något som bidrar till det humoristiska. Även i en annan av G.W. Persson böcker, *Linda som i Lindamordet*, låtsas Bäckström vara religiös, vilket ger en komisk effekt.

Så långt har det knäppa hållits på en humoristisk nivå, men det är inte alltid fallet. *Nobels testamente* av Liza Marklund handlar om att två personer blir skjutna på nobelfesten, Aaron Wiesel, pristagare i medicin som ägnade sig åt stamcellsforskning, samt den medicinska Nobelkommitténs ordförande Caroline von Behring. I sammanhanget nämns ”den kristna

¹⁰² Leif G. W. Persson, *Kan man dö två gånger*, Bonnier Audio, 2016, Ljudbok, 09:08:49.

tokhögern” och vi får veta att det främst är katoliker och protestanter som är emot den typen av forskning, medan muslimer och judar förhåller sig positiva. En figur i berättelsen är också Lars-Henry Svensson, professor vid Karolinska institutet. Han hävdar att Nobelkommittén är oetisk och korrupt, att den premierar ifrågasatt forskning som strider mot Nobels testamente och sista vilja, samt att den hädar Nobels minne och att det är därför den nu har drabbats av Nemesis, den gudomliga vedergällningen. Svensson gör sin röst hörd på ett osympatiskt sätt och framstår som lite vrickad. Sedan framkommer det också att han är kreationist. En konversation mellan två av Lars-Henrys kollegor och journalisten Annika Bengtzon ger en inblick i hur begreppet kreationist konstrueras i boken, och hur det påverkar bilden av Lars-Henry:

- I grunden tror jag att Lars-Henrys reaktioner bottnar i en skepsis mot Darwins teori. Han tillhör falangen som vill att vi ska ha större respekt för Gud i vetenskapen, de så kallade kreationisterna.

- Ja, herregud, sa Birgitta och suckade.

Annika stirrade på Ebba några sekunder, mera Gud i vetenskapen?

- Anhängarna av kreationismen hävdar att universum uppstod på det sätt som förloppet beskrivs i Första Mosebok. De vill att skapelseberättelsen ska finnas som en likvärdig och parallell referensram till darwinismens evolutionsteori, både inom utbildning och vetenskap.

- Som du förstår är det svårt att ta dem på allvar, sa Birgitta och himlade lite med ögonen.¹⁰³

Kreationist beskrivs som någon som ”hävdar att universum uppstod på det sätt som förloppet beskrivs i Första Mosebok”. Här får man lätt intryck av att alla kreationister tror att världen skapades på sju dagar, rent bokstavligt. Den beskrivning som ges är onyanserad då kreationism i själva verket utgör ett spektrum av åsikter där somliga försöker förena en vetenskaplig syn med tanken att Gud har varit med och styrt utvecklingen.¹⁰⁴

Att Lars-Henry är kreationist bidrar till bilden av honom som knäpp, något som även understryks av uttryck och kroppsspråk i konversationen: Birgitta himlar med ögonen, suckar och uttrycker bestörtning genom att säga ”herregud” och att det är ”svårt att ta dem på allvar”. Annika ”stirrar”, till synes misstroget, och bidrar till intrycket av att Lars-Henrys åsikter är förvånansvärt underliga.

¹⁰³ Liza Marklund, *Nobels testamente*, Piratförlaget, 2006, Ljudbok, 07:20:40.

¹⁰⁴ Ronald L. Numbers, *The Creationists: From Scientific Creationism to Intelligent Design*, Harvard University Press, 2006, s. 34–38.

Den sista repliken är intressant att fundera på utifrån *modalitet*. Fairclough skiljer, som sagt, mellan subjektiv modalitet (där det är uttalat vem som tycker något) och objektiv modalitet (där det är underförstått vem som tycker något). När Birgitta säger: ”Som du förstår är det svårt att ta dem på allvar” är det inte uttalat att det är hon som tycker så. Hon säger inte: ”Jag tycker att det är svårt att ta dem på allvar”. Fairclough påpekar att användandet av objektiv modalitet ofta signalerar någon form av maktutövande.¹⁰⁵ Repliken är yttrad som om det som sägs är ett faktum och något som alla vettiga människor borde hålla med om. Det kan, i ett sådant läge, vara svårt att känna sig fri att tycka något annat (att Gud kan ha haft något med världens tillkomst att göra).

Scenen antyder också ett förmodat motsatsförhållande mellan kristendomen och vetenskapen och uttrycker en dikotomi som återkommer i materialet, nämligen den mellan rationellt och irrationellt, där kristendomen får stå för det irrationella.

Begreppet kreationist fylls sedan med ytterligare innehåll genom bokens narrativ då det sätts i relation till sådant Lars-Henry Svensson tycker och gör. Det blir en växelverkan där begreppet kreationist påverkar bilden av Lars-Henry, och det Lars-Henry är och gör påverkar bilden av vad en kreationist är. Lars-Henry är en misstänkt figur i boken men det visar sig att det inte är han som är mördare, tvärtom blir han själv mördad.

I *Lejontämjaren* av Camilla Läckberg heter en av karaktärerna Lasse. Lasse har supit och svikit familjen men har blivit frälst och gått med i församlingen Christian Faith. Hans fru reagerar på att han nu anser sig fullständigt förlåten och att han begär att familjen ska glömma det som varit. Lasse ser sig själv som renad från synden men är väldigt medveten om att det finns andra som syndar:

Det hade inte alltid varit lätt. Synden fanns överallt omkring honom. Skamlösa kvinnor som bjöd ut sig och inte respekterade Guds vilja och påbud, som försökte förleda alla män. Sådana synderskor förtjänade att straffas och han var övertygad om att det var hans uppgift. Gud hade talat till honom, och ingen borde tvivla på att han hade blivit en ny människa.¹⁰⁶

Det finns en rad aspekter av Lasses tänkande som lätt uppfattas som underliga och/ eller osympatiska. Det ena är talet om synd, ett begrepp som kan upplevas irrelevant för en sekulariserad svensk. Tankarna är också kvinnoförtryckande då de antyder att kvinnor inte

¹⁰⁵ Fairclough, 1992, s. 158–159.

¹⁰⁶ Camilla Läckberg, *Lejontämjaren*, Bonnier Audio 2014, Ljudbok, 05.48.20.

har rätt att leva ut sin sexualitet och att det skulle vara kvinnorna som bär ansvaret för männens sexualitet. När Lasse sedan formulerar det som att han är utvald till att straffa går han förmodligen över gränsen för vad de flesta uppfattar som en förnuftig människas världsbild. Längre fram i boken straffar han en viss person genom att pressa henne på pengar, något som leder till hans död. Lasse ger en negativ bild av vilka konsekvenser kristendomen kan få i en människas liv.

Sedan börjar de verkligt obehagliga knäppskallarna dyka upp. I boken *Du går inte ensam*, av Mari Jungstedt, får vi möta Miriam som har levt ensam med sina föräldrar på en gård. Hon har tagit hand om dem, men de har aldrig visat henne någon kärlek, bara kyla, trots att hon verkligen har ansträngt sig. Vi får veta att Miriams far var präst. Sedan får vi veta att hon är kantor i kyrkan. Man förstår så småningom att det är Miriam som rövar bort barn, detta från föräldrar som hon inte tycker förtjänar att ha barn. Hon mördar också det ena barnets mor. I slutet av boken är hon på väg upp i Öja kyrkas torn i sin strävan att komma närmare Gud, samtidigt som polisen är på väg för att gripa henne:

Plötsligt stannade hon upp, hon hörde en röst. Hon hörde den helt tydligt. Den kom från de tjocka, skrovliga väggarna omkring henne. Det var som en djup stämma som uppmanade henne att komma till honom. Hon log. Hjärtat bultade vilt i bröstet och hon fortsatte uppåt.¹⁰⁷

[---]

- Hyssj, viskade hon. Hör du honom inte? [...] Ser du honom inte? [...] Han är här nu. Han har kommit hit. Ser du inte Herren?¹⁰⁸

Miriam är övertygad om att hon har handlat rätt och att Gud möter henne i tornet. Det framställs som lite rubbat att ha ett gudsmöte. Samtidigt är det kanske inte först och främst det upplevda gudsmötet som uppfattas som rubbat utan det att Miriam tror att Gud sanktionerar det mord hon har begått.

I följande böcker rör det sig om mördare med allvarliga psykiska störningar. De är även inspirerade av Bibeln. De första mördarna hittar vi i Stieg Larssons bok *Män som hatar kvinnor* där Gottfried Vanger, och sedermera hans son, mördar kvinnor på de mest bestialiska

¹⁰⁷ Mari Jungstedt, *Du går inte ensam*, Bonnier Audio, 2013, 06:43:36.

¹⁰⁸ Jungstedt, *Du går inte ensam*, Bonnier Audio, 2013, 06:48:36.

sätt inspirerade av strafflagstiftningen i tredje Mosebok. Följande är några av de bibelverser som motiverar Gottfried:

3 Mos 21:9:

Om en prästs dotter ohelgar sig genom skökolevnad, så ohelgar hon sin fader; hon skall brännas upp i eld.

3 Mos 20:27:

När någon, man eller kvinna, befattar sig med andebesvärjelse eller spådom, skall denne straffas med döden; man skall stena honom, blodskuld låder vid honom.

3 Mos 20:18:

Om någon ligger hos en kvinna som har sin månadsrening och blottar hennes blygd, i det att han avtäcker hennes brunn och hon blottar sitt blods brunn, så skola de båda utrotas ur sitt folk.¹⁰⁹

Dessa till synes gräsliga bibelord, som serveras lösryckta ur sitt sammanhang, ger en bild av Bibeln som underlig och full av påbud som inspirerar till mord.

Författarduon Keplers bok *Stalker* har ett liknande motiv. Det visar sig att den som hugger sönder sina offers ansikten är den på ytan välfungerande psykologen Nelly Brandt, om vilken följande sägs:

Nelly var för alltid präglad av sin religiösa uppväxt, av kyrkans ständiga närvaro och pappans predikningar. Hon hade studerat bibelns gamla testamente och den svartsjuka Guden gav henne rätt i allt hon kände.¹¹⁰

Att Bibeln kan inspirera till bestialiska handlingar ser vi också i Keplers *Spegelmannen* där unga kvinnor hålls fångna på en gård, övervakade av en kvinna som kallas Farmor och en man som kallas Caesar. Kvinnorna bor i burar, blir våldtagna och fruktansvärda straff som lemlästning, halshuggning och gasning verkställs när någon bryter mot reglerna eller försöker rymma.

¹⁰⁹ Stieg Larsson, *Män som hatar kvinnor*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 10:24:18.

¹¹⁰ Lars Kepler, *Stalker*, Bonnier Audio, 2014, Ljudbok, 19:10:10.

Farmor och Caesar pratar om Gud, som om han vore på deras sida och ibland tvingas flickorna stå med armarna utsträckta som Kristus på korset. Vi får veta att Caesar växte upp på gården som är en före detta minkfarm. Hans familj var religiös, trodde på Gud, Jesus och Bibeln. Fadern var sträng och straffande. Han hade blivit rik på minkfarmen, kände sig utvald och upplevde att Gud lovade honom tolv söner. När Caesars mor, kvinnan som kallas Farmor, inte kan få fler barn kidnappar han en kvinna som ska föda honom fler barn. Caesars mor kan inte acceptera detta, dödar allihop utom Caesar och säger till honom att det är han, och inte fadern som ska föda tolv söner. Farmor är för övrigt också född på gården och uppfostrad till att tro på Gud. Idén om de tolv sönerna är anledningen till att de håller flickorna fångna på gården och bestraffar allt som står i vägen för att idén ska kunna förverkligas. Vi får också veta att en av flickorna, Jenny, blir hängd därför att hon var en förrädare och: ”Herren lät hänga Judas”. Det är uppenbart att Caesar och Farmor hämtar inspiration i Bibeln. Joona, kommissarien som löser brotten, konstaterar att allt brottslingarna gjorde och tänkte ”fanns givetvis belagt i Bibeln”.¹¹¹

Även i *Solstorm* finns en störd person som är inspirerad av Bibeln, vilket jag redan har pekat på. Ytterligare en bok är *Predikanten* av Läckberg. Boken handlar om barn och barnbarn till frikyrkopredikanten, Ephraim, som lät sina söner, Johannes och Gabriel, utföra helandeunder på väckelsemöten. Den helande förmågan försvann dock när de blev äldre, något som Johannes sörjde djupt. En som verkligen vill gå i farfar Ephraims fotspår är sonsonen, Jacob. Som barn blev han uppmuntrad av farfadern och tillsagd att han ”har gåvan”. Det visar sig så småningom att Jacob är den som kidnappar unga flickor. Han skadar dem för att sedan försöka hela dem. Det lyckas inte. Jacob ser de unga flickorna som nödvändiga offer i sin strävan att få erhålla gåvan. Han är inspirerad av Bibeln, även om det inte är lika tydligt som i de andra böckerna. Det står: ”Han hade själv alltid trott mer på det Gamla Testamentets Gud. Den gud som krävde offer i blod”.¹¹²

Att Bibeln framställs som en underlig bok som inspirerar till mord hamnar inte på kristendomens pluskonto, något som jag tänker återkomma till då Bibeln ska få ett eget kapitel i undersökningen.

I raden av böcker som uttrycker knäppskalle-diskursen finns slutligen ett intressant stycke i boken *Bombmakaren och hans kvinna* av G.W. Persson. En av huvudkaraktärerna heter Lisa Mattei och arbetar på svenska säkerhetspolisen där de har fullt upp med att försöka avvärja en terroristattack, avsedd att äga rum på den svenska nationaldagen. I jakten på terroristerna

¹¹¹ Lars Kepler, *Spegelmannen*, Albert Bonniers förlag, 2020, Ljudbok, 17:24:50.

¹¹² Camilla Läckberg, *Predikanten*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 12:37:42.

studerar Mattei filmer på unga, vita, västerländska kvinnor som har gjort gemensam sak med muslimska terrorister. Hon jämför också med kvinnliga terrorister på 70-talet:

- De var glada, förbannade, påtända, beslutsamma, mordlystna, vad du vill, men de hade verkligen ögon som visade vad som rörde sig i huvudet på dem. Men inte de här tjejerna som du mejlar över femtio år senare. Det enda du ser i deras ögon är det där ljuset som någon tycks ha tänt i huvudet på dem. Samma stadiga sken, det fladdrar inte ens.

- Jag förstår vad du menar, sa Calle Lewenhaupt och nickade. De har sett sanningen och ljuset, förstått meningen med livet. Det gör att du är höjd över allt det där andra.

- Bra, sa Mattei. Då ska du få ett tips av mig. Ring kollegorna i Uppsala och be att de skickar över de videofilmade förhören som de höll med Sara Svensson i det där Knutbyärendet som de hade 2004.

- Du menar barnflickan som sköt pastorns fru och grannen?

- Precis, [...] Hon har precis samma slags uttryck som de där tjejerna som jag pratar om. Dessutom är hon i samma ålder som de.

- Ja, hon var väl också djupt troende. Fast kristen.¹¹³

Begreppet djupt troende associeras här med mord och terrorism samt ett speciellt uttryck i ögonen. 70-talets kvinnliga, politiskt inriktade terrorister framställs som att de har ett nyanserat känsloliv och egna tankar medan framställningen av de troende för tankarna till hjärntvätt och någon som har slutat att tänka självständigt. Texten antyder att det ligger en fara i att vara djupt troende.

I de elva böcker som uttrycker knäppskalle-diskursen framställs kristna (eller folk som i alla fall uppfattar sig själva som det) som allt från lite knäppa till djupt störda. Böckerna kan uppfattas antyda att folk blir knäppa av att tro på kristendomen eller läsa Bibeln. Alternativt kan man se det som att de nämnda karaktärerna redan är tokiga, eller i alla fall har en fallenhet för att bli det, och att det är därför de tolkar kristendomen på ett underligt sätt. Tron blir en möjlighet att leva ut sitt vansinne. Även om det första alternativet ställer kristendomen i sämst dager kan man säga att även alternativ två kastar en skugga över kristendomen.

---

¹¹³ Leif G. W. Persson, *Bombmakaren och hans kvinna*, Bonnier Audio, 2015, Ljudbok, 10:19:32.

2:2:2 Den goda prästen.

Den näst mest vanliga mikrodiskursen i materialet ger en positiv bild av kristendomen. Den har fått benämningen *den goda prästen* och finns med i tio av böckerna. En som ofta låter en sådan präst skymta förbi är Camilla Läckberg. I boken *Fyrvaktaren* får vi till exempel träffa en präst då han besöker den unga kvinnan Emelie. Hon lever ett mycket isolerat liv på en liten ö. De enda hon träffar är sin ovänlige make och hans fientlige medhjälpare. Prästen är en snäll präst, inte av det stränga slaget som Emelie har varit med om tidigare. Han kan till och med skoja och han ser hennes behov och förstår att hon behöver komma in till fastlandet och träffa folk.

I *Olycksfågeln* finns det två goda präster. Den ene är den katolske Silvio Mancini som beskrivs som ”en sympatisk man, en man som utstrålade ett lugn, en sann gudsman”.¹¹⁴ Den andra heter Harald Spjuth och ett av hans företräden är att han ser glad ut. Det står också: ”Patrik och Erica hade bara hört gott om honom och såg fram emot att han skulle viga dem.”¹¹⁵ Och Erica ”tyckte bättre och bättre om honom för varje minut.”¹¹⁶ Harald Spjuth finns även med i boken *Stenhuggaren* där han också ger ett bra intryck.

Den präst som får störst utrymme är Mildred i *Det blod som spillts* av Åsa Larsson. Boken inleds med att Mildred hittas mördad och upphängd i sin kyrka i Jukkasjärvi. Det framgår att hon var en mycket engagerad och av många uppskattad präst. Hon var emellertid även kontroversiell då hon utmanade mycket av rådande konventioner i bygden. En av beskrivningarna av Mildred är som följer:

- Så vilka retade hon upp? frågade Anna-Maria.
- Lisa ryckte på axlarna och knäppte igång kaffebyggaren.
- Var ska jag börja? Rektorn för skolan i Jukkasjärvi för att hon ställde krav på att han skulle ta itu med mobbning, tanterna från soc, för att hon blandade sig i deras verksamhet.
- Vadå?
- Tja, prästgården var alltid bebodd av kvinnor med barn som hade lämnat sina karlar. [...] Vi funderade över vad man konkret kunde göra för ensamstående mammor. De tyckte att det var jobbigt att de alltid var så isolerade med barnen och att all tid gick åt till praktiska saker. Jobba, handla, städa, laga mat och sen var det bara TV. Så vi har gemensam middag i församlingshemmet inne i stan måndag till onsdag

¹¹⁴ Camilla Läckberg, *Olycksfågeln*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 09:57:00.

¹¹⁵ Camilla Läckberg, *Olycksfågeln*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 08:32.30.

¹¹⁶ Camilla Läckberg, *Olycksfågeln*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 08:33:10.

och härute i prästgården torsdag till fredag. Man har arbetsplikt ibland, betalar tjugo kronor för en vuxen och femton per barn. Mammorna slipper handla och laga mat några gånger i veckan. Ibland passar de varandras barn, så de kan åka och träna eller bara gå på stan ifred. Mildred var mycket för praktiska lösningar.

Lisa skrattade till och fortsatte:

- Det var livsfarligt att säga till henne att något var på tok i samhället eller så. Hon högg som en gädda, ”vad kan vi göra?”.

Innan man visste ordet av fick man jobba.¹¹⁷

Mildred ville också att kyrkan skulle hjälpa till med att skydda vargar och kritiserade ortens jaktlag. En av hennes närmaste medarbetare i kyrkan, Stefan Wikström är dessutom starkt emot kvinnliga präster.

Mildred beskrivs som engagerad i de svaga och förtryckta. Hennes passion och medkänsla för de utsatta gör henne till en sympatisk präst även om somliga uppfattar henne som ett hot. Fastän kristendomen delvis framställs som en källa till konflikter och trångsynthet (kvinnoprästfrågan), porträtteras kyrkan tack vare Mildred som en möjlighet att hjälpa till i samhället och göra en positiv skillnad i människors liv.

De goda prästerna förekommer alltså i böckerna, men med undantag av Mildred har de ingen framträdande roll. De finns där i en bisats eller i några meningar. Relativt ofta dyker de upp i samband med begravningar eller någon typ av kris. Detta är fallet i *Isprinsessan*, *Fädernas missgärningar*, *I stundens hetta* och *Offer utan ansikte*.

I *Box* möter vi en präst som alltid har försökt ”sprida så mycket glädje och hopp i sin väg som han bara kunnat”¹¹⁸, och i *Paradisoffer* får vi veta att huvudpersonens man, som är präst, är väldigt bra på att förlåta.

Mikrodiskursen *den goda prästen* är alltså ett välvilligt sätt att betrakta kristendomen och dess insatser i samhället. De flesta av dessa präster spelar, som sagt, en undanskymd roll men de ger ändå en fin bild av kristendomen och en känsla av att den gör nytta. Jag kommer längre fram att framföra att denna mikrodiskurs ingår i en större diskurs som handlar om vilken plats i samhället religionen bör ha och att religion kan uppskattas förutsatt att den håller sig inom givna ramar.

¹¹⁷ Åsa Larsson, *Det blod som spillts*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 02:24:50.

¹¹⁸ Läckberg & Fexeus, *Box*, Bokförlaget Forum, 2021, Ljudbok, 04:33:15.

2:2:3 Synd och straff-diskursen

På tredje plats, gällande frekvens, finns tre mikrodiskurser som ger en negativ bild av kristendomen. Alla dessa återfinns i åtta av materialets böcker. Jag kallar dessa *synd- och straff-diskursen*, *kristendomen är tråkig och livsförnekande*, samt *hyckleri-diskursen*.

Synd och straff-diskursen framställer kristendomen som en religion med ett ensidigt fokus på synd och straff. I *Kaffe med rån* av Catharina Ingelman-Sundberg tröttnar ett gäng äldre på att ålderdomshemmet snålar på allting. De bestämmer sig för att bli kriminella. Vi får veta att en av dem, Stina, är uppväxt i pingstkyrkan i Jönköping. Där fick hon lära sig att det är synd att stjäla och att Gud straffar den som gör dumma saker. Detta ställer till vissa problem för Stina, med tanke på pensionärsligans avsikter:

Föräldrarna hade varit pingstväänner och predikat för henne hur viktigt det var att sköta sig. Skulle hon bara överge det nu? Varje söndag hade de tvingat henne till kyrkan. Det hade varit långtråkigt och om det inte varit för musiken hade hon inte stått ut. I Jönköping handlade så mycket om frikyrkorörelsen och att göra allting rätt. När Vättern låg silvrigt spegelblank hade hon trott att Gud var på gott humör och höll tillbaka vågorna. Men när det stormade och bränningarna fräste mot stranden fruktade hon att han var arg och skulle komma och hämta henne. Hennes mor och far hade nämligen sagt att Gud skulle straffa henne om hon gjorde något dumt - och det gjorde hon ofta.¹¹⁹

Ytterligare en som tvingades till kyrkan för att höra predikningar om straff är Läckbergs karaktär Erica Falk. I *Isprinsessan* får vi veta att Ericas mor, Elsie, var *dyster och hård*, samt djupt religiös, påverkad av shartaunismen som fanns på västkusten. Erica och hennes syster var tvungna att följa med till kyrkan där predikningarna var tråkiga och prästen pratade om helvetet och synden.

Fokuset på synd- och straff handlar dessvärre även om mer handgripliga saker än att ha tråkigt. I Marklunds *Den röda vargen* finns en anonym röst vars tankar och göromål man får ta del av i korta stycken. Personen ifråga tänker, bland annat, tillbaka till ungdomens tältmöten där det lästes ur Bibeln och man vittnade om sin tro. Man får sedermera veta att rösten är Gunnar Nilssons, en tidigare vänsterradikal aktivist och terrorist, med kodnamnet honom arvssynden. Gunnar Nilsson drömmer mardrömmar om det:

---

¹¹⁹ Catharina Ingelman-Sundberg, *Kaffe med rån*, Bonnier Audio 2012, Ljudbok, 01:40:10.

Faderns röst ökade i styrka, fyllde rummet som en symfoniorkester i dissonans.

- Du börjar ditt liv från botten, barndjävul, ondskefull är du, elak och uppfylld av Satan.

Han försökte protestera, be om nåd, samma sång han sjungit genom hela sin barndom, Far, snälla Far, ha barmhärtighet, men piskan föll och den träffade honom på munnen. [...]

- Hin håle ska drivas ut ur ditt hjärta och din eviga själ räddas till Himmelryket¹²⁰.

Oskar Lundin i Henning Mankells bok *Kennedys hjärna* har liknande erfarenheter. Hans far var en präst som hatade alla som inte trodde som han. Eftersom Oskar inte trodde på Gud blev han slagen. Senare slutade fadern att tala med honom. Oskar löste det hela genom att emigrera till Australien som nittonåring.

Även i *Fädernas missgärningar* har vi en misshandlande Guds tjänare, morbror Hilding, den laestadianska predikanten. Hans barn är kuvade och hans fru har blåmärken. Han försöker också uppfostra sin systerson, Börje Ström (sedermera prisbelönt boxare):

- Sitt, flåsar morbror, nu... sitter du. Djävulens barn. Horunge. Och så kommer morbrors vänsterhand farande. Öppen, påväg mot kinden.¹²¹

Temat synd och straff finns även i den redan nämnda boken *Lejontämjaren* där karaktären Lasse känner sig uppmanad att straffa syndare.

I *Stenhuggaren* skriver Läckberg om en väldigt osympatisk kyrkvaktmästare, Arne. Han har en sträng, bokstavstrogen, tro och menar bland annat att kvinnor ska tiga i församlingen. Han har förskjutit sin son för att denne inte vill vara kristen och tvingar frun att göra det samma. Då sonens lilla dotter dör anser Arne att det är Guds straff.

I *Rotvälta* av Tove Alsterdal nämns Gud som hastigast, på ett enda ställe, detta i samband med straff: ”Tror du på något slags gudomligt straff?” sa August.”

Något som också är värt att nämna är att det finns en av böckerna i materialet där begreppet synd, inte själva synden men det faktum att begreppet finns, har en positiv

¹²⁰ Liza Marklund, *Den röda vargen*, Piratförlaget, 2003, Ljudbok, 08.48:15.

¹²¹ Åsa Larsson, *Fädernas missgärningar*, Albert Bonniers förlag, 2021, Ljudbok, 07:50:10.

vinkling. Det är i *Olycksfågeln*. Prästen Silvio berättar om Elsa som, innan hon dog, var medlem i hans församling.

- Elsa var något av en trasig själ. Hon sökte något, något som hon kände att hon fann hos oss.

- Och vad var det hon sökte? sa Patrik.

[...]

- Förlåtelse.

- Förlåtelse?

Martin såg frågande ut.

- Förlåtelse, upprepade Silvio lugnt. Det som vi alla söker, de flesta av oss utan att veta om det. Förlåtelse för våra synder, för våra underlåtelser, för våra brister och fel. Förlåtelse för saker vi har gjort... och för saker vi inte gjort.¹²²

I detta textutdrag framställs synd som ett relevant begrepp. Att beakta sin synd kan vara något positivt som leder till förlåtelse, det vi alla, enligt Silvio, längtar efter. Man skulle kunna säga att det är helande.

Inom diskursanalysen hävdar man, som sagt, att den mening ett begrepp har inte är för evigt given. Det försiggår en ständig förhandling om ordets betydelse. Det sätt att tänka och tala om syndbegreppet som till övervägande del förekommer i materialet kan sägas utgöra en diskurs som förhindrar möjligheten att se relevansen i att tala om synd. Då detta är ett viktigt begrepp i kristendomen berövas den en del av sitt innehåll.

2:2:4 Kristendomen är tråkig och livsförnekande

Nästa mikrodiskurs kallar jag *kristendomen är tråkig och livsförnekande*. I *Kaffe med rån* får vi veta att Stina blev lärd att det är synd att sminka sig. Istället ska man bära det utseende Gud har givit en med stolthet. Att det skulle vara synd att göra sig vacker kan uppfattas som livsförnekande. På äldre dar har Stina både lyft sig och blekt tänderna, men detta är något hon gärna vill hålla hemligt.

Ericas mor i *Isprinsessan* var shartauan, dyster och hård, får vi veta. Och morbror Hilding i *Fädernas missgärningar* är emot all flärd:

---

¹²² Camilla Läckberg, *Olycksfågeln*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 09:57:00.

När mormor levde var till och med hon rädd för Hilding. Innan han kom på besök plockade hon undan allt som kunde anses som flärdfullt.

Den broderade duken med frans byttes mot en enkel, alla prydnadssaker och pelargonerna i fönstren gömdes undan. Tavlorna plockade hon bort, bara bröllopsfotografiet fick hänga kvar.

Köpes är synd, man ska ha trasmattor, inte köpesmattor. Svenska onödor är också synd. Man får ha en kort gardin mot insyn längst ner i fönstret. Men långa gardinkappor är onödigt och syndigt.¹²³

Kyrkvaktmästaren Arne i *Stenhuggaren* tycker inte om ogudaktig musik:

Moderna påfund! Musikgudstjänst en fredagskväll, och långt ifrån gudfruktig musik. Glättigt och glatt och rent ut sagt hädiskt! Musik skulle spelas i kyrkan under söndagens gudstjänster och då företrädesvis psalmer ur psalmboken.¹²⁴

Bombmakaren och hans kvinna nämner en man som heter Enochsson och att han är en typisk smålänning: kristen och nykterist. Att vara nykterist kan uppfattas som tråkigt. I *Predikanten* har vi Jacob som framställs som en god och självtvivelgivande kristen (innan man begriper att han är mördaren) Men i sin systems ögon är han och hans familj alltför stränga och livsförnekande.

Du gamla du fria av Marklund har några kortare sekvenser som berör kristendomen. Thomas, en av karaktärerna, tänker på när han gick i söndagsskolan i Missionskyrkan. Vissa av de äldre barnen fick bli hjälpledare, ”herdar”, för de yngre, men det fick aldrig han bli. Han funderar lite på varför och tror att det kan bero på att han spelade ishockey. Att kyrkan skulle vara emot ishockey ger också ett livsförnekande intryck.

Slutligen skriver G.W. Persson i *Faller fritt som i en dröm* om en man som kallas El Pastore, Pastorn, med anledning av sitt utseende:

Bland riktiga spanska konstaplar kallades han för El Pastore, Pastorn. Inte för att han var särskilt gudfruktig utan mest för att han hade utseendet för sig. En lång man med ett dystert

¹²³ Larsson, *Fädernas missgärningar*, 05:08:50.

¹²⁴ Camilla Läckberg, *Stenhuggaren*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 05:47:45.

och klerikalt yttre som kunde få även den mest förhårdade
förbrytare att öppna sig och gråta ut mot hans knotiga axlar.”¹²⁵

Att döma av det senaste citatet skulle alltså ett typiskt pastorsutseende vara att se dyster ut.

2:2:5 Hyckleri-diskursen

Nästa diskurs handlar om hyckleri. Denna uttrycks bland annat i *Solstorm* där medlemmarna i stor utsträckning bara låtsas tycka om varandra, där den uppburne ungdomspastorn, som ska vara ett föredöme, utnyttjar unga kvinnor sexuellt, och där församlingsledningen handhar pengar på ett olagligt sätt.

I somliga av böckerna får vi bara hastiga vinkar om hyckleri. I *Den sanna historien om Pinocchios näsa* av Leif G.W. Persson får vi, på några rader, höra talas om en präst i ortodoxa kyrkan, på 1500-talet. Han blev bannlyst därför att han gick till skökor och förskingrade pengar.¹²⁶ Även dessa hastiga vinkar är dock intressanta. Eftersom det i sådana korta inlägg inte finns utrymme att problematisera tycks de, i högre grad än de längre inläggen, framställa den omnämnda företeelsen som normal och väntad. Sådana väldigt korta inlägg ger inte heller riktigt läsaren en chans att reflektera över om den håller med.

Flickan som lekte med elden inleds med att Lisbeth Salander befinner sig på Grenada. På hotellet iakttar hon det till synes prydliga, amerikanska paret Forbes. Lisbeth lägger märke till de grälar på rummet. Det tycks även förekomma handgemäng. Mannen, Richard Forbes, arbetar tydligen för en stiftelse som heter Santa Maria och bekostar utbildning för begåvade barn. Lisbeth bestämmer sig för att ta reda på mer om paret. Det visar sig att Mr Forbes är pastor i församlingen The presbyterian Church of Austin South. På kyrkans hemsida kan man läsa:

Som Kristi tjänare erbjuder vi en fristad för människor i nöd och ett löfte om försoning genom bön och den baptistiska välsignelsen. Låt oss glädjas över Guds kärlek. Vår plikt är att avlägsna murarna mellan människor och undanröja hinder för en förståelse av Guds kärleksbudskap.¹²⁷

¹²⁵ Leif G.W. Persson, *Faller fritt som i en dröm*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 15:08:02.

¹²⁶ Leif G.W. Persson, *Den sanna historien om Pinocchios näsa*, Bonnier Audio, 2013, Ljudbok, 09.40:20.

¹²⁷ Stieg Larsson, *Flickan som lekte med elden*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 01:55:05.

Lisbeth konstaterar:

Omedelbart under introduktionen följde kontonumret till kyrkans bank och en uppmaning att omsätta sin kärlek till Gud i handling.¹²⁸

Hon lyckas ta reda på att Mr Forbes har varit anklagad för ekonomiska oegentligheter och att hans fru, som enda dotter till en rik ranchägare, har ärvt 40 miljoner. Under ett våldsamt oväder passar pastor Forbes på att försöka ta livet av sin fru. Hon räddas emellertid av Lisbeth. Det behöver väl inte påpekas att Forbes är en hycklare av värsta sort.

Det är intressant att notera att ett av de vanligaste sätten att gestalta hyckleri, i materialet, är just i samband med pengar. I berättelsen om paret Forbes sätts ord som *fristad*, *försoning* och *kärlek* i skarp kontrast till den förmodade girighet som gestaltas i uppmaningen att skänka pengar. Pastor Forbes blir i själva verket motsatsen till kärlek.

Även *Predikanten* och *Stalker* antyder hyckleri och detta genom relationen till pengar. Om predikanten Ephraim får vi veta att en rik kvinna testamenterade en massa pengar till honom och att han då tappade intresset för att vara predikant. Han tycks ha varit mer intresserad av pengar än av sitt budskap.

I *Stalker* blir ett av utredarnas hetaste spår någon som, av en anledning de inte känner till, kallas ”den smutsiga predikanten”. Detta inleder en jakt på sådana som kan tänkas kallas predikanter och som dessutom passar med gärningsmannaprofilen. Jakten leder utredarna till Pasi Jokala, en gång aktiv i Filadelfiakyrkan, men nu med en egen församling kallad Gärtunaväckelsen. De får i samband med detta bevista ett intressant väckelsemöte, något som kommer att beskrivas mera utförligt i nästa avsnitt som handlar om manipulation. Det som är intressant här är att vi blir uppmärksammade på att det i foajén utanför möteslokalen ligger papper om insamlingar.¹²⁹ Det korta inlägget är ytterligare ett exempel på sådant som antyds i förbifarten.

Något som också förekommer då hyckleri ska åskådliggöras är sexuella snedsprång eller avvikelser. Utöver redan nämnda *Solstorm* kan Håkan Nessers *Eugen Kallmans ögon* nämnas. En person som figurerar i boken är den så kallade Säfte-Jesus. Han var en man som evangeliserade tillsammans med den excentriske predikanten Målle Lindberg, en av ledarna inom Maranatarörelsen. Säfte-Jesus kom till staden K och bildade en sektliknande församling vid namn Arons lammungar. Han var en karismatisk man med kvinnotycke som

¹²⁸ Stieg Larsson, *Flickan som lekte med elden*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 01:55:05.

¹²⁹ Kepler, *Stalker*, 10:59:10.

hade ihop det med allehanda kvinnor på orten, även gifta. Säffle-Jesus försvann, ingen vet vart, och det gick rykten om att han kunde ha blivit mördad av någon äkta man.¹³⁰

I Dag Öhrlunds bok *Se till mig som liten är* har vi en pastor som visar sig vara pedofil.¹³¹

Slutligen får vi i *Bombmakaren och hans kvinna* veta att en av karaktärerna, Helena Palmgrens, pappa var präst och en dålig människa som var elak mot sin fru.¹³²

Allt detta ställer onekligen kristendomen i dålig dager

2:2:6 Manipulations-diskursen

Sju av böckerna ger en bild av att kristna miljöer spelar på människors känslor, och styr deras tankar, på ett manipulativt sätt. Detta kallar jag manipulations-diskursen. I böckerna förknippas sådana miljöer ofta med sektliknande sammanhang. En bok som redan har nämnts är *Solstorm*. Även *Predikanten* beskriver en manipulativ miljö. Väckelsemötena som ”predikanten”, farfar Ephraim, hade tycks ha varit väldigt känsllosamma tillställningar dit folk alltså kom för att bli helade, och han beskrivs som en imponerande man med tordönsstämma som kunde trollbinda människor. Även hans sonson, Jacob, som också predikar, beskrivs som en människa som spelar på folks känslor.

Jacob hade övergått till att mässa och Martin förstod hur han kunde vara en så uppskattad predikant. Det var något trollbindande över den mjuka rösten som steg och sjönk i vågor. [...]

Även han [Patrik] var tvungen att erkänna att Jacob hade något visst när han talade. Svagare människor än han själv skulle lätt sjunka in i den där rösten och lockas av dess budskap.¹³³

I boken *Stalker* får, som sagt, utredarna bevista ett väckelsemöte med Pasi Jokala, i församlingen Gärtunaväckelsen:

Margot förstår att det är Pasi Jokala som står framför dem. Han är klädd i blodröd skjorta med öppna manschetter som hänger ner över händerna, håret är spretigt på

¹³⁰ Håkan Nesser, *Eugen Kallmans ögon*, Bonnier Audio 2016, Ljudbok, 09:41:25.

¹³¹ Dag Öhrlund, *Se till mig som liten är*, Lind & Co, 2018, Ljudbok, 13:44:50.

¹³² Leif G. W. Persson, *Bombmakaren och hans kvinna*, Bonnier Audio, 2015, Ljudbok, 08:49:30.

¹³³ Camilla Läckberg, *Predikanten*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 08:50:37.

ena sidan av huvudet och ansiktet är svettigt. Hans stol ligger omkullvält bredvid honom. Den lilla kören vid koret är tyst och ser på honom med öppna munnar. Pasi höjer sitt trötta ansikte och blickar ut över församlingen.

- Jag var leran under hans fötter, dammet i hans öga, smutsen under hans naglar, säger han. Jag syndade och jag syndade avsiktligt ... Ni vet vad jag har gjort mot mig själv och mot andra, ni vet vad jag sa till mina egna föräldrar, till min mamma och pappa.

Församlingen suckar och rör sig oroligt.

- Syndens sjukdom rasade i mig ...

- Pasi, kvider en kvinna och ser på honom med fuktiga ögon.

Alla börjar be mumlande.

- Ni vet att jag rånade en man och slog honom med en sten, fortsätter Pasi med stegrande intensitet. Ni vet vad jag gjorde mot Emma ... och när hon förlät mig så lämnade jag henne och Mikko, ni vet att jag drack sprit tills jag hamnade på SÖS ...

Församlingen rör sig upprört, stolar skrapar mot golvet och välter, en man sjunker ner på knä. Stämningen tättnar och Pasis röst är hes av mässandet. Mötet tycks gå mot crescendo. Margot backar mot dörren och ser hur två kvinnor håller varandra i händerna och talar främmande tungomål, obegripliga repetitiva ord, snabbare och snabbare.

- Men jag överlät mitt liv i Guds händer och döptes i helig ande, fortsätter Pasi. Nu är jag bloddroppen som rinner nerför Jesu kind, jag är bloddroppen.

Församlingen ropar och applåderar. Den lilla kören börjar sjunga med full kraft: "Nu är syndens boja krossad, jag är fri, jag är fri, från min skuld jag är förlossad, jag är fri, löst och fri, halleluja, halleluja, Jesus dog för mig! Halleluja, halleluja. Jag är fri, jag är fri ..."

Församlingen sjunger med och klappar takten och Pasi Jokala står med slutna ögon och svettigt ansikte.¹³⁴

Beskrivningen av den här scenen ger bilden av ett sammanhang där man på ett utstuderat sätt spelar på människors känslor. Allt, ifrån pastorns klädsel och minspel till hans val av ämne, dramaturgin i hans predikan, tonläge, rekvisita (stolen), och kören tycks vara ämnat att skapa en viss känsla. Församlingen bidrar också med gester och ljud. Avsikten med den stämning som bildas är inte helt uttalad men den kan tänkas vara att få människor att överlämna sig åt Gud, eller kanske att skänka pengar.

Då man beaktar modaliteten i pastorns predikan kan man konstatera att hans uttalanden har hög affinitet. Han instämmer till hundra procent i sina egna påståenden inte bara genom sina formuleringar, utan genom klädsel, minspel, röstläge och rekvisita. Detta bidrar till församlingens känslöstämningar.

---

¹³⁴ Kepler, *Stalker*, 10:59:10.

Än mer intressant än hur Pasi Jokala påverkar sin publik är på vilket sätt scenen påverkar oss som läsare. Det som sker inger lätt en olustig känsla av manipulation och galenskap. Vad pastorns avsikter är vet vi inte säkert men det hela framställs som en misstänkt miljö.

Det tidigare redovisade avsnittet ur *Bombmakaren och hans kvinna* om de djupt troende kvinnorna som inte verkade tänka, men hade ljuset i ögonen, antyder också manipulation.

I *Luftslottet som sprängdes* av Stieg Larsson blir en av huvudkaraktärerna, Mikael Blomqvist, intervjuad och får frågan:

- Hur kan det komma sig att tjänstemän i svensk statsförvaltning går så långt som till att begå mord? [...]
- De har blivit som Knutby eller Jim Jones eller något liknande. De skriver sina egna lagar där begrepp som rätt och fel upphört att vara relevanta och där de verkar helt isolerade från det normala samhället.¹³⁵

Båda de religiösa grupper som det anspelas på i sammanhanget det vill säga Knutby Filadelfia och Peoples Temple, med ledaren Jim Jones, betraktades som kristna sekter, både i sociologisk bemärkelse och enligt den folkliga betydelsen av ordet. I båda grupperna manipulerades människor till att döda och i Peoples Temple begick ett stort antal människor även självmord.¹³⁶

Man kan konstatera att kristendomen berörs i citatet och att det är i samband med sekter.

Arons lammungar, församlingen i *Eugen Kallmans ögon* framställs som en manipulativ miljö.

Slutligen har vi på detta tema Viveca Stens bok *Dalskuggan*. En av huvudpersonerna, Rebecka, är medlem i församlingen Livets Ljus. Hon gifter sig som nittonåring med den charmige och respekterade Ole som är pastor i församlingen. Församlingen är väldigt konservativ och bibeltrogen. Äktenskapet görs mer eller mindre upp mellan Ole, Rebeckas pappa och en äldre pastor. Hon blir tillfrågad, men förväntas säga ja. Alla ledare i församlingen är män. Kvinnorna ska älska och lyda sina män, så som det står i Bibeln. Kvinnans roll är framför allt att vara maka och mor. Ole vill inte att Rebecka ska jobba utanför hemmet. Församlingen har också en idé om att man främst bör umgås med andra som är troende och undvika ”världen”.

¹³⁵ Stieg Larsson, *Luftslottet som sprängdes*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 19:14:00.

¹³⁶ L. Frisk & S. Nilsson & P. Åkerbäck, *Guds nya barnbarn: Att växa upp i kontroversiella religiösa grupper*, Dialogos Förlag, 2017, s. 291–293. Samt: David Feltmate, "Peoples Temple: a lost legacy for the current moment", *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, Vol. 22, No 2, 2018, s. 115–136.

Ole visar sig tidigt i förhållandet vara manipulativ, även om Rebecka inte inser det till en början. Han framställer det alltid som om hans tvivelaktiga beteende är hennes fel.

En enda gång försökte hon ta upp det. Att hon önskade att de skulle prata mer med varandra. Vara mer kärleksfulla. Hans kyliga blick fick henne att avbryta sig. Hon förstod att hon hade begått ett stort fel.¹³⁷

Ole blir mer och mer kontrollerande, blir provocerad om Rebecka tar för stor plats, skrattar för högt och träffar folk som inte tillhör församlingen. Till slut börjar han slå henne för minsta sak.

- Det var inte så jag menade, stammar hon. Jag anklagar dig inte.

Ole tar ett steg närmare. Det kommer ingen förvarning. Han bara tar sats och boxar henne hårt i magen med knuten näve.

Slaget är så kraftig att Rebecka faller till golvet. Hon kryper ihop av smärta, kan inte andas. Rädslan får tårarna att rinna, det går inte att behärska sig.

Oles blick är mörk och skrämmande.

- Titta vad du tvingar mig att göra, skriker han.¹³⁸

Egentligen är det framförallt Ole som är manipulativ, inte själva församlingen. I vissa avseenden är det visserligen manipulativt att intala kvinnor att de är mindre värda, något som församlingen gör. Församlingens kvinnosyn gör Rebecka sårbar, hon har inte ens några egna pengar. Det är kvinnoförtrycket som möjliggör Oles beteende.

2:2:7 Den frånvarande Guden

Diskursen *den frånvarande Guden* förekommer i sju av böckerna. Det beskriver en Gud som tycks vara likgiltig för människors problem och inte lyssnar. I *Kennedys hjärna* av Henning Mankell hittar bokens huvudperson, Louise, sin vuxne son död i sängen. Hon tror att han har blivit mördad. Vi får veta att Louise, under tonåren, hade religiösa grubblerier efter en klasskompis död. Men Gud svarade inte på de frågor hon ställde trots att hon ansträngde sig, och det gör han inte nu heller.

¹³⁷ Viveca Sten, *Dalskuggan*, Bokförlaget Forum, 2021, Ljudbok, 01:01:09.

¹³⁸ Viveca Sten, *Dalskuggan*, Bokförlaget Forum, 2021, Ljudbok, 02:05:50.

I *Tyskungen* av Läckberg får vi möta en av huvudpersonernas mamma, Elsy. Hon hade i sin ungdom en vän som heter Britta. Britta hade det svårt hemma eftersom hennes pappa söp. Vid ett tillfälle säger hon: ”Gud, han har då inte hittat hem till oss... Det är lätt för dig att tala om Gud...”

I den redan nämnda boken *Du går inte ensam* möter vi Miriam, dotter till en känslökall präst. Vi får veta att Miriam har försökt att få kontakt med Gud, men Gud har inte brytt sig om hennes önskan. Melissa, i *Uppgörelsen* av Buthler & Öhrlund, tror på Gud och ber till honom då hon hamnar i svårigheter. Hon undrar varför Gud låter psykopaten Silfverbielke hållas. Viveka Sten låter i boken *I fel sällskap* en av sina karaktärer ha en kort reflektion om Gud:

Anna-Maria hade för länge sedan slutat att tro på en välvilligt inställd högre makt, men någon form av rättvisa borde det finnas... Varför kunde inte Gud slå ner på Minas man istället, innan han kunde ställa till ännu mer elände?¹³⁹

I början av *Fädernas Missgärningar* har huvudpersonen, Ragnhild Pekkari, bestämt sig för att ta livet av sig, och verkar tillfreds med sitt beslut. Hon frågar Gud om han har något att säga henne och slår upp en vers på måfå i Bibeln. Det är en konstig vers om hur en kvinna mördar en man genom att slå en tältplugg genom hans tinning.

- Du är rolig du” säger Ragnhild till Gud. Som en surgubbe på vinden.
Åsikter om allt men gör ingenting.¹⁴⁰

Jan Guillou låter kommandör Petrov fundera på Gud och på livet i *Madame Terror*.

Nu var allt borta, glädjen i livet försvann när hans hustru Jekaterina dog året efter Kursk undergång, Och ner i djupet försvann också hans bästa vän och det var alldeles i glödhet förbannat att de hade skiftat den gången, han och Vasilij. Egentligen var det ju han själv, Anatolij Petrov, som skulle ha fört befäl ombord på Kursk under hennes sista resa och inte bästa vännen Vasilij Orlov. Jekaterina hade haft några gråtmilda funderingar om att allt var Guds vilja och att den viljan var outgrundlig. [...] Men han tyckte att det var rakt åt helvete att

¹³⁹ Viveka Sten, *I fel sällskap*, Bonnier Audio, 2018, Ljudbok, 11:06:10.

¹⁴⁰ Larsson, *Fädernas missgärningar*, 00:11:57.

dra in någon gud i det hela när alla visste att det var amerikanerna som hade sänkt Kursk.

USS Memphis, tänkte han. Om Gud verkligen hade funnits och dessutom varit god skulle han sett till att en liten rysk kommandör där nere på jorden fick föra befäl ombord på någon av Kursks systrar och möta USS Memphis på nytt.

Men inte fan var Gud så god inte. Och dessutom hade den jäveln illa lönat sin snällt troende undersåte Jekaterina genom att pracka på henne en hjärtinfarkt året efter.¹⁴¹

Petrov ifrågasätter om Gud finns och han ifrågasätter hans handlande och hans godhet. Han uttrycker, på sitt eget sätt *teodicéproblemet*, det vill säga hur Guds förmodade allmakt och godhet går ihop med all ondska i världen.

Att ifrågasätta Guds handlande eller hans existens underminerar förstås kristendomen. En passiv, likgiltig eller till och med icke-existerande Gud får kristendomen att verka ganska meningslös.

2:2:8 Kristendomen är kvinnoförtryckande

Gud är en ”manschauvinistisk bluff som är skapad av människan för att hålla pöbeln och kvinnorna i schack”.¹⁴²

Så tycker Annika Bengtzon i Marklunds *Du gamla du fria*. Att kristendomen är kvinnoförtryckande antyds, eller gestaltas, i sex av böckerna. Detta har redan skymtat fram i redogörelsen av andra mikrodiskurser, inte minst den av boken *Dalskuggan*. I Läckbergs *Stenhuggaren* har vi kyrkvaktmästaren Arne med sin stränga, bokstavstroga, tro. Enligt Arne ska kvinnor tiga i församlingen, som Paulus uttrycker det i 1 Korintierbrevet 14:34. Och ”kjoityg” ska inte ha ”rätt att agera Guds företrädare”, menar Arne.¹⁴³ Han förtrycker sin fru och har upplyst henne om att ”kvinnors vett inte är att lita på”.¹⁴⁴ Och så har vi den förfärlige Hilding igen (*Fädernas missgärningar*). Hans fru har som sagt blåmärken. I begravningstalet på sin mors begravning passar Hilding på att peka ut sin syster, Börjes Ströms mamma, som synderskan som inte valt den smala vägen (barn utom äktenskapet, hårfrisörska, läppstift

¹⁴¹ Jan Guillou, *Madame Terror*, Piratförlaget, 2009, Ljudbok, 06:20:05.

¹⁴² Liza Marklund, *Du gamla du fria*, Piratförlaget, 2011, Ljudbok, 04:23:48.

¹⁴³ Läckberg, *Stenhuggaren*, 03:35:21

¹⁴⁴ Läckberg, *Stenhuggaren*, 01:23:25

m.m.) och som gjorde modern olycklig.¹⁴⁵ Att *Solstorm* innehåller kvinnoförtryck är redan klarlagt. I *Det blod som spillts* har vi å ena sidan Mildred som vill lyfta kvinnorna och få dem att protestera mot kvinnoförtryck, å andra sidan hennes kollega, Stefan Wikström, som är starkt emot kvinnliga präster. Stefan är ingen kvinnohatare, han uppskattar kvinnor, säger han. Deras insatser i kyrkan, som exempelvis diakoner, är lika viktiga som männens. Han vill bara inte se kvinnor i predikstolen. Detta är för att han inte kan komma ifrån det som står i Bibeln. Han tycker inte att man ska anpassa sig hur mycket som helst till det rådande samhället, för då riskerar man att urvattna kristendomen. Wikström framställs inte som en alltigenom osympatisk man. Han vändas över frågan. Men faktum kvarstår att hans åsikter inte är jämställda.¹⁴⁶

Då jämställdhetsfrågor berörs i samband med kristendomen är det, med undantag av Mildred, uteslutande den kvinnoförtryckande versionen av kristendomen som kommer till uttryck. Detta trots att det finns andra sidor som man kunde ha visat upp.

2:2:9 Gud är en lögn

Denna diskurs handlar om att Gud är en lögn, eller ett missriktat försök att hitta mening. Vi har redan hört Annika Bengtzons uppfattning i frågan. (*Du gamla du fria*) Marklund fortsätter att leverera rader som ifrågasätter kristendomen. I *Postcard killers* (Marklund & Patterson) konstaterar en av karaktärerna:

Människor lät sig dras med och tro på vad som helst. Vad som helst var bättre än att leva utan mening. Det var därför religioner fanns.¹⁴⁷

I boken *Järnblod* låter Marklund chefredaktör Schyman ha en intressant tankemonolog om tro, och hur religion har tagit sig uttryck genom tiderna och till sist landat i ett sekulariserat samhälle.

För honom var hela frågan om tro, oavsett religion, fullkomligt obegriplig. Hur var det möjligt för vuxna, utbildade, intelligenta människor att tro på sagor? På fullt allvar?

De kulturella, traditionella, etiska och moraliska aspekterna förstod han, man kunde fostras till katolik eller jude eller muslim på samma sätt som

¹⁴⁵ Larsson, *Fädernas missgärningar*, 05:13:10

¹⁴⁶ Larsson, *Det blod som spillts*, 04:11:06

¹⁴⁷ Marklund & Patterson, *Postcard killers*, Piratförlaget, 2010, Ljudbok, 05:03:38.

man var svensk, socialdemokrat eller djurgårdare av födsel och ohejdad vana, men att verkligen *tro*? Att leva i villfarelsen att vi skapats av en högre makt som av fullkomligt icke bevisade skäl dessutom ville oss gott?

För honom var det uppenbart att det i själva verket förhöll sig precis tvärtom.

När människan blev medveten om sin existens förstod hon samtidigt att hon skulle upphöra. Man klarade inte att leva med den insikten utan konstruerade därför en högre mening med sitt poänglösa liv på jorden.

Människan skapade Gud till sin avbild, någon som skyddade och tog hand om; en allomfattande makt som vi kunde luta oss mot, vädja till och lita på.

I början var hon en kvinna, den goda modern som gav liv och föda.

I takt med att människan övergav jakt och samlande och istället blev bofast tog revirstriderna vid, krigen började, patriarkatet tog makten och Gud ändrade kön och blev man. [---]

Nuförtiden var religionen satt på undantag. Schyman hade läst någonstans (antagligen i sin egen tidning) att fler svenskar trodde på spöken än på Gud. Det var nog inte sant, men faktum kvarstod. Svenskarna var förmodligen det mest sekulariserade folket på jorden. Det gjorde dem inte mer rationella eller oberoende av vägledning än tidigare generationer, det bara ändrade föremålet för tilliten.¹⁴⁸

I Schymans utläggning förknippas religion med ord som *sagor* och *villfarelse*. Gud är något vi har hittat på därför att vi inte står ut med meningslösheten. Det finns en tydlig dikotomi mellan rationalitet och irrationalitet. Vuxna, utbildade, intelligenta människor på ena sidan och religion på den andra. I alla fall är det så det borde vara, tycks Schyman mena. Han inser samtidigt att det faktiskt finns intelligenta människor som är troende. Senare konstaterar han dessutom att religion numera är satt på undantag men att människor ändå inte har blivit mer rationella.

I Mons Kallentofts *Eldjägarna* konstaterar Benny Karlsson, helt kort, att det inte finns någon Gud.¹⁴⁹ Och i Malin Giolitos *Störst av allt* tänker Maja att slumpen är beviset på att Gud inte finns.¹⁵⁰ I Tove Alsterdals *Rotvälta* säger Eira att hon inte tror på Gud, vilket väl kan betraktas som en mild variant på temat.¹⁵¹ Inget av nämnda inlägg har någon koppling till böckernas narrativ utan är, återigen, sådant som nämns i förbifarten.

¹⁴⁸ Liza Marklund, *Järnblod*, Piratförlaget, 2015, Ljudbok, 05:31:14.

¹⁴⁹ Mons Kallentoft, *Eldjägarna*, Bonnier Audio, 2015, Ljudbok, 00:43:14.

¹⁵⁰ Malin Persson, *Giolito*, *Störst av allt*, Bonnier Audio, 2016, Ljudbok, 11:05:05.

¹⁵¹ Tove Alsterdal, *Rotvälta*, Lind & Co, 2020, Ljudbok, 03:13:39.

2:2:10 Att ha en relation till Gud kan vara givande

Så har vi då till sist ytterligare en mikrodiskurs som framställer kristendomen positivt. Det utgörs av de böcker som någonstans ger uttryck för att tron kan bära en i livet och/eller att det kan vara givande att ha en relation till Gud. I *Fädernas missgärningar* utvecklas Ragnhild Pekkaris uppgivna samtal med surgubben Gud till något av en gudsupplevelse och känsla av Guds försyn. Eftersom Ragnhild inte lyckas i sin inledande föresats att dö händer det även senare att hon ägnar gubben Gud på vinden en tanke. Så småningom tänker hon att det kanske är Gud som har sammanfört henne med Börje, den man som tycks kunna bli hennes stora kärlek. Ragnhild har ett nära förhållande till naturen och vid en begravning tycker hon sig uppleva Guds närvaro i en liten spindel som kommer krypande på hennes hand:

Gud som en spindel, tänkte hon sedan. Inte ett lejon. En liten mästare som spinner ett hemligt nät av godhet som fäster i livets smärtpunkter.¹⁵²

I den redan nämnda boken *Olycksfågeln* har vi Elsa som mår bra av att få Guds förlåtelse. I *Box* av Läckberg och Fexeus får vi på några sidor möta den äldre prästen Gunnar om vilken det står:

Gunnar hade varit präst i över fyrtio år, men hade på äldre dar nästan upphört att tala med Gud. Inte för att han inte längre trodde, tron var starkare nu än då han var ung och entusiastisk nyutexaminerad präst, utan för att han hade börjat ta Honom för given. Bara antagit att Han satt där vid hans sida, följde hans steg, vakade över honom, utan att Gunnar själv behövde göra något i gengäld.¹⁵³

Gunnar tycks ha, eller i alla fall ha haft, en förtrolig relation till Gud. Då hans barnbarn försvinner tänker han i och för sig att det där att Gud vakar över honom kanske har varit ett slags högmod. Sedan får vi inte veta mer om Gunnar.

I *Predikanten* finns inte bara den manipulative Ephraim och hans barn och barnbarn utan även den äldre mannen, Albert Thernblad, som förlorade sin dotter, Mona, och tio år senare sin fru, Linnea:

---

¹⁵² Larsson, *Fädernas missgärningar*, 13:19.03.

¹⁵³ Läckberg & Fexeus, *Box*, 04:33:07.

Den dagen Linnea dog fick han det slutliga beviset på att Mona fanns i himlen. Sjukdomen och sorgen hade förminskat hans älskade hustru tills bara skuggan av henne fanns kvar, och när hon låg där i sängen och höll honom i handen visste han att det var dagen då han skulle bli ensam kvar. Efter timmar av vakande hade hon kramat hans hand en sista gång och sedan hade ett leende spridit sig över hennes ansikte. Ljuset som samtidigt tändes i Linneas ögon var ett ljus han inte hade sett på tio år. Inte sedan hon sist hade tittat på Mona. Hon fäst blicken någonstans bakom honom och dog. Då visste han säkert. Linnea dog lycklig för att dottern var den som mötte henne i tunneln.¹⁵⁴

Albert kanske inte kan sägas ha en relation till Gud men upplevelsen vid fruns död är något som bär den gamle mannen.

Henning Mankells bok *Den orolige mannen* innehåller en kort passus om brottslingen Rune Berglund, dömd för rån och misshandel:

Så hade han plötsligt blivit frälst och till allas häpnad verkligen avslutat sin brottsliga bana.¹⁵⁵

Vi får inte veta så mycket om Berglunds gudsrelation men den verkar i alla fall ha gjort nytta. Det är värt att påpeka att detta avsnitt samtidigt uttrycker en hållning som går att relatera till deprivationsteorin, alltså att man är religiös för att kompensera för någon typ av brist i sitt liv. Även om Berglunds omvändelse tycks ha gett ett positivt resultat kan man tolka det hela som att det är vissa särskilt nedgångna människor som har nytta av att bli kristna, snarare är gemene man.

Det mest utförligt beskrivna gudsförhållandet som vi stöter på i materialet har vi i Håkan Nessers bok *De ensamma* som handlar om kommissarie Gunnar Barbarotti. Kommissarien finns med i flera av Nessers böcker. *De ensamma* är den fjärde. Redan i den första får vi veta att Barbarotti kommunicerar med Vår Herre och gärna vill komma underfund med huruvida Gud existerar eller inte. Gud får plus- och minuspoäng beroende på i vilken omfattning han svarar på Barbarottis böner. Det hela är humoristiskt skildrat och Barbarotti är väldigt mänsklig i sina önskningar som både kan ha altruistiska och egoistiska motiv. Barbarotti tycks i grunden vara positivt inställd till Gud och de har intressanta och givande konversationer där Barbarotti är väldigt uppriktig. Han har också börjat att läsa Bibeln ”på

¹⁵⁴ Läckberg, *Predikanten*, 02:30:38.

¹⁵⁵ Henning Mankell, *Den orolige mannen*, Leopard Förlag, 2020, Ljudbok, 00:38:49.

inrådan av Gud Fader själv”.¹⁵⁶ I *De ensamma* kan man iaktta att det sker en viss utveckling i Barbarottis gudsrelation, från existensböner, till bibelläsning, till att Gud påpekar att han vill ha en mer genuint förtröstansfull relation:

Vår Herre kom och slog sig ner bredvid inspektör Barbarotti i baksätet på taxin mellan Kymlinge och Göteborg, och nu talade de med varandra på ett nytt sätt.

Det där gamla avtalet, sade Vår Herre, om att jag ska hålla på att bevisa min existens för dig jämt och ständigt, det är kanske dags att skrota det?

Utan att tveka en sekund svarade Gunnar Barbarotti att precis på det viset var det. Dags att skrota.

För nu är det något annat som gäller, sa Vår Herre. Eller hur?

Precis så är det, svarade Gunnar Barbarotti. Det är någonting helt annat som gäller nu. Från och med den här stunden. Om du bara gör så att...

Nej, avbröt Vår Herre. Nu köpslår du igen. Att tro på mig är inte en fråga om köpslagan. Du får inte ställa sådana villkor: Om jag bara gör det och det, så kommer du att gå med på att jag existerar. Det är slut med sådant nu, jag är trött på det.

Du är trött på det? sa Barbarotti.

Ja, innerligt trött. Jag ger dig all min kärlek, det är det som är budskapet, om du tar emot den och står på min sida kommer jag att stå på din sida.¹⁵⁷

Nessers uppskattande och relativt utförliga beskrivningar av en gudsrelation ger en positiv bild av kristendomen, eller i alla fall av Gud. Samtidigt är det värt att ägna texterna om Barbarottis gudsrelation en viss uppmärksamhet gällande modalitet. Det finns en milt ironisk ton i skildringarna. Att Barbarotti har börjat läsa Bibeln ”på inrådan av Gud Fader själv” är ett exempel. Det är underförstått att detta visserligen är så Barbarotti tänker, men att det därför inte behöver vara så det verkligen förhåller sig. Ironin markerar, som ironi gör, ett visst avstånd till det sagda. Det är inte säkert att den som fäller uttalandet (i detta fall författaren) identifierar sig helt och hållet med sitt eget uttalande. Min bedömning är att denna milt ironiska ton, förutom att uttrycka en lågmäld humor, skapar en nödvändig distans till Barbarottis tro på det viset att man som läsare inte tvingas att tro det Barbarotti tror, något som läsaren inte skulle tycka om. Tack var ironin kan läsaren själv välja om den vill tro att Gud talar till Barbarotti eller om det handlar mer om hans egna tankar, eller något mittemellan. Eftersom det rör sig om en snäll form av ironi är Nessers skildring av gudsrelationen fortfarande positiv.

¹⁵⁶ Håkan Nesser, *En helt annan historia*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 00:22:18.

¹⁵⁷ Håkan Nesser, *De ensamma*, Bonnier Audio, 2010, Ljudbok, 10:31:00.

2:3 Övriga mikrodiskurser

Jag vill även kort redogöra för resten av de mikrodiskurser som jag har identifierat, även om de förekommer mindre ofta än de som angivits ovan. På kristendomens minuskonto förekommer följande ytterligare mikrodiskurser:

- Kristendomen har lett till stats sanktionerat våld i form av religionskrig och häxbränning (3 böcker).
- Kristendomen är en urvattnad tradition och dess tid är förbi (4 böcker).
- Kristna har primitiva föreställningar och ritualer (2 böcker).
- Kristendomen är kolonialistisk (1 bok).
- Kristna är påträngande (1 bok).
- Kristendomen förlåter folk på ett alltför lättvindigt sätt. (1 bok).

På kristendomens pluskonto förekommer följande ytterligare mikrodiskurser:

- Kristendomen och kyrkan fyller en social funktion (2 böcker).
- Guds försyn framställs på ett positivt sätt (2 böcker).
- Präster gör nytta vid kriser (2 böcker).
- Det finns visdom i Bibeln (1 bok).
- Vissa människor kan ha nytta av att bli kristna (1 bok).

2:4 Guds tjänare - präster och pastorer

Jag har nu redogjort för huvuddragen i den bild som mitt material, svenska bästsäljande kriminalromaner, ger av kristendomen. Eftersom präster och pastorer förekommer flitigt i materialet och eftersom man kan se dem som de främsta representanterna för kristendomen, är det intressant att även titta på hur just de framställs. Med präster avses de i materialet som arbetar i Svenska kyrkan, och i Katolska kyrkan. Med pastorer avses dem som arbetar i det vi av tradition kallar frikyrkor.

2:4:1 Prästerna

Det har redan framgått att det förekommer positivt skildrade präster. Tio av böckerna har sådana. Nästan lika ofta förekommer det emellertid mindre sympatisk skildrade eller hemska präster. Några har redan nämnts, såsom kvinnoprästmotståndaren Stefan Wikström i *Det blod som spillts*, eller den känslökalla fadern till Miriam i *Du går inte ensam*. I *Den röda vargen* är Ragnwalds misshandlande far präst, och i *Bombmakaren och hans kvinna* är Helena Palmgrens, pappa präst och elak mot sin fru.

Två präster kan sägas hamna mitt emellan gott och ont, fast kanske lite närmare det goda. Den ene finner vi i *En helt vanlig familj* av Mattias Edvardsson. Boken är en berättelse om en familj där dottern blir anklagad för mord. Pappan, Adam, är präst. Adam börjar ljuga för att rädda sin dotter. Han söker också upp folk som är inblandade i utredningen, något som uppfattas som trakasserier. Adam är en bra person och har alltid varit en uppskattad präst, men hans desperation får honom att delvis tappa greppet. Inget av det han gör är dock särskilt anmärkningsvärt med tanke på situationen. Man får snarare känslan av att präster också är människor.

Den andre prästen finns i Nessers *De ensamma*. Denne präst, Richard, visar sig så småningom vara en mördare. Bortsett från det är han emellertid en sympatisk figur och när man inser skälet till mordet kan man nästan förstå honom.

Den mest excentriske prästen i materialet är Rocky Kyrklund, i *Stalker*. Rocky är före detta kyrkoherde i Salems församling men sitter nu dömd till rättspsykiatrisk vård för ett mycket aggressivt mord på en församlingsmedlem. Rocky är oberäknelig. Han har minnesförluster som gör honom gåtfull och han säger kryptiska saker. Han beskrivs också som fascinerande och karismatisk.

Några glimtar av Rocky:

Rocky släpper stängslet med handen och vänder sig om. Han är en lång man, över en och nittio. Hans axlar är ännu bredare än Erik mindes och han har gråsprängt helskägg och bakåtkammat hår. Hans ögon är gröna och ansiktet uttrycker en kylig stolthet.¹⁵⁸

Det gick inte att förneka att prästen var karismatisk. På något sätt gav han sken av att tala direkt ur hjärtat.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Kepler, *Stalker*, 03.30.12.

¹⁵⁹ Kepler, *Stalker*, 02:23:57.

- Rocky, Rocky säger en patient som närmat sig bakifrån. Titta vad jag har med mig till dig.

De vänder sig om och ser hur den smale mannen räcker fram en syltkaka i en servett.

- Är den själv, säger Rocky.

- Jag vill inte, svarar medfången ivrigt. Jag är en syndare, jag är hatad av Gud och hans änglar och...

- Håll käften, ryter Rocky.

- Vad har jag gjort? Varför är du...

Rocky tar ett hårt tag om mannens haka, ser honom i ögonen och spottar honom sedan i ansiktet.¹⁶⁰

Eftersom Rocky är så besynnerlig och betraktas som psykiskt störd tänker man inte i första hand på honom som en representant för kristendomen, men det är ändå intressant att fundera på om kombinationen av just präst och potentiell seriemördare tillför något suggestivt till berättelsen. Är det värre att vara präst och seriemördare än revisor, snickare eller kioskbiträde och seriemördare? En präst är en person i vars roll ingår att ta emot människors förtroenden och visa förståelse. Ett av de löften en person får avge då hen vigs till präst är: ”Vill du leva så bland människor, att du blir vittne om Guds kärlek och om försoningens hemlighet?”¹⁶¹ En präst kan således förväntas stå för en viss godhet. Tanken att en präst är en mördare skulle kunna antyda att det inte går att lita på allt det där goda som kristendomen skyltar med.

Så småningom visar det sig att Rocky inte är riktigt så obehaglig som man kan tro. Han har ett alibi och har alltså inte utfört det mord han är dömd för. Han var dock tung narkotikamisbrukare och missbrukade sex.

Slutligen har vi ytterligare en präst som framställs som en dålig människa i *Den dubbla tystnaden* av Mari Jungstedt. Prästens agerande är förknippat med ett svårt etiskt dilemma som handlar om tystnadsplikten. *Den dubbla tystnaden* har till en början ingen koppling till religion. Det visar sig dock längre in i berättelsen att en ”okänd röst” växte upp i en familj som var nära vänner med ett prästpar. Man får veta att den okända röstens syster blev utsatt för incest av fadern i familjen. Slutligen tog hon sitt liv. Prästen kände till detta men agerade inte. Det är inte så att prästen tog lätt på saken. Han försökte tala förövaren till rätta, men tyckte inte att han kunde avslöja det han fått veta med anledning av tystnadsplikten. Han

¹⁶⁰ Kepler, *Stalker*, 03.34:30.

¹⁶¹ Biskopsmötet 2014, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*, s. 50.

försöker försvara tystnadsplikten genom att hävda att det behövs en frizon i tillvaron där alla kan tala uppriktigt utan att bli avslöjade. Han hävdar att det handlar om hans förbund med Gud.

- Som präst har jag tystnadsplikt, hur förskräckligt det än kan låta. Jag har ett förbund med Gud och det kan jag inte bryta.

Jag sneglade på mamma. Hon såg ursinnig ut.

- Förbund med Gud? Är du helt från vettet? väste hon. Har du vetat i alla år, utan att säga något? Bara låtsats som ingenting? Du och din fru har varit hemma hos oss på middag, suttit där tillsammans med hela vår familj, med Emilia. Och du talar om förbund med Gud? upprepade hon och reste sig till hälften.

Blicken var svart och saliven stänkte över prästens välpolerade skrivbordsunderlägg. Jag hade aldrig sett mamma vara i närheten av en sådan ilska. Hennes knogar som höll om bordsskivan vitnade.

- Hur har du förmått dig att inte säga något. Du har vetat vad Emilia utsattes för utan att ingripa. Du är lika skyldig som han. Må du brinna i helvetet!

- Snälla Margareta, lugna ner dig, bad prästen med darrande stämma. Jag kunde ingenting göra, mina läppar var förseglade av Gud Fader. Någonstans på jorden behövs nån som kan lyssna på en medmänniska utan att orden förs vidare. Någonstans i detta jordelivet måste det finnas en ventil, nån enda person som människor kan lita på, som man kan ge förtroende och samtidigt kunna vara hel trygg med att de stannar där de lämnas. [...] Det måste finnas en fristad för människor någonstans på jorden.¹⁶²

I ljuset av en mors förtvivlan och ilska framställs prästen som en mycket dålig människa som har hållit tyst. Som läsare dras man med i mammans känslor. Man kan säga att moderns uttalande har väldigt hög affinitet, högre än prästens, även om han också tror starkt på det han själv säger. Det är svårt att i sammanhanget känna någon sympati för prästen, även om vissa saker som han säger fångar det fina i tanken om tystnadsplikten.

Den motvilja som riktas mot prästen handlar inte bara om att han har hållit tyst utan att han uppenbarligen har fortsatt att umgås med förövaren och ha honom som vän, samt träffat familjen och låtsats som ingenting.

En iakttagelse är att prästens argumentation kring tystnadsplikten är en aning missvisande.

---

¹⁶² Mari Jungstedt, *Den dubbla tystnaden*, Bonnier Audio, 2009, Ljudbok, 09:07:31.

Tystnadsplikten är en juridisk finess som stöttas av det svenska samhället. Präster är, enligt lag, skyldiga att hålla tystnadsplikten. Att bryta den innebär att man förlorar sitt ämbete. Detta kommer inte fram i berättelsen, vilket ställer prästen i en onödigt dålig dager.

2:4:2 Pastoreerna

Pastorer förekommer i nio av böckerna. I vissa av dessa finns det fler än en pastor vilket gör att det finns fjorton pastorer i materialet. Dessa är följande.

- De tre pastoreerna i *Solstorm* som bland annat begår ekonomiska oegentligheter och i slutändan är beredda att mörda för att sopa igen spåren. Till det kommer den mördade Viktor Strandgård som misstänks för övergrepp på sin systems barn.
- Två pastorer i *Predikanten*, den manipulative Ephraim som hade helandemöten, och hans sonson Jakob som strävar efter att få helandets gåva och därför övar sig på kidnappade kvinnor som han först har misshandlat.
- Ole, den hustrumisshandlande pastorn i *Dalskuggan*, samt den äldre pastorn i församlingen som låter det hela ske.
- Nessers komiska, men ändå mindre sympatiskt skildrade figurer, pastor Psalmodin i *Skuggorna och regnet* och Säffle-Jesus i *Eugen Kallmans ögon*.
- Mr Forbes i *Flickan som lekte med elden*, han som bland annat försöker mörda sin fru för pengar.
- Morbror Hilding i *Fädernas Missgärningar*.
- Pastorn som visar sig vara inblandad i en pedofilhärva i *Se till mig som liten är*.
- Den suggererande väckelsepredikanten Pasi Jokala i *Stalker*.

Inte någon av dessa är positivt skildrad.

2:5 Bibeln

Bibeln är en massa skitsnack, det tyckte jag då och det vet jag nu.¹⁶³

---

¹⁶³ Persson Giolito, *Störst av allt*, 10:58:00.

Detta konstaterar Maja i Malin Persson Giolitos *Störst av allt*. Maja sitter häktad misstänkt för inblandning i en skolskjutning. Hon tänker på sin konfirmation, på bibelläsningen och att hon hade svårt att ta det som stod i Bibeln på allvar. Bibeln gjorde dem fulla i skratt. De tyckte att den var ”en massa skitsnack”. Maja läser även Bibeln i häktet och blir övertygad om att de hade rätt. Det står till exempel att den som gräver en grop själv trillar ner i den, men det stämmer verkligen inte, tänker hon. Det står också att man ska glädja sig åt att vara ung, vilket inte heller stämmer. Det enda som stämmer är de där orden om att allt är tomhet.

Något som redan har framkommit är att Bibeln relativt ofta framställs som full av underligheter som kan inspirera till våld. Vi har exempel på detta i *Män som hatar kvinnor*, *Stalker*, *Spegelmannen* och *Solstorm*, där alla våldsverkare är inspirerade av dunkla Bibelställen.

Bibelcitats används också för att skapa ett ålderdomligt och/eller mystiskt intryck. Alla Åsa Larssons boktitlar anspelar exempelvis på Bibeln utan att alla böcker handlar om religion. I *Offer åt Molok* anspelar titeln på bibelställen i Tredje Mosebok och Jeremia, där det framgår att Molok är en gud åt vilken människor offrade barn. Det står bland annat: ”Du får inte överlämna något av dina barn till Molok”.¹⁶⁴ Och: ”De har byggt offerplatser åt Baal i Ben-Hinnoms dal och offrat sina söner och döttrar till Molok.”¹⁶⁵ Författaren förklarar i början av boken tanken bakom användandet av Molok i titeln. Även i vår kultur offerar vi barn för framgång och för denna världens ära. Detta anspelar på det som sedan händer i boken. Utöver denna hänvisning till Bibeln i titeln och inledningen handlar inte boken om kristendom. Man skulle kunna hävda att Larssons typ av användning pekar på att Bibeln har något att säga oss idag. En annan bedömning är att sättet att använda Gamla testamentet ger en dunkel känsla av något främmande, ålderdomligt och, eventuellt, obehagligt.

Boken *Den döende detektiven* av G. W. Persson inleds med följande ord:

Öga för öga.

2 Mosebok 21:24

Citatet är alltså från Bibeln. ”Sker skada, skall du ge liv för liv, öga för öga, tand för tand, hand för hand, fot för fot, bränt för bränt, sår för sår, skråma för skråma.”¹⁶⁶ I *Den döende detektiven* upprepas detta citat under berättelsen gång. Öga för öga är en gammaltestamentlig

¹⁶⁴ 3 Mosebok 18:21, *Bibel 2000*, bibeln.se.

¹⁶⁵ Jeremia 32:35, *Bibel 2000*, bibeln.se.

¹⁶⁶ 2 Mosebok 21:23-25, *Bibel 2000*, bibeln.se.

rättsprincip som också återfinns i den babyloniska kulturen och ursprungligen syftade till att begränsa hämndaktioner så att de inte gick till överdrift.¹⁶⁷ I Nya testamentet tar Jesus emellertid avstånd från denna princip då han säger: ”Ni har hört att det blev sagt: *Öga för öga och tand för tand*. Men jag säger er: värj er inte mot det onda. Nej, om någon slår dig på högra kinden, så vänd också den andra mot honom.”¹⁶⁸

Att citatet används på det sätt som det gör i *Den döende detektiven* ger lätt intryck av att denna princip dels har hämnden som mål och dels att det är något som kristendomen står för. Detta sätter fingret på ett återkommande problem i mitt material. Jag har redan berört detta problem, nämligen att Bibeln används på ett lösryckt och ytligt sätt. De flesta av oss är nog överens om att Bibeln är en väldigt gammal skrift, tillkommen i en miljö som på många sätt är svår för moderna människor att förstå. Om man är intresserad av att göra Bibeln rättvisa är det, enligt min uppfattning, lämpligt med en avsändarorienterad tolkningsstrategi där man fokuserar på vad de som skrev Bibeln ville säga.¹⁶⁹ För att, i bästa fall, kunna göra en någorlunda rimlig tolkning av en texts betydelse behövs kunskap om språket, kulturen och det specifika sammanhang där den producerades. Att använda ord ur Gamla testamentet lösryckt, ger oftast en missvisande bild av vad de står för. Att Bibeln används på detta sätt i kriminalromaner ger lätt ett intryck av att Bibeln är underlig, obegriplig och rentav motbjudande.

Problemet med bibeltolkning återkommer i en lite annan tappning hos Lasse i *Lejontämjaren*.

Det var så befriande att slippa alla gråskalor och inse att svaret på alla frågor fanns mellan Bibelns pärmar.¹⁷⁰

Lasses tankar kring Bibeln antyder att den har enkla, tydliga svar på livets frågor, en uppfattning som ofta är förknippad med en bokstavlig bibeltolkning där det sällan finns utrymme för att problematisera och nyansera. Med tanke på att Lasse är mannen som tror att Gud har utvalt honom till att straffa skamlösa kvinnor skulle man kunna dra slutsatsen att en sådan syn på Bibeln, i Lasses fall, leder ganska fel.

¹⁶⁷ Barton & Muddiman, *The Oxford Bible Commentary*, Oxford University Press, 2013, s. 82–83. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/reader.action?docID=3052723> [hämtad 2023-07-05].

¹⁶⁸ Matteusevangeliet 5:38-39, *Bibeln 2000*, bibeln.se.

¹⁶⁹ Boréus & Seiler Brylla, "Kritisk diskursanalys", i: Boréus & Bergström, *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur, 2018, s 32.

¹⁷⁰ Läckberg, *Lejontämjaren*, 06:18:00.

Eftersom det inte presenteras någon alternativ bibeltolkning, inte här och på väldigt få andra ställen i materialet, är det också lätt att tänka att det här är det vanligaste sättet att förstå Bibeln.

Ytterligare en som tolkar Bibeln bokstavligt är kyrkvaktmästare Arne.

Men det han hade svårast att finna sig i var att kjoityg nu hade rätt att agera Guds företrädare. Han förstod det bara inte. Det kunde ju inte stå tydligare i Bibeln: ”Kvinnan ska tiga i församlingen.” Vad fanns där att diskutera?¹⁷¹

Arne är alltså ännu en fundamentalist. Även om det inte är särskilt vanligt tycks somliga författare ta ett visst ansvar för att korrigera sina karaktärers bibelsyn och trosutövning. I en scen där Arne just har varit osedvanligt hemsk sitter han i kyrkbänken och betraktar Jesus på korset. Då upplever han att Jesus hånler åt honom.¹⁷² Detta uppfattar jag som en markering. Oavsett om det är Gud som på detta vis uttrycker sitt missnöje eller om Arne faktiskt har något slags omedvetet dåligt samvete bedömer jag det som att detta är en vink om att Arnes kristendom inte är så som den är tänkt att vara.

I *Män som hatar kvinnor* låter Stieg Larsson sin detektiv, journalisten Mikael Blomkvist, kommentera seriemördaren Gottfried Vangers sätt att använda Bibeln. Gottfried Vanger är alltså mannen som mördar kvinnor inspirerad av strafflagstiftningen i tredje Moseboken. Blomkvist påpekar vid ett tillfälle:

Det här är en grotesk parodi på vad som står i Bibeln
- det är snarast associationer till lösryckta citat.¹⁷³

Det får man onekligen hålla med om. Larsson gör här ett hedervärt försök att ge en något mer rättvisande bild av Bibeln. Jag skulle dock säga att intrycket av Bibeln som underlig och makaber kvarstår, trots denna kommentar.

Till sist har vi en bok som ger en positiv bild av Bibeln, närmare bestämt *De ensamma* där Barbarotti har börjat läsa Bibeln. Redan i boken *En helt annan historia* konstaterar han att Bibeln är ”en förbaskat bra bok”.¹⁷⁴ Han gillar att läsa Predikaren och Ordspråksboken och har en förkärlek för så kallade tumversar, något som innebär att man öppnar Bibeln på måfå

¹⁷¹ Läckberg, *Stenhuggaren*, 03:35:17.

¹⁷² Läckberg, *Stenhuggaren*, 11:59:56.

¹⁷³ Larsson, *Män som hatar kvinnor*, 12:22:08.

¹⁷⁴ Håkan Nesser, *En helt annan historia*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 00:22:12.

och ser vad man hamnar på för ställe. I *De ensamma* fortsätter Barbarotti att uppskatta Bibeln. Tack vare hans positiva inställning, och att han alltid lyckas få upp tänkvärda ställen då han tar sina tumversar, får man en bild av Bibeln som en bok full av vishet.

2:6 Sammanfattning - mikrodiskurser och bilden av kristendomen

Hur framställs då kristendomen i de bäst säljande svenska kriminalromanerna, utgivna under 2000-talet? Av tio utmärkande mikrodiskurser uttrycker åtta en negativ bild av kristendomen. Dessa är: *knäppskalle-diskursen*, *synd och straff-diskursen*, *kristendomen är tråkig och livsförnekande*, *hyckleri-diskursen*, *manipulations-diskursen*, *den frånvarande Guden*, *kristendomen är kvinnoförtryckande* och *Gud är en lögn*.

Två diskurser är positiva. Dessa är: *den goda prästen* och *att ha en relation till Gud kan vara givande*.

Vidare skildras tio präster positivt, sex negativt och två hamnar mittemellan. Av pastorerna skildras alla, det vill säga fjorton av fjorton, negativt. Då perspektivet flyttas en aning från *kristendomen* till *pastorer* framträder alltså ytterligare en mikrodiskurs. Jag benämner denna *pastorer är opålitliga*.

När det gäller Bibeln ger de flesta sätt att använda den upphov till en negativ bild, medan det finns ett exempel på en positiv bild.

Man kan konstatera att kristendomen huvudsakligen skildras på ett fördomsfullt och nedlåtande sätt, något som förekommer både då författarna vill vara roliga och allvarliga. Framställningen ger en onyanserad bild av kristendomen. Detta sker bland annat i beskrivningen av olika företeelser såsom kreationism, prästens tystnadsplikt, jämställdhet och synd. Det sätt som Bibeln används på är också onyanserat då de flesta som läser Bibeln i romanerna är bokstavstroga på ett sällan skådat sätt och dessutom mer eller mindre störda. Intrycket man får är att Bibeln är en bok full av underligheter som inspirerar till våld och förtryck, att den är obegriplig och motbjudande. Bibeln används på ett lösryckt och ytligt sätt som inte gör den rättvisa. Här uttrycks en diskurs jag kallar *Bibeln är en underlig bok som inspirerar till våld och förtryck*. Eftersom det sällan presenteras någon alternativ bibeltolkning är det också lätt att få intryck av att det här är det vanligaste sättet att förstå Bibeln.

2:7 Vilka större diskurser kring kristendomen kan urskiljas i detta?

Hittills har jag talat om mikrodiskurser. Det är intressant att försöka se vilka större diskurser om kristendomen som kan urskiljas i detta. Diskurserna går in i varandra i viss utsträckning. Jag ser heller ingen tydlig gräns mellan diskurs och mikrodiskurs. *Knäppskalle-diskursen* kan sägas utgöra en ”egen” diskurs, men den ingår även i en större diskurs som handlar om rationellt versus irrationellt. En sådan dikotomi blir tydlig i materialet. Fairclough menar att motsatspar är viktiga, att de säger något om den bild av världen som en text försöker konstruera.¹⁷⁵ Rationellt - irrationellt är ett återkommande motsatspar där kristendomen får stå för det irrationella. Här kan man identifiera en diskurs som jag kallar *kristna är irrationella*. Denna diskurs är mer eller mindre tydlig i olika mindre diskurser. I *knäppskalle-diskursen*, och även i *Gud är en lögn-diskursen*, är den uppenbar. Här har vi exempelvis den kristna och vidskepliga fröken Fintlig som säger att man inte får sjunga psalmer baklänges, chefredaktör Schyman som sätter vuxna, utbildade, intelligenta människor på ena sidan och religion på den andra, och det tydliga motsatsförhållandet mellan tro och vetenskap i *Nobels testamente*. I det tidigare angivna citatet ur *Nobels testamente* använder författaren objektiv modalitet. Det tas för givet att läsaren ska hålla med om de uttryckta uppfattningarna relaterade till kristendomen. Detta skulle jag bedöma som ett sätt att uttrycka ”en bestämd synpunkts herravälde”¹⁷⁶ eller med andra ord en hegemonisk diskurs. Fairclough påpekar att de diskurser vi tar för givna är de som har mest makt.¹⁷⁷

Hyckleri-diskursen uppfattar jag som en egen diskurs.

Att *kristendomen är kvinnoförtryckande* uttrycker en del av en större diskurs som går ut på att *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*. Denna kan även skönjas i motsatsförhållandet mellan kristendomen och vetenskapen samt i diskursen om Bibeln.

Ytterligare en övergripande diskurs är *kristendomen är farlig*. Se bara hur det kan gå när man läser Bibeln. Man kan bli allt ifrån lite knäpp till en djupt störd massmördare. Man kan bli manipulerad. I *Bombmakaren och hans kvinna* framställs de djupt troende kvinnorna som hjärntvättade, utan några egna reflektioner. Texten antyder att det ligger en fara i att vara djupt troende. Ett annat exempel är scenen hos Gärtunaväckelsen där det som sker inger en otäck känsla av suggestion och galenskap. Även om jag nog skulle vara lite på min vakt om jag deltog i ett möte i den kyrkan, kan man samtidigt fundera på om den obehagliga känslan kommer sig av att vi har en tendens att sätta likhetstecken mellan känslsamhet och

¹⁷⁵ Lynch, 2005, s. 140ff.

¹⁷⁶ Winther Jorgensen & Phillips, 2000, s. 13.

¹⁷⁷ Fairclough, 1992, s. 3,4, 64–65.

manipulation. I kristna sammanhang kan man även bli förtryckt (om man är kvinna), lurad på sina pengar och råka ur för någon med en ohälsosam betoning på straff, även handgripliga. De mindre smickrande beskrivningarna av pastorer och vissa präster handlar bland annat om sådant. Till listan av otrevligheter kan även läggas religionskrig, häxbränning och kolonialism.

Manipulations-diskursen, kan alltså ses som en del av nyss nämnda diskurs. Om man tänker efter, kan den även, delvis, räknas in i diskursen *kristna är irrationella*. Detta eftersom den kan sägas handla om rädslan för det känslomässiga, det som inte är förankrat i någon synbar logik. Detta gäller även diskursen om kvinnoförtryck då kvinnoförtrycket bygger på en bokstavlig tolkning av en flera tusen år gammal skrift, något som oftast inte ingår i det som anses rationellt.

Diskursen *kristendomen är tråkig och livsförnekande* är besläktad med *synd- och straff-diskursen*, där allt som sätter lite färg på tillvaron betraktas som syndigt och förbjudet. Detta kan uppfattas som bakåtsträvande, så de två diskurserna går även att relatera till den om att *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*.

Den frånvarande Guden är svår att placera tillsammans med någon av de andra diskurserna. Den är en aning besläktad med *Gud är en lögn* men den är ändå annorlunda. *Gud är en lögn* handlar, som sagt, mer om att det är irrationellt att tro, medan *den frånvarande guden* visserligen antyder att Gud eventuellt inte finns, men handlar mer om personernas egen personliga besvikelse över att Gud inte ingriper. Medan de flesta av de andra diskurserna tycks handla om en på förhand skeptisk inställning uttrycker den frånvarande Guden de gäckade förhoppningarna hos den som faktiskt har försökt närma sig Gud till ingen nytta.

Ännu en diskurs som jag tycker mig se i materialet handlar om att kristendomen bör hållas privat. Den komiska effekten av kommissarie Bäckströms tal om sin tro förstärks exempelvis av att han talar om dessa saker i sammanhang där det anses mindre passande, såsom på jobbet och då han talar med journalister om utredningen. Det privata blir också tydligt då vi kommer till Barbarotti som ju är den som framför allt får stå för den positiva bilden av kristendomen. Barbarottis tro skildras som positiv. Det är också tydligt att det är en privat tro som han i stor utsträckning har utformat på egen hand (tillsammans med Vår Herre) och håller för sig själv. I det större perspektivet handlar detta om religionens plats i samhället. Vidare har vi *den goda prästen*, (som ofta dyker upp på begravningar och vid kris) vilket skulle kunna sägas handla om att prästen gör nytta på sin plats i samhället. Allt detta är en sekulär diskurs som ändå medger att *kristendomen är bra inom givna ramar*.

Sammanfattningsvis kan följande större diskurser kring kristendomen sägas finnas i materialet:

- Kristna är irrationella.
- Kristna är hycklare.
- Kristendomen är konservativ och bakåtsträvande.
- Kristendomen är farlig.
- Kristendomen är bra inom givna ramar.

I ett försök att formulera något ännu mera allomfattande skulle jag säga att det i materialet finns en *generell diskurs av misstro* gentemot kristendomen.

Det är spännande att se om det större perspektiv som nu följer kan nyansera och/eller kasta ljus över de diskurser som har urskilts i materialet.

3. Diskursiv praktik: Kriminalromanen som genre

3:1 Genremönster och tongivande föreställningar i samhället

Den diskursiva praktiken får alltså sin karaktär av att det handlar om kriminalromaner. En del av den diskursiva praktiken handlar också om att det rör sig om kommersiell litteratur, om att skapa berättelser som ska sälja. Innehållet måste ses i relation till detta.

Kriminalromaner kan tänkas spegla världen utanför på vissa sätt, men inte på andra. Deckare kan inte sägas ge en totalt realistisk bild av verkligheten. Det är exempelvis orealistiskt att det sker en stor mängd mord på en och samma plats. Något som illustrerar detta väl är teveserien *Morden i Midsomer* där det har skett mord i nio säsonger. Ibland kan man höra folk säga, lite skämtsamt, att det inte borde finnas några levande människor kvar i Midsomer. Ytterligare ett exempel där fiktion och verklighet inte stämmer är att överklassen är överrepresenterad bland mördarna i svenska kriminalromaner. Enligt Karl Berglunds undersökningar kommer sjutton procent av mördarna i svenska kriminalromaner från denna samhällsklass, något som inte alls stämmer med brottsstatistiken.¹⁷⁸ Berglund drar slutsatsen att deckargenrens framställning av brott och utredningar framför allt syftar till att åstadkomma spänning. Om författarna hade strävat att till varje pris efterlikna verkligheten gällande detta hade det blivit sämre berättelser.¹⁷⁹

Deckare kan emellertid även säga en del om verkligheten. Berglund påpekar att även om vissa genredrag är ständigt återkommande i kriminalromaner integreras de med de tongivande föreställningar som förekommer i samhället vid en romans tillkomst. Han menar att blandningen mellan genredrag och ett visst samhälles föreställningar är viktig att förstå och talar om ”tidsbundna genreklichéer”. Om man lyckas synliggöra dem kan de säga något viktigt om samhället där de kom till.¹⁸⁰

I sin syn på kriminalromanens relation till samhället lutar sig Berglund mot litteraturforskaren John G. Cawelti. Cawelti anser att genrelitteratur eller formellitteratur, som han kallar det, har starka kopplingar till kulturen i ett samhälle. Han påpekar att det finns en stor spännvidd i vilka ideologier läsaren kan tänka sig att acceptera, mot att få läsa en god historia. Författaren och läsaren måste dock dela vissa grundläggande uppfattningar om världen om läsaren ska godta berättelsen. Dessa uppfattningar utgörs av en kulturs

¹⁷⁸ Berglund, 2017, s. 32.

¹⁷⁹ Berglund, 2017, 124.

¹⁸⁰ Berglund, 2017, s. 21–22.

grundläggande värderingar samt den förhärskande tidsandan. Kriminalromanen bekräftar rådande attityder genom att presentera en fiktiv värld med liknande värderingar som den kultur där den kommer till. En konsekvens av det blir att formellitteraturen bidrar till att upprätthålla de gängse värderingarna i samhället.¹⁸¹

Caweltis resonemang är intressant att sätta i relation till mitt material. Man kan tänka att den negativa bilden av kristendomen är något som läsarna accepterar, fast de kanske inte håller med om den. Detta för den goda historien skull. Man kan också, utifrån Caweltis resonemang, tänka att den negativa bilden ingår i de grundläggande värderingar och den tidsanda som finns i Sverige. Oavsett är det värt att notera att man inte i något av de två nämnda fallen backar upp kristendomen.

Att kriminalromaner påverkas av sin samtids syn på världen bekräftas även av Kim Toft Hansen då detta antagande är en förutsättning för hans bok *Mord og metafysik: Det absolutte, det guddommelige og det overnaturlige i krimien*. Toft Hansen kallar förhållandet mellan kultur och genrer för *genredialoger*. Han lyfter tanken att författare av populära genrer är extra känsliga för förändringar i grundläggande offentliga attityder. Populärkulturen kan på ett speciellt sätt fånga sådana strömningar av den anledningen att den är beroende av dem.¹⁸² Detta resonemang tangerar mina inledande antaganden att författare av kommersiell litteratur har en fingertoppskänsla för vad som går att skriva och inte, annars skulle ingen köpa deras böcker.

Att förhållandevis många böcker kan framställa kristendomen negativt och ändå bli bästsäljare skulle då tyda på att människor i allmänhet tycker att det är inom ramen för det acceptabla.

3:2 En konservativ genre som föredrar normaliteten

Ett intressant påpekande som Berglund gör är att kriminalromaner kretsar kring en underförstådd normalitet. De allra flesta huvudpersoner tillhör generellt sett, med enskilda undantag, vit, svensk, heterosexuell, medelklass. Den underförstådda normaliteten bekräftas av kriminalromanernas huvudpersoner, som läsarna förväntas känna igen sig i. Samtidigt representeras exempelvis den grövsta och mest systematiska brottsligheten av romangestalter som är östeuropéer eller svenskar med invandrarbakgrund, och alltså sett till etnicitet eller

¹⁸¹ John G. Cawelti, *Adventure, Mystery and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*, Chicago: The University of Chicago Press, 1976, s. 32–35.

¹⁸² Toft Hansen, 2012, s. 38.

nationalitet inte tillhör den normalitet som utmärker genren. Det finns alltså en positiv syn på det normala medan det avvikande framställs som suspekt. Berglund är noga med att betona att detta är ett viktigt genremönster. Deckare behöver normaliteten eftersom den möjliggör det avvikande, vilket är det som utgör hotet mot samhället, det som ska bekämpas så att ordningen återställs.¹⁸³ Samtidigt gör detta deckargenren till en konservativ genre, något som flera forskare påpekar att den är. Berglund, som ifrågasätter att den svenska deckaren skulle vara särskilt samhällskritisk, menar att den lika gärna kan beskrivas som ”trygghetsskapande, som bristande i realism och som försvarande rådande normer”.¹⁸⁴ Detta beroende på från vilket håll man betraktar den och vad man fokuserar på.

Även om den tydliga uppdelningen mellan det normala och det avvikande, enligt Berglund, är ett nödvändigt genremönster som skapar bättre berättelser är det intressant att se vad som placeras i kategorin ‘avvikande’. Jag skulle vilja påstå att kristendomen i oproportionerligt stor utsträckning hänvisas till det avvikande. Den ingår inte i normaliteten.

Carole M. Cusack instämmer i att deckargenren är konservativ. Hon menar att minoritetsreligioner blir fördömsfullt behandlande kriminallitteraturen och först ut var Conan Doyle i *A Study in Scarlet*. Där är det mormoner som framställs som underliga och hemska. Cusack menar att författarna inte försöker förstå de här religionerna. Deckarens behov av normaliteten gör den alltså konservativ. Denna genre kräver att det vanliga samhällets värderingar blir bekräftade i bokens upplösning, något som ofta leder till demonisering av den skildrade minoritetsreligionen.¹⁸⁵ Cusack blir ganska vass då hon skriver: ”It could also be argued that the formal qualities of the detective genre are not as innocent as might appear and that the ‘illusion’ the reader obtains of being released from guilt and dissociated from the murderer segues into the pleasure s/he derives from the reinforcement of prejudices.”¹⁸⁶

Cusack skriver inte om specifikt svenska förhållanden och kristendomen kan inte sägas vara en minoritetsreligion men hennes observationer är ändå värda att notera. Beroende på vad man lägger i ordet kristen skulle man kunna hävda att det är en minoritet som är kristen i Sverige idag. De tidigare redovisade siffrorna: 55,2 % av svenskarna är medlemmar i Svenska kyrkan, medan 9,47 % tror på en personlig Gud, belyser något av svårigheten med att definiera vad ”kristen” är. Om man med kristen menar att tro på en personlig Gud kan

---

¹⁸³ Berglund, 2017, s. 123–125.

¹⁸⁴ Berglund, 2017, s. 122.

¹⁸⁵ Cusack, 2004, s. 159.

¹⁸⁶ Cusack, 2004, s. 173.

man säga att det är en minoritet som är kristen i Sverige. Att vara kristen skulle på det viset kunna sägas ligga utanför det vanliga samhällets värderingar.

3:3 Bibeln i deckaren

Då jag själv har intresserat mig för Bibelns roll i mitt material är det intressant med andra som också har uppmärksammat dess plats i kriminallitteraturen. Toft Hansen skriver bland annat om *Män som hatar kvinnor*. Han poängterar att Stieg Larsson, genom sitt användande av Bibeln, antyder att den gammaltestamentliga moralen är en patriarkalisk orsak till våld mot kvinnor.¹⁸⁷ Sättet som Stieg Larsson använder Bibeln blir ett slags religionskritik, menar Toft Hansen.

En som också har reflekterat över användningen av Bibeln i skandinavisk kriminallitteratur är Gunhild Agger. Hon konstaterar att det är ganska vanligt att använda bibelcitat i titlar. Dessa används, enligt henne, för att ge bokens tema en tvist, samt skapa eftertanke. Hon har även lagt märke till att citaten oftast är hämtade från Gamla Testamentet. Titlarna har, enligt Agger, funktionen att aktualisera ”det urgamle mønster af begær, prøvelse, bedrag og erkendelse, der gentager sig historien igennem. Det drejer sig nemlig om *grundbetingelserne*: Vi bliver til, fødes og dør.”¹⁸⁸ Det finns en koppling mellan titlarna och böckernas handling så att man drar slutsatsen att de mänskliga tendenser som fanns då är de samma som idag. Aggers resonemang stämmer exempelvis på *Offer åt Molok*. Att det ofta är just Gamla Testamentet som inspirerar deckarförfattare förklarar Agger med att deckare ofta har ett hämndmotiv.¹⁸⁹ Hon utvecklar inte det sistnämnda. Hennes kommentar ger intryck av att hon menar att Gamla Testamentet främst handlar om hämnd.

Även Toft Hansen kommenterar det överflöd av bibelcitat som finns i kriminallitteraturen och menar att det visar på hur kristendomen är en del av vår kultur. Avsikten med citaten är, enligt Toft Hansen, att ge ett etiskt djup och ett historiskt perspektiv.¹⁹⁰

Det är intressant att både Toft Hansen och Agger har uppmärksammat det flitiga användandet av Bibeln i skandinaviska deckare. Ingen av dem går dock närmare in på vilket intryck av Bibeln som citaten skapar.

---

¹⁸⁷ Toft Hansen, 2012, s. 224.

¹⁸⁸ Agger, 2011, s. 125–126.

¹⁸⁹ Agger, 2011, s. 128.

¹⁹⁰ Toft Hansen, 2012, s. 211–212.

3:4 Mer religionskritik

Toft Hansen ägnar ett längre avsnitt i sin avhandling åt den religionskritik som framförs i kriminallitteraturen. Förutom den i *Män som hatar kvinnor* menar han att även Läckbergs böcker är religionskritiska. I *Predikanten* förstärks den religionskritiska attityden av att utredaren själv, Patrik, som enligt genrens konventioner är den som återställer ordningen, är skeptisk till religion.¹⁹¹ Detta stämmer med mina iakttagelser (fast Toft Hansen bortser ifrån att det finns en god präst i många av böckerna). Flera av de böcker där kristendomen förekommer anger den som en bidragande orsak till de brott som begås.¹⁹² Toft Hansen konstaterar att ”krimien ikke nødvendigvis fremhæver religiøse praksisser som kriminelle, men som en praksis, der potentielt kan bære kriminelle handlinger med sig”.¹⁹³ Detta är även signifikativt för min undersökning. Med andra ord, man måste inte bli kriminell av att vara religiös, men risken att bli det ökar.

Man kan möjligtvis se det som positivt för kristendomens räkning att religion inte, med nödvändighet, måste leda till kriminalitet. Å andra sidan kan man se det som fördomsfullt att religion framställs som att den ökar risken för kriminalitet.

3:5 Det som beskrivs är ytterligheter

Även Gunhild Agger pekar på att det finns en kritisk syn på kristendomen i skandinavisk kriminallitteratur. Hon menar samtidigt att den inte rör kristendomen som sådan utan extrema ytterligheter.¹⁹⁴ Att det ofta är ytterligheter som beskrivs på ett negativt sätt, stämmer i viss mån med mitt material. I den utsträckning församlingar beskrivs har de sekteristiska drag. Man skulle därmed kunna tänka att den negativa bilden inte drabbar kristendomen i stort. Agger beaktar dock inte det faktum att dessa negativa bilder är de förhärskande och att det sällan presenteras någon positiv bild av kristendomen.

Det finns också mikrodiskurser som inte lika tydligt beskriver extrema grupper utan kommer med mer generella antydningar, exempelvis *kristendomen är tråkig och livsförnekande* och *den frånvarande guden*.

---

¹⁹¹ Toft Hansen, 2012, s. 223.

¹⁹² Toft Hansen, 2012, s. 25.

¹⁹³ Toft Hansen, 2012, s. 223.

¹⁹⁴ Agger, 2011, s. 127.

3:6 Deckarens förhållande till moderniteten

Det har påpekats att deckargenren springer ur moderniteten och dess rationella ideal. Alltsedan Auguste Dupin löste mordgåtan i *Morden på Rue Morgue* har genren haft en förkärlek för rationella tankemodeller.¹⁹⁵ Toft Hansen har ett intressant resonemang kring modernitetens relation till deckargenren där han utgår från sociologen Zygmunt Bauman begrepp *ambivalens*. För att först säga något om Bauman så intresserar han sig inte för deckare men desto mer för moderniteten, som han är kritisk till och bland annat benämner ”the order-designing, ambivalence-eliminating project”.¹⁹⁶ Han framhåller att vi människor vill ha ordning. Vi skapar det genom att kategorisera vår omgivning. Utan struktur är vi vilsna och därför skräms vi av ambivalens och tvetydighet, av oordning. Detta präglar moderniteten.¹⁹⁷ Att kategorisera, alltså skapa ordning, handlar om att inkludera och exkludera, att dela upp tillvaron i det som hör till och det som inte hör till. Ett av modernitetens problem är, enligt Bauman, att den vill att tillvaron ska passa in i geometriskt inspirerade former. Det som inte går att klassificera på ett tydligt sätt, det som inte låter sig definieras, och därmed förklaras, sorteras bort som något asymmetriskt och mindervärdigt eftersom det hotar ordningen.¹⁹⁸ Det som moderniteten i sin strävan måste skilja ut som icke önskvärt kallar Bauman modernitetens ”avfall”.

”If modernity is about the production of order, then *ambivalence is the waste of modernity*.”¹⁹⁹

Det har tidigare påpekats att dramaturgin i deckare bygger på att ordningen ska återställas.²⁰⁰ Toft Hansen menar att moderniteten och deckargenren har denna strävan efter ordning gemensamt. Tillvägagångssättet där detektiven undan för undan utesluter det som leder mot klarhet och tydlighet påminner om modernitetens sätt att hantera ambivalens.²⁰¹ Vidare sätter Toft Hansen moderniteten i relation till religion då han konstaterar att religiösa teman i kriminallitteraturen ökar i samband med att modernitetens rationalism (delvis) ger vika för postmodernismen.

¹⁹⁵ Bergman & Kärrholm, 2011, s. 204–205.

¹⁹⁶ Zygmunt Bauman, *Modernity and Ambivalence*, Cambridge, Polity Press, 1993, s. 9.

¹⁹⁷ Bauman, 1993, s. 1–2.

¹⁹⁸ Bauman, 1993, s. 1–15.

¹⁹⁹ Bauman, 1993, s. 15.

²⁰⁰ Berglund, 2017, s. 123–125.

²⁰¹ Toft Hansen, 2012, s. 70–71.

Deckare skulle alltså, utifrån Toft Hansens resonemang, vara ett slags ”modernitetens förlängda arm”. Mest relevant för denna undersökning är det samband man kan se mellan Baumans modernitetskritik och det sätt på vilket religion skildras i materialet. Det handlar om vad det är som skapar den dramaturgiskt nödvändiga ordningen från början, det vill säga vad som gör att ordningen måste återställas. Här får jag konstatera att kristendomen, såsom den framträder i materialet, ofta får utgöra det störande elementet som orsakar oordning. Liksom i fallet med normaliteten är den det oönskade. Lite tillspetsat, och uttryckt i Baumans termer, är kristendomen avfallet som moderniteten inte vill ha med att göra. (Det är alltså inte Bauman som hänvisar kristendomen till det avvikande, men hans resonemang stämmer in på det som sker med kristendomen i svenska kriminalromaner.)

Moderniteten och deckaren tycks följaktligen komma bra överens medan det, i det undersökta materialet, står sämre till med kristendomen. Bauman hävdar att moderniteten vill skilja ut det som inte passar in i dess världsbild. Deckare hänvisar kristendomen till det avvikande. Deckare är präglade av moderniteten. Det ligger nära till hands att tänka att kristendomen hänvisas till det avvikande därför att den uppfattas inte passa in i moderniteten.

Det bör dock påminnas om att det existerar positivt skildrade präster och pastorer i svensk kriminallitteratur, ibland är de till och med huvudpersoner. Detta även om dessa vanligtvis inte hör till de fyra översta på topplistorna. Så är exempelvis fallet med Helena von Zweigbergks präst Ingrid Carlberg och Annette Haalands pastor Viveka. Går vi utanför Sveriges gränser finns de också, inte minst i gestalt av Chestertons Father Brown.

3:7 Sammanfattning och reflektion - diskursiv praktik

Den diskursiva praktiken handlar, i vårt fall, framförallt om genren kriminallitteratur. Forskare menar att denna kan spegla ett samhälles grundläggande attityder och tongivande föreställningar. Vidare konstateras att deckare kretsar kring en underförstådd normalitet. Den behöver normaliteten eftersom det är det som avviker från normaliteten som utgör hotet, ordningen som detektiven ska ställa till rätta. Min bedömning är här att kristendomen ofta placeras bland det som betraktas som avvikande. Det är inte ovanligt att kristendomen framställs som en bidragande orsak till de brott som begås.

Agger menar att den kristendom som beskrivs handlar om ytterligheter, något som är viktigt att notera, och dessutom stämmer med analysen av mitt material. Hon nämner dock

inte det faktum att det sällan tycks presenteras någon positiv bild av kristendomen i kriminalromaner.

Deckaren är i mångt och mycket en produkt av moderniteten och dess rationalism, medan kristendomen har framställts som stående i motsättning till moderniteten. Detta tangerar den dikotomi mellan rationellt och irrationellt som finns i materialet. Utmärkande för moderniteten är, enligt Bauman, viljan att skapa ordning genom att välja bort det som inte låter sig kategoriseras på ett enkelt sätt, att dela upp tillvaron i det som hör till och det som inte hör till. Här hamnar kristendomen bland det som inte hör till.

Gällande användningen av Bibeln menar flera forskare att den används flitigt i kriminallitteraturen. Detta för att ge en etisk, existentiell och historisk touch åt innehållet. Min reflektion är att det inte stämmer med mitt material där Bibeln framför allt används som en inspiration till våld och galenskap. Ingen forskare reflekterar närmare över att Bibeln används på ett fragmentariskt sätt som ger en negativ bild av dess innehåll.

Utifrån Caweltis resonemang, skulle man kunna tänka att den negativa bilden av kristendomen ingår i de värderingar och den tidsanda som finns i Sverige. Cawelti menar dock att en läsare kan acceptera sådant den inte håller med om för den goda historiens skull. Att böckerna blir bästsäljare skulle alltså kunna tyda på att människor i allmänhet tycker att den negativa bilden av kristendomen är inom ramen för det acceptabla. Inte något av dessa två alternativ är positivt för kristendomens räkning då det ena bifaller och det andra accepterar den negativa bilden. Här är det intressant att nämna Ann af Buréns avhandling, *Living Simultaneity*, där hon alltså konstaterar att människor befinner sig på flera ställen samtidigt när det gäller religion. Alltså kan vi tänka på ett visst sätt i en viss situation och på ett annat sätt i en annan. Vårt tänkande är inte så kongruent som man skulle kunna önska.²⁰² Det är dock inte helt ologiskt. När de intervjuade i af Buréns undersökning ändrar beskrivningen av sina religiösa identiteter handlar det om att de talar om olika aspekter av begreppet religion och även om olika aspekter av sig själva. Ibland handlar det om vad de gör (till exempel gifter sig i kyrkan), ibland om vad de känner att de är (till exempel en sökare), men det kan också handla om vad de vill vara (till exempel mer harmoniska). Olika aspekter aktiveras i olika situationer.²⁰³

Om man tar denna aspekt av det mänskliga tänkandet i beaktande skulle det vara rimligt att en och samma människas uppfattning om kristendomen kan växla, liksom hur vi tycker att det är lämpligt eller godtagbart att framställa den.

---

²⁰² af Burén, 2015, s. 213.

²⁰³ af Burén, 2015, s. 153–156.

Utifrån detta kan man tänka att det mycket riktigt finns en koppling mellan a) tidsandan b) den syn en individ har på kristendomen, och c) huruvida/hur hen reagerar på den negativa bild som ges i svenska kriminalromaner, men att denna koppling inte bara ser ut på ett sätt, och inte heller är riktigt så tydlig och uppenbart följdriktig som vi föredrar när det gäller logik.

3:8 Stereotypisering

Då de diskurser kring kristendomen som förekommer i materialet uttrycker en övervägande fördomsfull attityd, understödd av vissa av deckargenrens konventioner, är det intressant att kort beröra fenomenet stereotypisering. Den brittiske medieforskaren Stuart Hall menar att medier formar en viss bild av verkligheten, en bild som egentligen är betydligt mer komplex. Detta sker genom att använda konventioner och stereotyper vilka fungerar genom att hänvisa till vissa invanda betydelser av ett ord eller en bild. Hall beskriver stereotypisering som en process där människor reduceras till några få essentiella karaktärsdrag som överdrivs. En aspekt av stereotypisering är att man skiljer det ett samhälle uppfattar som acceptabelt och önskvärt från det som man uppfattar som annorlunda och icke acceptabelt. Stereotypisering bidrar till att upprätthålla den sociala och symboliska ordningen i ett samhälle genom att sätta upp en symbolisk gräns mellan det som är önskvärt och det som är avvikande, sjukligt och inte hör dit, en gräns mellan vi och dom.²⁰⁴ Det Hall beskriver är väldigt likt det som händer med kristendomen i det undersökta materialet. Halls beskrivning av stereotypisering är ytterligare ett sätt att skildra vad som händer då kristendomen hänvisas till det avvikande, något som ligger utanför det vanliga samhällets värderingar och det som skapar ordning.

I nästa kapitel ska vi titta närmare på hur det står till med svenskarnas attityder till kristendomen.

---

²⁰⁴ Stuart Hall. "The Spectacle of the Other", in: Stuart Hall (red.): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, London: Sage, 2013, s. 247.

4. Social praktik - svenskarnas attityd till kristendomen

Nu har vi både studerat ett konkret textmaterial och satt detta i relation till dess genre. Vi går så vidare till att se på det större sociala sammanhang där dessa texter finns, något som leder oss in på svenskarnas attityd till religion och till kristendomen.

4:1 Det gudlösa folket

I boken *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen* presenterar David Thurfjell resultatet av sin forskning kring svenskarnas inställning till religion. Med postkristna svenskar menar han ”den sekulariserade majoritetens svenskar” och noterar samtidigt att denna grupp inte är den enda som finns i det svenska samhället.²⁰⁵ Boken bygger på ett hundratal intervjuer av människor i den svenska medelklassen, boende i Stockholm. Det framgår att den sekulariserade majoritetens svenskar har en skeptisk hållning till religion.

Det finns en utbredd uppfattning att religion i allmänhet, eller specifika aspekter av religion, på olika sätt utgör en överflödigt eller problematisk aspekt av mänskliga kulturer och samhällen.”²⁰⁶

Thurfjell ser tendenser i människors tänkande, bland annat att kristendomen förknippas med dubbelmoral, och med hjärntvätt. Detta överensstämmer med de diskurser jag har identifierat i mitt material, närmare bestämt *kristna är hycklare* och *kristendomen handlar om manipulation*. Han konstaterar också att det finns en milt religionskritisk hållning i det offentliga samtalet.²⁰⁷ Boken handlar sedan i stor utsträckning om att analysera orsakerna till den svenska majoritetskulturens inställning. Thurfjell ställer frågan varför de negativa sidorna av religion har ett starkt företräde i svenskars sätt att tänka kring religion. När det gäller just kristendomen nämner författaren en rad företeelser som har bidragit till de postkristna svenskarnas inställning. Det började med den sekulära religionskritik som fick sitt genombrott under upplysningen.²⁰⁸ Framstegen inom naturvetenskapen gjorde att man

---

²⁰⁵ Thurfjell, 2015, s. 8, 12.

²⁰⁶ Thurfjell, 2015, s. 67.

²⁰⁷ Thurfjell, 2015, s. 28–29.

²⁰⁸ Thurfjell, 2015, s. 69,70.

började kunna förklara universum utan Gud, och människor med en materialistisk världsbild framträdde med sina åsikter. Darwins lära om evolution, en slags skapelse utan Gud, blev ett hot mot religionen. Freud ansåg att Gud var bortträngda önskningar i människans psyke. Marx ansåg att den är människans tröst under orättfärdiga maktförhållanden och att religion kommer att försvinna i en befriad värld. Den ateistiska sovjetkommunismen spreds över världen. Thurfjell pekar på att den marxistiskt inspirerade religionskritiken fick stort utrymme i Sverige och ser den som en bidragande orsak till svenskars skepsis mot religion.

En rörelse som under senare år påverkat svenskarnas syn är sekulärhumanismen bland annat företrädd av Christer Sturmark.²⁰⁹

Ytterligare orsaker som Thurfjell pekar på som viktiga är den svenska kristenhetens konflikter där bland annat Hedeniusdebatten lyfts fram. Kyrkan lyckades inte bemöta Hedenius på ett framgångsrikt sätt. I samband med debatten förändrades också det offentliga tonläget. Där man tidigare uttryckt sig med vördnad gällande det kristna blev det nu vanligt med en kritisk ton. Därutöver kom striden om kvinnliga präster som fick till följd att människor ifrågasatte kristendomens relevans som livsåskådning.²¹⁰ Detta tangerar den diskurs jag har kallat *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*.

4:2 Religion i svensk dagspress

I artikeln ”Religion, Mediatization, and ‘Complementary Learning Processes’ in Swedish Editorials”, redogör Mia Lövheim för en kritisk diskursanalys av ledarsidorna i elva svenska dagstidningar, 1976–2010. Hennes slutsats är att religion rent generellt ses som konfliktskapande och något som står i motsats till demokrati, tolerans, jämlikhet och mänskliga rättigheter. Religion nämns ofta i samband med ord som *fundamentalism*, *fanatism*, *våldsam* och *konservativ*.²¹¹ Undersökningen handlar inte specifikt om kristendomen men det poängteras att tendensen även gäller kristna företeelser som exempelvis den kristna högern i USA, Vatikanen samt kvinnoprästmotståndare.²¹² Här återfinns vi en *generell diskurs av misstro* samt diskursen *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*. Lövheim konstaterar även att religion omnämns utifrån en sekularistisk diskurs där all sammanblandning av religion och politik ses som ett problem. Privat religion

²⁰⁹ Thurfjell, 2015, s. 82–92.

²¹⁰ Thurfjell, 2015, s. 61–63.

²¹¹ Lövheim & Axelsson & Axner, 2015, s. 145–147.

²¹² Lövheim, 2017, s. 374–380.

föredras framför politisk religion, något som överensstämmer med diskursen *kristendomen är bra inom givna ramar*. Lövheim noterar också att religion omtalas med en sarkastisk eller ironisk ton. Under de senare åren som undersökningen omfattar uppenbarar sig emellertid även en alternativ diskurs som motsäger den sekularistiska och menar att religion måste inkluderas som en viktig aspekt i ett modernt, demokratiskt samhälle. Lövheim ger här exempel från sitt material som rör både islam och kristendom.²¹³

Även om Lövheims forskning handlar om media och inte om romaner är den intressant att sätta i relation till min studie. Det hon kommer fram till gäller inte bara kristendomen men mycket av det, såsom motviljan mot politisk religion, den ironiska tonen och bilden av religion som bakåtsträvande och konfliktskapande gäller även kristendomen.

4:3 Willander och Sveriges religiösa landskap

Även Erika Willanders rapport ”Sveriges religiösa landskap – samhörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet” uppmärksammar detta skeptiska drag hos svenskarna. I Willanders undersökning bygger svaren på trossamfundens egen upplevelse av svenskarnas attityder. Den skeptiska hållningen gäller främst islam men även kristna minoriteter anger den som ett bekymmer.²¹⁴

4:4 Samhället, moderniteten och kristendomen

Baumans modernitetskritik är intressant i förhållande till den konstaterade dikotomin mellan rationellt och irrationellt, samt det faktum att kristendomen så ofta tycks bli det avvikande och oönskade i svenska deckare. Det väcker frågan hur det egentligen står till med kristendomens relation till moderniteten. En av dem som har intresserat sig för detta är Joel Halldorf som bland annat ägnade sin avhandling åt att undersöka saken.²¹⁵ Halldorf påpekar att det har funnits en bild av kristendomen och moderniteten som oförenliga:

De sekulariseringsteorier som utvecklades av filosofer och sociologer tenderade

²¹³ Lövheim, 2017, s. 374–380.

²¹⁴ Erika Willander, 2019, s. 15.

²¹⁵ Halldorf undersöker detta i sin avhandling: *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*, Uppsala Universitet, 2012, <https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:503946/FULLTEXT01.pdf>, (2023-03-29). Han skriver även om det i artikeln ”Den evangelikala väckelsen och moderniteten”, *Theofilos*, vol. 5, nr 1, 2013.

se kristen tro och modernitet som olja och vatten – element som inte lät sig förenas. Ju mer samhället moderniserades, desto mer skulle därför religionen marginaliseras för att slutligen försvinna helt.”²¹⁶

I artikeln ”Den evangelikala väckelsen och moderniteten” ger Halldorf en mer utförlig bild av förhållandet kristendom och modernitet genom att peka på olika teorier inom forskningen. Då väckelserörelserna ofta uppfattas ha anpassat sig mindre till modernitetens tänkande än andra uttryck av kristendomen är det intressant att titta vidare på just dessa.

Den så kallade *reaktionsmodellen* menar att väckelsen var en reaktion mot moderniteten. Man tänker sig väckelsen som en antimodern rörelse, ”enkla människors reaktion mot vad de uppfattar som filosofernas förtal mot Bibeln”. Väckelserörelsen har också, av marxistiskt inriktade ideologer, betraktats som antimodern i egenskap av att vara ett ”opium för folket” som hämmade förändring.²¹⁷ Mot detta kan bland annat invändas att det som väckelserörelsen har påstått protestera emot i själva verket är sådant som har betraktats som viktigt inom rörelsen, exempelvis modern vetenskap och tilltro till människans förnuft.²¹⁸

Idag är den mest etablerade modellen i forskningen *kontinuitetsmodellen*. Den hävdar att väckelsen snarare är ett *uttryck för* den moderna tiden. Pietismen betonade exempelvis individens gudsrelation och hade en tilltro till den enskilda människan som låg i linje med modernitetens individualism. Andra moderna inslag i pietismen är subjektivism, uppgörelse med auktoritetstro, det ökade utrymmet för kvinnor, åtskiljande mellan stat och kyrka samt mänskliga rättigheter.²¹⁹

Halldorf förespråkar dock *differentieringsmodellen* och menar att den evangelikala väckelsen är en rörelse med en egen karaktär som samtidigt är en del av västerlandets resa mot moderniteten. I den evangelikala väckelsen betonas vikten av att fatta ett aktivt självständigt beslut att tro. Bara det att det finns en möjlighet att välja, är ett sekulärt sätt att tänka. Vidare omfattar den sådant som demokrati, teknik och vetenskapliga landvinningar men är skeptisk till sin samtids obetingade rationalitet och världsliga livsföring.²²⁰

Utifrån detta tycks inte kristendomen vara riktigt så inkompatibel med moderniteten som man kan få intryck av. Det motsatsförhållande mellan modernitet och kristendom som framträder i diskursen *kristna är irrationella* kan därmed tyckas onyanserad.

²¹⁶ Halldorf, 2012, s. 38.

²¹⁷ Joel Halldorf, ”Den evangelikala väckelsen och moderniteten”, *Theofilos*, vol 5, nr 1, 2013, s. 19.

²¹⁸ Halldorf, 2013, s. 20.

²¹⁹ Halldorf, 2013, s. 20–24.

²²⁰ Halldorf, 2013, s. 26–28.

4:5 Sekulariseringsteorierna, en gång till

En del av de diskurser som framträder i materialet har tydliga samband med existerande sekulariseringsteorier, vilka i sin tur är intimt förknippade med moderniteten. De jag har i åtanke är framför allt *sekulariseringshypotesen* och *deprivationsteorin*. Att moderniseringen av ett samhälle och framväxten av en naturvetenskaplig världsbild automatiskt kommer att leda till religionens försvinnande (sekulariseringshypotesen) uttrycker dikotomin mellan rationellt (modernt) och irrationellt (religion) som framkommer på många ställen i kriminalromanerna.

Deprivationsteorin handlar alltså om att man är religiös för att kompensera för någon typ av brist i sitt liv.²²¹ Det har tidigare givits exempel på denna inställning i materialet.

Ytterligare ett finns i följande citat från *Predikanten*:

Själv är jag lite skeptisk när det blir för mycket halleluja, men det är ju bara jag. Även om syftet från början är gott i de här frireligiösa samfundet, så verkar de alltid förr eller senare dra åt sig en del märkliga människor. De erbjuder en stark sammanhållning och familjekänsla som är lockande för folk som inte känner att de hör hemma någonstans.²²²

Och ett exempel ifrån *Dalskuggan* där polisen Daniel funderar på dem som är medlemmar i församlingen Livets ljus:

...jag föreställer mig att de har ett tomrum i sig. De saknar ett högre syfte, kanske ett slags sammanhang. En känsla av att finnas på jorden för att åstadkomma något.²²³

Det är värt att notera att både sekulariseringshypotesen och deprivationsteorin uttrycker en fördomsfull inställning till religion. Den klassiska sekulariseringshypotesen har, som sagt, kritiserats för att vara förenklad samt för att bara stämma på vissa länder, och därmed frångåtts av de flesta forskare.²²⁴ Man kan fråga sig om dessa teorier, framförda av forskare under början av 1900-talet har haft en sådan stor påverkan på samhället att diskurserna finns kvar långt efter att forskningen har gått vidare. Eller kanske kom inte teorierna först utan var

²²¹ Thurfjell, 2015, s. 33.

²²² Camilla Läckberg, *Predikanten*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok, 08:43:55.

²²³ Viveca Sten, *Dalskuggan*, Storytel, 6:43:45.

²²⁴ Thurfjell, 2015, s. 30–32.

mer av ett uttryck för en tidsanda som redan fanns och som var kopplad till en positivistisk vetenskapssyn och en uppfattning om den naturvetenskapliga metodikens exklusiva existensberättigande.

4:6 Barbarotti - den subjektiva vändningen och det postsekulära

Efter att i ett antal utläggningar i stort sett ha pekat på samma sak, att det inte bara i kriminallitteraturen utan även i det svenska samhället finns en misstroendets diskurs gällande kristendomen, är det intressant att även titta på vad de mikrodiskurser som är positiva till kristendomen kan tänkas ha för koppling till det svenska samhället. Här återkommer vi (strax) till Barbarotti. Sverige utpekas inte bara som ett av världens mest sekulariserade länder utan även som ett av de mest individualistiska. Något som är intressant då det gäller svenskarnas inställning till religion (och annat) är det skeende som, utifrån Charles Taylor, har kommit att kallas den *subjektiva vändningen*. Taylor skriver om denna i sin bok *The Ethics of Authenticity* som handlar om vår tids individualism.²²⁵ Vi upplever att vi har en moralisk skyldighet att vara sanna mot oss själva, det vill säga mot vårt inre. Taylor kallar detta *autenticitet*.²²⁶ Denna uppfattning kan bland annat spåras till Rousseau som menade att vi kan veta vad som är det rätta genom att följa vår inre röst, och till Herder som menade att det för varje människa finns ett unikt sätt att vara människa. Jag är som människa kallad att hitta mitt sätt och om jag inte gör det sviker jag något fundamentalt.²²⁷ Thurfjell lyfter i sin bok fram religionssociologen Thorleif Pettersson som menar att svenskarna har upphöjt individualismen, och rätten att själva forma sitt liv, till något man skulle kunna beteckna som en sakralisering av individens rätt.²²⁸

Den subjektiva vändningen innebär för religionens del att människor inte vill lyssna på auktoriteter eller köpa färdiga paket av dogmer, de vill hellre sätta ihop sin egen tro utifrån det som känns rätt för dem. Det är rimligt att se den subjektiva vändningen som en anledning till svenskarnas skeptiska inställning till institutionaliserad religion. Detta har en koppling till Barbarotti, hans gudsrelation och gudsbild som är klart individualistisk. Man kan säga att han har en subjektiv gudsbild, där han utgår från sig själv och sina erfarenheter.

²²⁵ Charles Taylor, *The Ethics of Authenticity* (1991), First Harvard University Press, 2018, s. 2ff.

²²⁶ Taylor, 1991, s. 14–17.

²²⁷ Taylor, 1991, s. 27–29.

²²⁸ Thurfjell, 2015, s. 27.

”Min gudsbild?” sa han efter att ha tuggat i sig en halv skorpa och sköljt ner den med en klunk kaffe. ”Ja, jag är egentligen bara säker på tre saker. Han är en gentleman, han har humor och han är inte allsmäktig.”

Rickard Berglund skrattade på nytt, kort och hest. ”Har du kommit fram till det där på egen hand?” frågade han. ”Genom personlig erfarenhet, menar jag?”

”Hur annars?” sa Barbarotti?²²⁹

Även Toft Hansen intresserar sig för Barbarotti och menar att han är ett exempel på ”postsekulær krimifiktio”.²³⁰ Det postsekulära utmärks, vilket både Willander och Halldorf är några av dem som påpekar, av en mera icke-konfessionell och individualiserad andlighet. Även Toft Hansen skriver om detta och menar att det postsekulära präglas av att människor har mist intresset för institutionaliserad religion men istället dras till en mer individualiserad spiritualitet. De postsekulära håller fast vid sekulära ideal gällande vetenskap och samhällsbyggande men är öppna för att stoppa in religiösa tankegångar i mellanrummen. Detta, vilket är slutsatsen i Toft Hansens avhandling, visar sig genom att det i kriminallitteraturen förekommer mer av metafysik, religion och övernaturligheter än tidigare.²³¹

Att religion är något privat är en vanlig hållning i det sekulära svenska samhället, något som bland annat framgår av Lövheims undersökning. Detta är förenligt med den angivna diskursen *kristendomen är bra inom givna ramar*. Det tycks rimligt att det finns ett samband mellan att Barbarottis tro är individuell och samtidigt skildras som något positivt. Hans tro rimmar väl med den subjektiva vändningen, samt uppfattningen att tro är något privat.

Vi har tidigare konstaterat att kriminalromaner är en konservativ genre. Detta innebär på diskursanalytiskt språk att den inte utmanar diskursordningar utan reproducerar dem. Fairclough påpekar att diskurser samexisterar och påverkar varandra. De kan konkurrera med varandra, färgas av varandra eller sammansmälta med varandra. Då diskurser blandas på ett nytt sätt talar han om kreativa diskursiva praktiker. När diskurser blandas på ett konventionellt sätt är det ett tecken på att gamla mönster upprätthålls. Att de blandas på ett kreativt sätt är tecken på förändring, och det kan också vara en drivkraft till förändring.²³² Att en religiös, positivt skildrad huvudperson dyker upp i mitt material bedömer jag, i förhållande till allt annat jag har läst, som en kreativ diskursiv praktik, alltså en icke-konventionell

²²⁹ Nesser, *De ensamma*, 12:59:54.

²³⁰ Toft Hansen, 2012, s. 298.

²³¹ Toft Hansen, 2012, s. 299.

²³² Fairclough, *Media Discourse*, London: Edward Arnold, 1995, p 56.

diskursblandning. Den ena diskursen utgörs av själva genren, med sitt rationella modernitetsideal, den andra av en utredare som ber till Gud och till och med blandar in Gud i sina utredningar. En sådan blandning skulle med Faircloughs ögon vara tecken på förändring, något som stämmer väl med Toft Hansens teori om den postsekulära kriminallitteraturen.

4:7 De goda prästerna

Lövheim och Nordin påpekar att samtidigt som Svenska kyrkan har förlorat mycket av sin position i samband med sekulariseringen har den också stärkt sin position på de områden där kyrkan anses ha en särskild och unik kompetens, som vid krishantering och i frågor rörande död och sorg.²³³ I sådana lägen verkar alltså samhället tycka att det är positivt med kristendomen. Detta är intressant eftersom det är just vid dessa tillfällen som de goda prästerna dyker upp i kriminalromanerna. Prästerna skildras som positiva då de, så att säga, dyker upp vid rätt tillfällen. Även detta tangerar diskursen *kristendomen är bra inom givna ramar* som alltså tycks finnas både i materialet och i det omgivande samhället.

Om vi sätter det hela i relation till moderniteten kan man konstatera att kristendomen, eller i alla fall prästerna, träder in där det rationella, vetenskapsorienterade samhället har uttömt sina resurser och inte har något mer att säga, nämligen i samband med lidandet och döden. Mikrodiskursen *de goda prästerna* talar för att vi i vissa lägen kan värdesätta det existentiella samtalet där det inte finns några vetenskapligt bevisade svar, och kanske också den kärlek, nåd och tillit som kristendomen i sina bästa stunder har att bidra med.

4:8 Vår syn på religion speglas i populärkulturen och formas av populärkulturen

En av den kritiska diskursanalysens grundtankar är, som sagt, att en diskurs alltid kommer att vara ett resultat av andra diskurser och sociala praktiker. Men diskurser formar också vår verklighetsuppfattning. Denna undersökning har velat utforska sambandet mellan diskurser i materialet och i samhället, kanske med ett övervägande fokus på hur samhället har påverkat materialet. Det kan vara intressant att reflektera något litet över huruvida kriminalromaner kan påverka individen och samhället. En del av den sociala praktiken handlar om vilka

---

²³³ Lövheim & Nordin, 2015, s. 41.

övergripande strukturer som bidrar till att människor får information om religion. Forskning som har studerat populärkulturens förhållande till religion konstaterar att människors idéer påverkas av populärkulturens sätt att framställa denna.²³⁴ En som intresserar sig för saken är religionsforskaren Christopher Partridge som bland annat pekar på populärkulturens stora betydelse för esoteriskt tankestoff, så kallad ockultur. Han menar att populärkulturen både speglar och formar människors religiösa tänkande. ”There is little doubt that people are developing religious and metaphysical ideas by reflecting on themes explored in literature, film and music (and perhaps even video games)” skriver Partridge.²³⁵

Här är även en undersökning om svenska ungdomar intressant. Vid frågan var de påträffar religion visar det sig att fler stöter på religion i böcker än i skolan eller i familjen. Där de oftast påträffar religion är emellertid på internet.²³⁶ En slutsats av detta är att ungdomar till allt större del får sin kunskap om religion genom medier och populärkultur.

Cusack pekar på att kriminallitteraturen, i vårt postreligiösa samhälle, är ett av de få exempel på litteratur som försöker skilja mellan gott och ont, och samtidigt läses av en bredare allmänhet. Om minoritetsreligioner (hennes forskningsfält) placeras på den onda sidan i populärkulturen kommer folk förmodligen att tro att det stämmer.²³⁷

---

²³⁴ Lövheim & Axelsson & Axner, 2015, s. 153.

²³⁵ Christopher Partridge, *The Re-enchantment of the West*, Vol. 1, London: T&T Clark International, 2004, s. 124.

²³⁶ Lövheim & Axelsson & Axner, 2015, s. 71–75.

²³⁷ Cusack, 2004, s. 173.

5. Avslutande kapitel - sammanfattning och slutsatser

5:1 Vilka diskurser kring kristendomen kan urskiljas i de bäst säljande svenska kriminalromanerna, utgivna under 2000-talet.

Berättelsen om kristendomens väl och ve i svenska, bästsäljande kriminalromaner kan tyckas vara en ganska sorglig historia. Av de tio mikrodiskurser som till en början identifierades i materialet har åtta en negativ inställning till kristendomen och/eller kristna företeelser. Dessa har benämnts: *knäppskalle-diskursen*, *synd och straff-diskursen*, *kristendomen är tråkig och livsförnekande*, *hyckleri-diskursen*, *manipulations-diskursen*, *den frånvarande Guden*, *kristendomen är kvinnoförtryckande* och *Gud är en lögn*.

Två av de tio mikrodiskurserna är positiva, nämligen *den goda prästen* och *att ha en relation till Gud kan vara givande*.

Sedan undersöktes hur just präster och pastorer skildras. Av prästerna skildras tio positivt, sex negativt och två hamnar mittemellan. Av pastoreorna skildras fjorton av fjorton negativt. Sättet på vilket pastoreorna framställs talar för ytterligare en mikrodiskurs: *Pastorer är opålitliga*.

Jag har även tittat på hur Bibeln framställs. De flesta sätt att läsa den ger upphov till en negativ bild, medan det finns ett exempel på en positiv bild. Intrycket man får är att Bibeln är en besynnerlig bok som inspirerar till våld, att den är obegriplig och frånstötande. Bibelverser som används är tagna ur sitt sammanhang något som ger en snedvriden bild av Bibelns innehåll. Här uttrycks en diskurs jag kallar *Bibeln är en underlig bok som inspirerar till våld och förtryck*.

Utifrån mikrodiskurserna kan man sedan se mönster och övergripande diskurser. Diskurserna överlappar ibland varandra och har olika grad av överensstämmelse. De större diskurser som har identifierats är:

- Kristna är irrationella.
- Kristna är hycklare.
- Kristendomen är konservativ och bakåtsträvande.
- Kristendomen är farlig.
- Kristendomen är bra inom givna ramar.

Man kan också konstatera att det finns en *generell diskurs av misstro* gentemot kristendomen.

5:2 Kriminalromanen som genre

Undersökningen av den diskursiva praktiken, det vill säga kriminalromanen som genre, nyanserar och fördjupar det som kommit fram i undersökningen av materialet och sätter det i perspektiv. Karl Berglund påpekar bland annat att deckargenrens framställning av brott och utredningar framför allt syftar till att åstadkomma spänning. Om författarna hade strävat att till varje pris efterlikna verkligheten gällande detta hade det blivit sämre berättelser.²³⁸

Deckare kan emellertid även säga en hel del om det samhälle i vilket det skapas. Även om vissa genredrag är ständigt återkommande i kriminalromaner integreras de med de tongivande föreställningar som förekommer i samhället vid en romans tillkomst. Författaren och läsaren måste dela vissa uppfattningar om världen om läsaren ska godta berättelsen. Dessa uppfattningar utgörs av en kulturs grundläggande värderingar samt den förhärskande tidsandan.²³⁹ Detta talar för tanken att det finns paralleller mellan den misstro mot kristendomen som uttrycks i materialet och attityder i det svenska samhället.

Något som också framkommer är att deckaren kretsar kring en underförstådd normalitet och att den behöver normaliteten eftersom det är det som avviker från normaliteten som utgör hotet, oordningen som detektiven ska ställa till rätta.²⁴⁰ Här är min bedömning att kristendomen ofta placeras bland det som betraktas som avvikande. Vidare påpekar forskare att det inte är ovanligt att kristendomen framställs som en bidragande orsak till de brott som begås.

Det framhålls att den kristendom som beskrivs ofta handlar om ytterligheter, därav den negativa bilden. Detta är viktigt att notera, samtidigt som det faktum att det sällan presenteras positiva bilder av kristendomen också är angeläget att uppmärksamma. Denna obalans gör framställningen av kristendomen onyanserad.

Något som också framgår av undersökningen är att deckaren i mångt och mycket är en produkt av moderniteten och dess rationalism, medan kristendomen ofta framställs som stående i motsättning till moderniteten.

Forskarna konstaterar att Bibeln används flitigt i kriminallitteraturen. Ingen reflekterar dock närmare över att Bibeln används på ett sätt som ger en förvrängd bild av dess innehåll.

---

²³⁸ Berglund, 2017, s. 124.

²³⁹ Berglund, 2017, s. 21–22.

²⁴⁰ Berglund, 2017, s. 123–125.

5:3 I vilken utsträckning motsvarar diskurser i materialet diskurser kring kristendomen i det svenska samhället?

Thurfjell konstaterar att svenskar har en skeptisk hållning till religion och att kristendomen förknippas med dubbelmoral och hjärntvätt.²⁴¹ Hans forskning gällande svenskarnas attityder överensstämmer förbluffande väl med de diskurser som framträder i mitt material, närmare bestämt: *kristna är hycklare, kristendomen handlar om manipulation, (kristendomen är farlig)*, samt den mer övergripande diskursen som jag kallat *en generell diskurs av misstro*. Vidare påpekar Thurfjell att striden om kvinnliga präster fick till följd att människor ifrågasatte kristendomens relevans som livsåskådning. Det handlar om att *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*, samt *irrationell*, även detta diskurser som återfinns i materialet. Det är anmärkningsvärt att Thurfjell har undersökt just medelklassen och att Kerstin Bergman samtidigt påpekar att svensk kriminallitteratur under 2000-talet mer och mer har kommit att befästa medelklassen värderingar. Det sistnämnda tycks framför allt gälla en variant av deckare som växte fram under 2000-talets första årtionde där berättelserna är övervägande apolitiska och utspelar sig ”in a timeless countryside characterized by a small-town bourgeoisie mentality”.²⁴² Hur detta relaterar till kristendomen är inget som Bergman går in på. I mitt material är det många av böckerna, men långt ifrån alla, som utspelar sig i en medelklassmiljö. Detta är något som skulle kunna undersökas vidare.

Även övrig forskning om religionens roll pekar på att det finns liknande diskurser i samhället som i det undersökta materialet. Lövheims konstaterande att religion framställs som konfliktskapande, och något som står i motsats till demokrati, tolerans, jämlikhet och mänskliga rättigheter, tangerar bland annat diskursen *en generell misstro mot kristendomen* samt diskursen *kristendomen är konservativ och bakåtsträvande*. Hennes forskning handlar inte om just kristendomen, mycket rör sig om islam, men det poängteras att även kristna företeelser framställs som problematiska.

Willanders undersökningar befäster förekomsten av en *generell diskurs av misstro* gentemot kristendomen.

²⁴¹ Thurfjell, 2015, s. 28–29.

²⁴² Kerstin Bergman, "Beyond Stieg Larsson: contemporary trends and traditions in Swedish crime fiction", *Forum for World Literature Studies*, Vol. 4, Issue 2, 2012, s 294.

Samhället har betraktat modernitet och religion som inkompatibla. Ett väldigt tydligt exempel på detta är förekomsten av sekulariseringshypotesen och dess genomslagskraft. Detta handlar om den diskurs i materialet som jag har kallat *kristna är irrationella*. Även Halldorfs forskning visar på denna dikotomi och framhåller samtidigt att den innebär ett onyanserat synsätt.

Det postsekulära samhället ger mer utrymme för religion. På mikronivå visar sig detta genom ett intresse för en icke-konfessionell andlighet. Forskarna talar om att människor har mist intresset för institutionaliserad religion men istället dras till en mer individualiserad spiritualitet. De postsekulära människorna håller fast vid sekulära ideal gällande vetenskap och samhällsbyggande men är öppna för att stoppa in religiösa tankegångar i mellanrummen. Detta större utrymme speglas i kriminallitteraturen. Samtidigt finns det fortfarande en sekularistisk diskurs i den bemärkelsen att kristendomen bör hålla sig på sin tilldelade plats. Lövheim konstaterar att privat religion föredras. Detta hör ihop med den diskurs i materialet som jag har benämnt *kristendomen är bra inom givna ramar*. Jag bedömer denna hållning som en anledning till att Barbarottis subjektiva tro framställs positivt. Hans tro rimmar väl med den subjektiva vändningen, samt uppfattningen att tro är något privat. I denna diskurs passar även de goda prästerna in.

5:4 Sammanfattande slutsats

Min sammanfattande slutsats är att de diskurser som finns kring kristendomen i svenska, bästsäljande kriminalromaner, utgivna på 2000-talet uttrycker en övervägande negativ bild av kristendomen. Bilden är framför allt är onyanserad. Jag väljer ordet onyanserad framför *fördomsfull* eller *nedlåtande*, även om även detta stämmer, eftersom jag föreställer mig att fördomsfull inbegriper att man verkligen tänker att något är på ett visst sätt, medan jag uppfattar att onyanserad kan vara ett val man gör fast man vet att det inte är hela sanningen. Den beskrivning som här har givits av genren kriminallitteratur, bland annat att den är beroende av normaliteten och att den kan tänka sig att göra avkall på realismen för att skapa bra historier stöder ett sådant sätt att tänka. Man tillåter sig att vara onyanserad därför att det gagnar berättelsen. Gällande svenskarnas inställning till kristendomen visar Ann af Buréns undersökning att vårt tänkande inte är så konsekvent som vi vill föreställa oss. En och samma individs uppfattning bör, i enlighet med det, kunna växla både gällande kristendomen och hur vi tycker att det är lämpligt eller godtagbart att framställa den.

Samtidigt som den sekulariserade majoritetens svenskar förmodligen inte är riktigt så negativt inställda till kristendomen som det kriminalromanerna ger uttryck för finns det också mycket som pekar på att det finns en föraktfull och fördomsfull inställning till kristendomen i det svenska samhället. Att svenska, bästsäljande kriminalromaner under 2000-talet ger en övervägande negativ bild av kristendomen, menar jag hör ihop med att Sverige präglas av en sekulär, hegemonisk diskurs med en nedlåtande syn på kristendomen. Förutom det nämnda forskare har kommit fram till gällande svenskars attityd stärker även undersökningen av mitt material ett sådant påstående. Dels visar undersökningen att kriminalromaner har en övervägande nedlåtande syn på kristendomen, dels talar det faktum att de undersökta romanerna är bästsäljare för att folk kan tänka sig att läsa dessa böcker utan att reagera nämnvärt på nämnda diskurs. Den är så etablerad att den tas för given och utgör på det viset det som Fairclough benämner en *ideologisk diskurs*, det vill säga en diskurs som bidrar till att upprätthålla maktrelationer och styra vad som blir möjligt att tänka.

Samtidigt finns det tecken på andra diskurser. Toft Hansen talar om postsekulär krimifiktions vilken innebär att det nu finns fler religiösa motiv i skandinaviska deckare än tidigare. Jag själv menar att förekomsten av Barbarotti som huvudperson innebär en diskursblandning, något som enligt Fairclough är tecken på förändring.

Lövheim skriver, i samband med sin mediaforskning om en alternativ diskurs som motsäger den sekularistiska och menar att religion måste inkluderas som en viktig aspekt i ett modernt, demokratiskt samhälle. Någon sådan diskurs tycker jag mig emellertid inte ha sett i mitt material, där religionens ökade utrymme fortfarande rör sig inom ramen för en sekulär diskurs. Detta kan tänkas styrka uppfattningen att deckaren är en konservativ genre.

5:5 Reflexiv forskning, del 2

Min undersökning är *ett* sätt att se på de här texterna. En annan person hade kanske lagt märke till andra saker i materialet. Analysen kunde ha gjorts på ett annat sätt, man kunde kanske ha kategoriserat diskurserna annorlunda. Kategoriseringar kan aldrig helt täcka in tillvaron.

Förhoppningsvis kan min undersökning ändå ge ett nytt perspektiv.

Även om jag hävdar att mina tolkningar är relevanta kan det jag har sett ha påverkats av de attityder till kristendomen som jag tycker mig ha mött i mitt liv. Det blir lättare att identifiera sådana attityder i texterna eftersom jag själv har erfarenhet av dem. Det skulle i det

här fallet eventuellt kunna uppfattas som en nackdel, en risk att överdriva. Mina erfarenheter kan emellertid även uppfattas som något positivt i sammanhanget då de ger mig en förmåga att se sådant som alla inte tänker på.

När det gäller min kategorisering av diskurser är det min uppfattning att det visserligen hade gått att kategorisera dem annorlunda men att det oavsett skulle ha framgått tydligt att de negativa bilderna av kristendomen starkt dominerar i materialet.

Som tidigare nämnts är det värt att beakta i vilken mån själva metoden, kritisk diskursanalys, kan tänkas påverka utfallet av undersökningen. Eftersom kritisk diskursanalys ofta utgår ifrån det man uppfattar som ett orätt maktförhållande finns risken att man hittar det man letar efter. Detta är emellertid även en risk med andra metoder då man ofta har en uttalad eller icke uttalad hypotes. Det är därför viktigt att vara ärlig med hur man har gått tillväga, vilka val man har gjort och vad som eventuellt pekar åt ett annat håll än det man har för avsikt att visa. Jag hoppas att jag har kunnat leva upp till detta i min undersökning.

5:6 Avslutningsvis

Avslutningsvis vill jag säga att det finns all anledning för oss alla att rannsaka vilka diskurser vi rör oss i, och med. I denna undersökning har det handlat om religion. Hur vi tänker om religion och framställer religion, i det här fallet hur vi betraktar och talar om kristendomen, är något som skapar och befäster vår egen och andras verklighetsuppfattning, ett Foucauldiansk rutnät som styr hur vi kommer att förstå vår tillvaro och vad som blir möjligt att tänka.

Vi lever i och med diskurserna, bekräftar dem eller utmanar dem. Och de är alltid kontingenta.

Källförteckning

Primärkällor

- Alsterdal, Tove *Rotvälta*, Lind & Co, 2020, Ljudbok.
- Guillou, Jan, *Madame Terror*, Piratförlaget, 2009, Ljudbok.
- Ingelman-Sundberg, Catharina, *Kaffe med rån*, Bonnier Audio 2012, Ljudbok.
- Jungstedt, Mari, *Den dubbla tystnaden*, Bonnier Audio, 2009, Ljudbok.
- Jungstedt, Mari, *Du går inte ensam*, Bonnier Audio, 2013, Ljudbok.
- Kallentoft, Mons, *Eldjägarna*, Bonnier Audio, 2015, Ljudbok.
- Kepler, Lars, *Stalker*, Bonnier Audio, 2014, Ljudbok.
- Kepler, Lars, *Spegelmannen*, Albert Bonniers förlag, 2020, Ljudbok.
- Larsson, Stieg, *Män som hatar kvinnor*, Norstedts, 2007, Ljudbok.
- Larsson, Stieg, *Flickan som lekte med elden*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 01:55:05.
- Larsson, Stieg, *Luftslottet som sprängdes*, Norstedts, 2007, Ljudbok, 19:14:00.
- Larsson, Åsa, *Solstorm*, Albert Bonniers förlag, 2003.
- Larsson, Åsa, *Det blod som spillts*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.
- Larsson, Åsa, *Fädernas missgärningar*, Albert Bonniers förlag, 2021, Ljudbok.
- Läckberg, Camilla, *Olycksfågeln*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.
- Läckberg, Camilla, *Predikanten*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.
- Läckberg, Camilla, *Stenhuggaren*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.
- Läckberg, Camilla, *Lejontämjaren*, Bonnier Audio 2014, Ljudbok.
- Läckberg & Fexeus, *Box*, Bokförlaget Forum, 2021, Ljudbok.
- Mankell, Henning, *Den orolige mannen*, Leopard Förlag, 2020, Ljudbok.
- Marklund, Liza, *Den röda vargen*, Piratförlaget, 2003, Ljudbok.
- Marklund, Liza, *Nobels testamente*, Piratförlaget, 2006, Ljudbok.
- Marklund, Liza, *Du gamla du fria*, Piratförlaget, 2011, Ljudbok.
- Marklund & Pattersson, *Postcard killers*, Piratförlaget, 2010, Ljudbok.
- Marklund, Liza, *Järnblod*, Piratförlaget, 2015, Ljudbok.
- Nesser, Håkan, *Skuggorna och regnet*, Stockholm: Norstedts, 2006, Ljudbok.
- Nesser, Håkan, *En helt annan historia*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.
- Håkan Nesser, *Eugen Kallmans ögon*, Bonnier Audio 2016, Ljudbok.
- Persson Giolito, Malin, *Störst av allt*, Bonnier Audio, 2016, Ljudbok.
- Persson, Leif G.W., *Faller fritt som i en dröm*, Bonnier Audio, 2007, Ljudbok.

Persson, Leif G.W., *Den sanna historien om Pinocchios näsa*, Bonnier Audio, 2013, Ljudbok.

Persson, Leif G. W., *Bombmakaren och hans kvinna*, Bonnier Audio, 2015, Ljudbok.

Persson, Leif G. W., *Kan man dö två gånger*, Bonnier Audio, 2016, Ljudbok.

Sten, Viveca, *I fel sällskap*, Bonnier Audio, 2018, Ljudbok.

Sten, Viveca, *Dalskuggan*, Bokförlaget Forum, 2021, Ljudbok.

Öhrlund, Dag, *Se till mig som liten är*, Lind & Co, 2018, Ljudbok.

Sekundärkällor

Agger, Gunhild, "Globale fortellinger i den skandinaviske krimi: Myter, historie, kristendom og moralfilosofi", *Akademisk kvarter*, vol 02, 2011, s. 116–135.

Alvesson, M. & Sköldberg, K., *Tolkning och reflektion*, Lund: Studentlitteratur, 2017.

Axelsson, Thomas, *Förtätade filmögonblick: Filmengagemang och moraliska mikrodiskurser*, Högskolan i Dalarna, 2008,

http://web5.du.se/PageFiles/100370/1/_F%C3%B6rt%C3%A4tade%20film%C3%B6gonblick%20Revision%20juni2014.pdf, [hämtad 2023-06-20].

Barton & Muddiman, *The Oxford Bible Commentary*, Oxford University Press, 2013.

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/reader.action?docID=3052723>, [hämtad 2023-07-05].

Bauman, Zygmunt, *Modernity and Ambivalence*, Cambridge, Polity Press, 1993.

Berger Peter L, *The sacred canopy: elements of a sociological theory of religion*, Doubleday, 1969.

Berglund, Karl, *Död och dagishämtningar*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, 2017.

Bergman, K. & Kärrholm, S., *Kriminallitteratur*, Lund: Studentlitteratur, 2011.

Bergman, Kerstin, "Beyond Stieg Larsson: contemporary trends and traditions in Swedish crime fiction", *Forum for World Literature Studies*, Vol. 4, Issue 2, 2012, s. 291-306.

Bibel 2000, bibeln.se.

Biskopsmötet 2014, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*, s. 50.

Boréus, K. & Seiler Brylla, C., "Kritisk diskursanalys", i: Boréus & Bergström (red.): *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur, 2018, s. 305-354.

Bruce, Steve, *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory*, Oxford: Oxford University Press, 2011.

af Burén, Ann, "Living Simultaneity: On religion among semi-secular Swedes", PhD Thesis, Södertörn University, 2015,

<http://sh.divaportal.org/smash/get/diva2:800530/FULLTEXT01.pdf>, [hämtad 2021-10-01].

Burr, Vivien, "What is social constructionism?", i: Vivien Burr, *Social Constructionism*. London: Routledge, 2003.

Casanova, José, *Public Religions In the Modern World*, Chicago: The University of Chicago Press, 1994.

Cawelti, John G., *Adventure, Mystery and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*, Chicago: The University of Chicago Press, 1976.

Cusack, Carole M., "Scarlet and Black: Non-Mainstream Religion as 'Other' in Detective Fiction", i: Carole M. Cusack (red.): *The Buddha of Suburbia: Proceedings of the Eighth Australian and International Religion, Literature and the Arts Conference 2004*.

<https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/1252>, s. 159–174, [hämtad 2023-01-24].

Ehn, B. & Klein, B., *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*, Carlssons bokförlag, Stockholm, 2007.

European Values Study, 2017, <https://www.atlasofeuropeanvalues.eu/maptool.html> (hämtad 2023-02-06).

Fairclough, Norman, *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press, 1992.

Fairclough, Norman, *Media Discourse*, London: Edward Arnold, 1995.

Fairclough, Norman, *Critical Discourse Analysis*, Harlow: Longman, 2010.

David Feltmate, "Peoples Temple: a lost legacy for the current moment", *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, Vol. 22, No 2, 2018, s. 115-136.

Foucault, Michel, *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*, New York: Pantheon Books, 1970.

Frisk, L. & Nilsson, S. & Åkerbäck, P., *Guds nya barnbarn: Att växa upp i kontroversiella religiösa grupper*, Dialogos Förlag, 2017.

Hall, Stuart, "The Spectacle of the Other", in: Stuart Hall (red.): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, London: Sage, 2013, s. 215-269.

Halldorf, Joel, *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen*, avhandling, Uppsala Universitet, 2012, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:503946/FULLTEXT01.pdf>, [hämtad 2023-03-29].

Halldorf, Joel, "Den evangelikala väckelsen och moderniteten", *Theofilos*, vol 5, nr 1, 2013, s. 16–31.

Halldorf, Joel, *Gud: Återkomsten*, Libris förlag, 2018.

Leis-Peters, Middlemiss Lé Mon & Nordin, "Religiösa organisationer och civilsamhället", i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 107–122.

Lewis, James R., *Cults*, Taylor & Francis Group, 2014.

Lindberg & Axner, ”Religion och politik”, i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 123–142.

Lynch, Gordon, *Understanding Theology and Popular Culture*, Blackwell Publishing, 2005.

Lövheim, Mia, ”Religion, Mediatization, and ‘Complementary Learning Processes’ in Swedish Editorials”, *Journal of Religion in Europe*, 10, 2017, s. 366–383.

Lövheim, Axelson & Axner, ”Religion och medier”, i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 143–16.

Lövheim & Nordin, *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015.

Moberg, Marcus, ”First-, second-, and third-level discourse analytic approaches in the study of religion: moving from meta-theoretical reflection to implementation in practice”, *Religion* 43:1, 2013, s. 4–25.

Numbers, Ronald L. *The Creationists: From Scientific Creationism to Intelligent Design*, Harvard University Press, 2006.

Nylynd, Karl-Erik, *Att leka med elden: sekternas värld*, Sellin, 2004.

Partridge, Christopher, *The Re-enchantment of the West*, Vol. 1, London: T&T Clark International, 2004.

Pettersson, Torsten, ”Vad är modernitet” i: *Modernitetens ansikten*, (red.): Bråkenhielm & Pettersson, Nya Doxa, 2001, s. 28–39.

Pettersson & Leis-Peters, ”Religion i Sverige: Kontinuitet och förändring”, i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 37–52.

Sperber, D. & Wilson, D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986.

Stark, Rodney *The triumph of Faith*, USA: ISI Books, 2015.

Svensk Bokhandel, ”Topplistor”, <https://www.svb.se/toplists> [hämtad 2022-08-25].

Svenska kyrkan, Kyrkomötet, Samhälls- och kulturutskottets betänkande 2021:2, <https://www.svenskakyrkan.se/filer/587615/Bet%C3%A4nkande%20SK%202021%2002%20Minskat%20antal%20medlemmar.pdf>, 2021-10-07 [hämtad 2023-03-29].

Sword, Helen, *Stylish Academic Writing*, Harvard University Press, 2012.

Taylor, Charles, *The Ethics of Authenticity* (1991), First Harvard University Press, 2018.

Taylor, Charles, *A Secular Age* (2007), First Harvard University Press, 2018.

Thurfjell, David, *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*, Stockholm: Molin & Sorgenfrei förlag, 2015.

Toft Hansen, Kim, *Mord og Metafysik: Det absolutte, det guddommelige og det overnaturlige i krimien*, Aalborg universitetsforlag, 2012.

Weber, Max, *The sociology of religion*, Beacon Press, 1993.

Weber, Max, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Dover Publications Inc, 2003.

Willander, Erika, ”Religiositet och sekularisering”, i: Lövheim & Nordin (red.): *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, Malmö, Gleerups, 2015, s. 53-68.

Willander, Erika, *Sveriges religiösa landskap – samhörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet*, SST:s skriftserie; nr 8, Stockholm, 2019.

Winther Jorgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, 2000.

Bilaga 1

De fyra mest säljande svenska kriminalromanerna på Svensk Bokhandels topplistor, 2004–2021 är följande etthundraåtta stycken. Böckerna är presenterade i den ordning de förekommer på topplistorna.

TITEL	FÖRFATTARE
2004:	
Tjuvarnas marknad	Jan Guillou
Skuggorna och regnet	Håkan Nesser
Den röda vargen	Marklund
En annan tid ett annat liv	Leif G.W. Persson
Solstorm	Åsa Larsson
2005:	
Linda som i Lindamordet	Leif G.W. Persson
Kennedys hjärna	Henning Mankell
Stenhuggaren	Camilla Läckberg
Predikanten	Camilla Läckberg
Det blod som spillts	Åsa Larsson
2006:	
Madame Terror	Jan Guillou
Nobels testamente	Liza Marklund
Flickan som lekte med elden	Stieg Larsson
Olycksfågeln	Camilla Läckberg
Män som hatar kvinnor	Stieg Larsson
Isprinsessan	Camilla Läckberg
2007:	
Luftslottet som sprängdes	Stieg Larsson
Tyskungen	Camilla Läckberg
Livstid	Liza Marklund

Faller fritt som i en dröm	Leif G.W. Persson
Snabba cash	Jens Lapidus
2008:	
Aldrig fucka upp	Jens Lapidus
Men inte om det gäller din dotter	Jan Guillou
Sjöjungfrun	Camilla Läckberg
Kinesen	Henning Mankell
Midvinterblod	Måns Kallentoft
2009:	
Fyrvaktaren	Camilla Läckberg
Den orolige mannen	Henning Mankell
Hypnotisören	Lars Kepler
Tre sekunder	Roslund & Hellström
Sommardöden	Mons Kallentoft
2010:	
Paganinikontraktet	Lars Kepler
Blodläge	Johan Theorin
Den döende detektiven	Leif G.W. Persson
Den dubbla tystnaden	Mari Jungstedt
Höstoffer	Mons Kallentoft
Postcard killers	Marklund & Patterson
De ensamma	Håkan Nesser
2011:	
Eldvittnet	Lars Kepler
Änglamakerskan	Camilla Läckberg
Livet de luxe	Jens Lapidus
Du gamla du fria	Liza Marklund
Den farliga leken	Mari Jungstedt
Vårlik	Mons Kallentoft

2012:

Sandmannen	Lars Kepler
Den sista akten	Mari Jungstedt
Två soldater	Roslund & Hellström
I stundens hetta	Viveca Sten
Det fjärde offret	Mari Jungstedt
Änglavakter	Kristina Olsson
Den femte årstiden	Kallentoft

2013:

Den sanna historien om Pinocchios näsa	Leif G.W. Persson
Du går inte ensam	Mari Jungstedt
I farans riktning	Viveka Sten
Paradisoffer	Kristina Olsson
Till offer åt Molok	Åsa Larsson
Kaffe med rån	Catharina Ingelman-Sundberg
Uppgörelsen	Buthler & Öhrlund

2014:

Stalker	Lars Kepler
Lejontämjaren	Camilla Läckberg
VIP-rummet	Jens Lapidus

2015:

Det som inte dödar oss	Lagercrantz
Bombmakaren och hans kvinna	G.W. Persson
Visning pågår	Sofie Sarenbrant
Lotus blues	Kristina Ohlsson
Offer utan ansikte	Stefan Ahnhem
Märkta för livet	Emelie Schepp
Simmaren	Joakim Zander
Rör inte mitt mord	Lars Forsberg

2016:

Kaninjägaren

Kan man dö två gånger

Avdelning 73

De underkända

Järnblod

Eldjägarna

Lars Kepler

Leif G.W. Persson

Sofie Sarenbrant

Hjort & Rosenfeldt

Liza Marklund

Mons Kallentoft

2017:

Mannen som sökte sin skugga

Häxan

Störst av allt.

Tiggaren

Det andra ansiktet

Slutet på sommaren

Eugen Kallmans ögon

David Lagercrantz

Camilla Läckberg

Malin Persson Giolito

Sofie Sarenbrant

Mari Jungstedt

Anders de la Motte

Håkan Nesser

2018:

Lazarus

Ett mörker mitt ibland oss

I fel sällskap

Silverbägen

Bara ett barn

Bakom din rygg

Det förlovade landet

Se till mig som liten är

Lars Kepler

Mari Jungstedt

Viveca Sten

Stina Jackson

Malin Persson Giolito

Sofie Sarenbrant

Mari Jungstedt

Dag Öhrlund

2019:

Hon som måste dö

En bur av guld

Jag ser dig

En helt vanlig familj

Syndabocken

David Lagercrantz

Camilla Läckberg

Mari Jungstedt

Mattias Edvardsson

Sofie Sarenbrant

2020:

Spegelmannen
Vingar av silver
Mytomanen
Vargasommar
Skamvrån
Det sista livet

Kars Kepler
Camilla Läckberg
Sofie Sarenbrant
Hans Rosenfeldt
Sofie Sarenbrant
Nyström & Mohlin

2021:

Fädernas missgärningar
Där den sista lampan lyser
Box
Stormvakt
Rotvälta
Dalskugga
Alla ljuger

Åsa Larsson
Mari Jungstedt
Läckberg & Fexeus
Kristina Olsson
Tove Alsterdal
Viveka Sten
Camilla Grebe